

Дзітараатура Мастацтва

Год выдання 39-ы
№ 49 (2510)
ПЯТНІЦА
4
верасня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цана 8 кап.

ПЕРШЫ РАЗ...

Мабыць, у жыцці кожнага з нас нямнога такіх хваляючых дзён. І нават калі ты чалавек ужо сталага веку, усё роўна ад слоў «1-е верасня» на сэрцы становіцца хораша і светла.

1-е верасня ў нашай вялікай краіне перамогшага сацыялізма, краіне ўсеагульнай пісьменнасці, краіне высокай культуры і навукі — сапраўднае свята. У гэты дзень гасцінна адчыняюцца дзверы тысяч і тысяч школ, тэхнікумаў, інстытутаў. У гэты дзень мільёны нашых маладых суайчыннікаў адпраўляюцца ў новую дарогу, вялікую і радасную дарогу ў свет ведаў, дарогу, ідучы па якой чалавек становіцца дужым і смелым, становіцца сапраўдным гаспадаром жыцця.

Аб'ектыў нашага фотакарэспандэнта Ул. Крука занатаваў некалькі імгненняў першага дня навучальнага года.

Верхні здымак зроблены ў 1-м «Б» класе 30-й Мінскай сярэдняй школы. Для гэтых хлопчыкаў і дзяўчынак толькі што прагучала першае ў іх жыцці слова настаўніка.

На ніжнім здымку справа — студэнтка першага курса Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі Тамара Яфімава бярэ першы ўрок у настаўніка Яўгена Гладкова.

І яшчэ здымак. Гэта студэнты 1-га курса Мінскага мастацкага вучылішча — будучыя выкладчыкі малявання ў школе.

ЗАЎТРА АДКРЫЦЦЕ

Прадзесьяць дзён, 14 верасня, будзе пяцдзесят гадоў, як упершыню ў гісторыі беларускага народа адкрыўся прафесіянальны драматычны тэатр. Па даручэнні Народнага камісарыята асветы БССР трупі сабраў і падрыхтаваў першы спектакль вядомы тады энтузіяст нацыянальнай сцэны Фларыян Ждановіч. Перад пачаткам спектакля яго ўдзельнікі і зала выканалі «Інтернацыянал».

Адкрылася заслона, і з таго вечара пачалася творчая дзейнасць вядомага цяпер на ўсё свет, любімага народам і знаёмага краіне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Па традыцыі, якая склалася ў калектыве, і гэты сезон тэатр пачынае вясёлай і заўсёды маладой «Паўлінкай» — спектаклем, які мае рэпутацыю класічнага ўвасаблення твора Я. Купалы на сцэне. Пра далейшыя планы карэспандэнту газеты «Літаратура і мастацтва» расказаў галоўны рэжысёр тэатра заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР Ціхан Кандрашоў.

— Зразумела, калектыву ўхвалявана пачынае сёлетні сезон. Нам прадстаіць адзначыць 50-ю гадавіну тэатра і падрыхтавацца да вялікай падзеі ў жыцці краіны — XXIV з'езда КПСС.

Перагледжаны і ўдакладнены спектаклі так званых бягучага рэпертуару, афішы першых тыдняў, расклад рэпетыцый, вызначаны новыя выканаўцы і «ўводы»... Ну і, зразумела, непакоіць нас заўтрашні дзень, рэпертуар і творчае аблічча тэатра ў бліжэйшым будучым.

Што мы рыхтуем? Назаву адзначаную на рэспубліканскім конкурсе на лепшую п'есу, прысвечаным 100-годдзю У. І. Леніна, камедыю «Амністыя» Міколы Матукоўскага. У дэкарацыях мастака Армена Грыгар'янца спектакль стаўлю я. Галоўныя ролі будуць выконваць Віктар Тарасаў і Валлянцін Белавосіцкі, Зінаіда Браварская і Галіна Макарава, Галіна Арлова, і Марыя Зінкевіч, Леанід Ракленка і Мікола Яроменка, Ніна Піскароў, Павел Кермуцін... Тэма п'есы, на наш погляд, па-сучаснаму надзвычайна, бо гаворка ў ёй ідзе пра месца чалавека ў імклівым жыцці і ў грамадскім будаўніцтве, пра адказнасць кожнага з нас за зробленае перад уласным сумленнем і сучаснікамі.

У цэнтры новай п'есы Анатоля Дзяляндзіка «Начное дзяжурства» — малады спецыяліст, урач-псіхіятр, які ў жыццёвых выпрабаваннях выпрацоўвае сталяны погляд на людзей і рэчаіснасць. Яго іграе Геннадзь Гарбук. Спектакль ставіць Фёдар Шэйн, афармляе — Барыс Герлаван.

Святкаваць 50-годдзе тэатр збіраецца ў лістападзе. Да юбілейнага вечара рыхтуецца тэатралізаваны агляд-канцэрт, дзе па-мастацку своеасабліва адлюструюцца пэўныя этапы творчай дзейнасці і тое, што мы называем «крэда» тэатра. Рэжысёрам гэтага спектакля, які мы потым будзем, відаць, паказваць не толькі як юбілейнае відовішча, з'яўляецца Валерыя Раеўскі. Да працы над ім запрошаны і паэт Уладзімір Караткевіч.

Тэатр працуе над дзвюма новымі камедыямі Андрэя Макаўскага — «Зацюканы апостал» і «Трыбунал».

З класікі магу назваць трагедыю «Цар Фёдар» Аляксея Толстога, якая ніколі не ставілася на беларускай сцэне. Дарэчы, яе вельмі хораша пераклаў з рускай мовы той жа Караткевіч. Мяркуюцца, што мы пазнаёмім глядачоў з творамі А. П. Чэхава і І. С. Тургенева.

Такія нашы бліжэйшыя планы.

На канферэнцыі ЮНЕСКО

Днямі ў Венецыі на міжурадавай канферэнцыі ЮНЕСКО па арганізацыйных, адміністрацыйных і фінансавых аспектах палітыкі ў галіне культуры абмяркоўваліся праблемы і дасягненні краін-удзельніц у галіне культуры, праекты рэалізуюць, прадстаўленых дэлегацыямі.

На пленарным пасяджэнні па пытанні аб абароне і развіцці нацыянальных культур выступіў міністр культуры Беларускай ССР М. А. Мінковіч.

Генеральны дырэктар міністэрства народнай асветы Самалі Махамед шэх Хасан расказаў аб мерапрыемствах свайго ўрада па адраджэнні нацыянальнай культуры і стварэнні такіх умоў, каб да яе багаццяў мелі доступ шырокія слаі насельніцтва.

ТАСС.

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...ПРАХОДЗІЦЬ

У Маскве ў Калоннай зале Дома саюзаў Міжнародная 36-я сесія бібліятэкараў, якую арганізавала міжнародная федэрацыя бібліятэчных арганізацый (ІФЛА). Галоўная тема сустрэчы — «Бібліятэкі, як сродак адукацыі і асветы». У яе рабоце ўдзельнічаюць каля 500 вядомых бібліятэказнаўцаў і бібліёграфіў, кіраўнікоў буйнейшых бібліятэк, вучоных з 50 краін.

Нашу рэспубліку на сесіі прадстаўляюць дырэктар Дзяржаўнай бібліятэкі імя У. І. Леніна Э. Цыганкоў, дырэктар фундаментальнай бібліятэкі АН БССР імя Я. Коласа М. Стрыжонак, начальнік бібліятэчнай інспекцыі Міністэрства культуры БССР Н. Крупенька.

...ПАДВЕДЗЕНЫ

вынікі рэспубліканскага агляду-конкурсу народных тэатраў, які арганізаваў Рэспубліканскі Савет прафсаюзаў. У ім прымаў ўдзел 16 лепшых драматычных калектываў, лялечны тэатр і тэатр мімікі і жэстаў.

Першую прэмію журы і дыплом першай ступені атрымалі артысты народнага тэатра Палаца культуры Мінскага трактарнага завода за спектакль «Паэма аб сякеры» (па п'есе М. Пагодзіна). Дзве другія і дзве трэ-

ція прэміі прысуджаны калектывам народнага тэатраў Гомельскага і Магілёўскага палацаў культуры чыгуначнікаў, Гродзенскага Палаца культуры тэкстыльшчыкаў і Брэсцкага клуба чыгуначнікаў.

Драматычнаму калектыву Палаца культуры Мінскага камвольнага камбіната прысвоена званне народнага. За актыўны ўдзел у мастацкай самадзейнасці і высокае выканаўчае майстэрства больш 20 артыстаў-аматараў атрымалі ганаровае званне «Артыст народнага тэатра».

...СПОУНІЛАСЯ

35 гадоў Мазырскай музычнай школе-сім'ядазцы. Больш за 300 дзяцей вучыцца тут у класах фартэпіяна, цымбал, скрыпкі, баяна, домры і духавых інструментаў. Выкладчыкі і вучні школы рэгулярна выступаюць з канцэртамі, лекцыямі, гутаркамі аб музыцы.

Каля 600 выхаванцаў Мазырскай музычнай школы працуюць у розных кутках краіны. Адзінаццаць яе выпускнікоў выкладаюць у роднай школе.

...АДБЫЛАСЯ

ў Маскве Усесаюзная выстаўка кветак, якую арганізавала Маскоўскае гарадское таварыства аховы прыроды.

ВІНШУЕМ

3 ГАНАРОВЫМ ЗВАННЕМ!

За заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў пісьменніку Корбану Уладзіміру Іванавічу ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР.

У выстаўцы ўдзельнічала больш 100 арганізацый і 150 кветкавадаў-аматараў.

Сярод іх і Мінскае гарадское таварыства аховы прыроды. Асабліва цікавасць выклікалі беларускія гладыёлы, якія вырашчаны на Мінскай станцыі юных натуралістаў, букеты «Гагарын», «Памяць», «Свавольнікі», якія прадставілі на выстаўку школьнікі Заводскага раёна Мінска.

...ПАЧАУСЯ

ў Мінскай вобласці агляд маладзёжных клубаў і агітацыйна-мастанкіх брыгад, прысвечаны 50-годдзю Ленінскага камсамола Беларусі. У аглядзе ўдзельнічаюць маладзёжныя клубы «Чараўніца», «Чырвоныя следы», «Чырвоная гваздзіка», работа якіх адзначана на усесаюзным аглядзе мінулага года.

Пераможцы абласнога агляду будуць прадстаўлены на рэспубліканскі конкурс.

...ПАЗНАЁМІЦЬ

хлебарабоў рэспублікі з лепшымі творамі класічнай, савецкай і беларускай музыкі Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Гэтае своеасаблівае музычнае свята працягнецца каля двух месяцаў, на працягу якіх будзе дадзена 1500 канцэртаў. Перад працаўнікамі вёскі выступяць Дзяржаўныя народны і сімфанічны аркестры, народная акадэмічная харавая капэла, Дзяржаўны ансамбль танца БССР, Мінскі камерны аркестр, салісты опернага і балетнага мастацтва...

Пазнаёміцца хлебарабы і з лепшымі прафесіянальнымі калектывамі з Расійскай Федэрацыі, Украіны, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Малдавіі.

ДЗЕСЯЦЬ дзён па сонечнай Малдавіі кроць Дзюгі Усесаюзны фестываль ансамбляў народнага танца, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна і 30-годдзю ўтварэння Малдаўскай ССР. Больш паўтары тысяч самадзейных артыстаў з'ехаліся з усіх рэспублік нашай Савецкай Радзімы і краін сацыялістычнай садружнасці, каб паказаць сваё яркае, самабытнае нацыянальнае мастацтва. Малаўнічы калейдаскоп народнага танца ва ўсёй разнастайнасці нацыянальных асаблівасцей прадстаў перад шматлікімі аўдыторыямі сталіцы Малдавіі і шматмільённым тэлегледачом на ўрачыстым канцэрте ў Залённым тэатры: выступілі ўсе 32 ансамблі — удзельнікі свята.

Асабіста я пад велізарным уражаннем ад таго, што ўбачыў на гэтым цу-

С. ГРАБЕНШЧЫКАЎ,

заслужаны дзеяч культуры БССР.

● 32 АНСАМБЛІ НАРОДНАГА ТАНЦА З'ЕХАЛІСЯ У КІШЫ- НЕЎ

● У ТАНЦЫ — ДУША НА- РОДА.

● ЯК ПАМАЛАДЗЕЛА «ЛЯ- ВОНІХА»

● ШУКАЦЬ ЖАМЧУЖЫНЫ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ

доўным форуме народнага харэаграфічнага мастацтва.

Тэмпераментнымі, іскрыстымі танцамі, у якіх ярка выказаны характар, пачуцці, думы і спадзяванні малдаўскага народа, пакарылі гаспадары свята. Лірычная «Хора прысеніі», народжаная напярэдадні Першага фестывалю ў 1968 годзе і перададзеная як эстафета сённяшнім артыстам народнай харэаграфіі, «Сырба фрыцыей» і «Малдавіянка» з вялікім натхненнем выконвалі ўсім удзельнікамі фестывалю. Па праве Малдавія, якую Ігар Майсееў вобразна назваў рэспублікай танца, другі раз была выбрана месцам правядзення свята. Праграмы малдаўскіх ансамбляў (іх было чатыры) складаліся са спеціальных варыянтаў фальклорных танцаў розных мясцовасцей рэспублікі.

Народны харэаграфічны ансамбль «Равеснік» са Стаўраполя паказаў танцы, створаныя па мясцовым фальклору, — аб народных абрадах і звычаях: «Стэпавыя кабылкі», «Навагодняя варажба», «Чаўніцы», «Стаўрапольскія ўзоры». Народны ансамбль Азоўскага гарадскога Палаца культуры Растоўскай вобласці пазнаёміў з танцамі Дона — «Край данскі», «Віда данская», «Рытмы Дона», «Прыязджайце да нас на Дон». Самадзейныя артысты з Курска выконвалі танцы свайго краю, з якіх найбольшай арыгінальнасцю і каларытам вызначаецца «Танец са званочкамі».

2 ВЕРАСНЯ 1945 года на гістарычнай плошчы Бады ў Ханой прэзідэнт Хо Шы Мін урачыста абвясціў пра нараджэнне новай дзяржавы — Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам. Утварэнне ў Паўднёва-Усходняй Азіі дзяржавы рабочых і сялян — вынік доўгай і упартай барацьбы в'етнамскага народа за нацыянальную незалежнасць, барацьбы, зыход якой у многім вызначыла сусветна-гістарычная перамога савецкага народа над германскім фашызмам і японскім імпэрызмам.

У гэтыя дні Дэмакратычная Рэспубліка В'етнам святкуе сваё 25-годдзе.

Карэспандэнт газеты «Літаратура і мастацтва» звярнуўся да старшыні Беларускага аддзялення таварыства савецка-в'етнамскай дружбы міністра аўтамабільнага транспарту БССР А. Андрэева з просьбай расказаць пра братнія сувязі беларускага і в'етнамскага народаў. Вось што расказаў тав. Андрэев:

— Прэзідэнт Хо Шы Мін пісаў: «В'етнамская папаворка гаворыць: «Калі п'еш ваду, успамінаеш крыніцу». Чым больш рабочы клас, народ В'етнама думаюць пра сваё цяжкае зневажаальнае рабскае мінулае, пра розныя этапы свайго пакутлівага і самахвирнай барацьбы, поўнай у той жа час слаўных перамог, тым глыбей усведамляе ён, чым аба-

УШАНАВАННЕ ЮБІЛЯРА

У клубе Саюза пісьменнікаў адбыўся вечар, прысвечаны 60-годдзю Уладзіміра Корбана. Вечар адкрыў народны пісьменнік Беларусі Кандрат Крапіва. З дакладам выступіў Леанід Прокша.

Сябры, калегі на яру, прадстаўнікі грамадскасці сардэчна віншавалі юбіляра.

Тосці МІНСКА

Мінчане цёпла і талі выканаўцу старадаўніх рускіх рамансаў Дзіму Янкоўскаму. Актрыса Ленінградскай філармоніі, лаўрат Усерасійскага конкурсу вакалістаў яна прадэманстравала выдатную музычную тэхніку і добры артыстычны густ. Экспромтам акампаніравалі ёй і мінскія музыканты — заслужаны артыст БССР скрыпач Г. Клячко і віяланчэліст С. Мадорскі.

Фота У. КРУКА.

Цялі самабытныя сасунскія танцаў паказваў ансамбль «Сасун» сяла Ашнан Армянскай ССР. Сасунскія танцы высока ў гарах. Яны суровыя, смелыя, стрыманыя ў праяўленні сваіх пачуццяў. Гэта знайшло адлюстраванне ў танцах «Нара», «Цацдар», «Кафейн», «Мартанан». Апошні — вядомы танец. Мужчыны і жанчыны рухаюцца ланцужком па сцэне, цесна прыжмуўшы плячо да пляча, горда ўзніўшы галовы, распраміўшы плечы. Яны поўныя рашучасці, сілы духу, аднадушныя.

«Жаркі» — так называецца народны ансамбль песні і танца з Абакана. Для хакаса кветка «жаркі» — сімвал роднай зямлі. Аб прыгажосці краю ля надняжкі Саян і расказваюць танцы хакасаў, набудаваныя на аснове народных легенд, падашяў, звычайў.

кам трох залатых медалёў. «Шопскія танцы», «Тракійскую сюіту» балгарскія танцоры выконвалі сапраўды віртуозна. Дробныя, мудрагелістыя рухі ног, складаны рытмічны малюнак і неймаверна хуткі тэмп. А колькі прыгажосці было ў мастацтве, прывезеным венграмі, чэхамі, славакамі, палкамі, немцамі з ГДР! Танцавальныя сюіты «Рэкруцыя гуляні» і «Сустрэча пад Татрамі», «Танец са шпорами» і многія іншыя танцы Усходняй Славакіі выконваліся ансамблем «Чарніцы» горада Кошыцэ Чэхаславацкай Сацыялістычнай Рэспублікі з вялікім майстэрствам. Тут высокая тэхнічная падрыхтоўка выканаўцаў (у ансамбль прымаюцца на конкурс пасля заканчэння дзясятай студыі) спалучаецца з танцавальнымі традыцыямі. У танцах ансамбля —

песні адпаў. У розных сцэнічных рэдакцыях танец становіцца ўсё больш масавым, нагадвае маляўнічы беларускі арнамент. Рухі танца лёгкія, імклівыя. У час «прытопу», які з'яўляецца характэрным амаль для ўсіх беларускіх танцаў, галава танцора злёгка нахіляецца наперад, пары нібы кланяюцца адна адной. У некаторых сцэнічных варыянтах цэнтральнымі персанажамі бываюць Лявон і Лявоніха.

Цікавую сцэнічную форму і новы змест набыў старадаўні танец «Чарот».

...Дзяўчаты, тонкія і статныя, выконваюць старадаўні танец — здаецца, што ледзь-ледзь пагойдзюцца чарот. З'яўляецца новая група дзяўчат — хаваюцца сярод танцуючых, уцякаюць ад хлопцаў, а тыя спрабу-

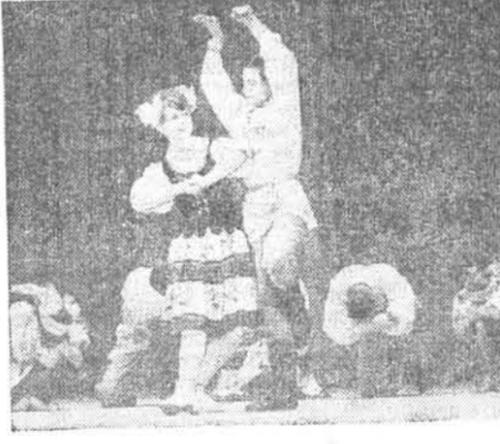
родных танцаў механічна, пад выглядам лексічнага ўзбагачэння пераносіцца складаныя элементы класічнага танца, як піруэты замест вярчэнняў, эфектныя рухі танцаў іншых народаў, накішталт украінскіх — «бочка», «млын», «расцяжка ў паветры» і г. д. Такое ўзбагачэнне танцавальнай лексікі можа прывесці да таго, што народны танец страціць сувязь з асновай, якая яго нарадзіла, можа прывесці да сцірэння яго нацыянальных адмет.

Не трэба ўпадаць і ў другую крайнасць — пераносіць на сцэну старадаўнія танцы без усякіх змен. Нядаўна на рэспубліканскім конкурсе калектыву Шайбакпольскага сельскага клуба Шчучынскага раёна выканаў беларускі танец «Шчучынская кадрыля», а самадзейныя танцоры

ТРАДЫЦЫІ І БУДУЧАЕ ТАНЦА

Ансамбль песні і танца Гомельскага Палаца культуры імя У. І. Леніна. «Мясц-ліца».

Самадзейныя артысты Івінецкага Дома культуры, «Буслы».

Брэсцкі народны ансамбль танца «Радасць», «Галак».

Гэта «Збор кедравых арэхаў», «Паліўнічыя», «У тайзе», «Рукавіцы каханаму» і іншыя. Усе яны створаны пры Савецкай уладзе. Да Вялікага Кастрычніка не было ў хакасаў свайго пісьменнасці, не было і сцэнічных танцаў. Іх не было ў казахаў, туркмен, кіргізаў, але якое багацце і разнастайнасць танцаў мы бачым сёння!

Творы харэаграфіі, паказаныя латвійскім ансамблем «Даніс», літоўскім «Жыльвінас», ансамблем народнага танца кіраўнікоў самадзейных калектываў Эстонскай ССР пакараюць беражлівым стаўленнем да сваіх мастацкіх традыцый. Няхай гэта будучы латышскія танцы — «Вясёлы паварот», «Рукавіцы», «Спракаты рукавічкі», ці літоўскія — «Шакалініс», «Пакелтыкі», «Бледзінгелі», або эстонскія — «Тульяк», «Калгасны», «Дзядуліна полька», «Танец жаб», — усе яны маюць трывалую фальклорную аснову, захоўваюць свой нацыянальны каларыт. І разам з тым вызначаюцца вялікай сцэнічнай культурай. Яны сучасныя. І не менш сучаснымі выглядалі нацыянальныя танцы ўкраінскіх, грузінскіх, азербайджанскіх калектываў. Разам са сцэнічнымі варыянтамі фальклорных танцаў былі цэлыя харэаграфічныя палотны, і ў кожным з іх арганічна зліліся элементы нацыянальнай харэаграфіі.

Незабытае ўражанне пакінула выступленне праслаўленага ансамбля з балгарскага горада Русэ. У 1967 годзе на фестывалі фальклорных танцаў у Ніцы ён заваяваў першае месца, а на IX Сусветным фестывалі моладзі і студэнтаў у Сафіі стаў уладальні-

кам паважнасць, лірызм традыцыйнай славацкай народнай харэаграфіі і тэмперамент, рытмічнасць малюнка з выдзяленнем слабай долі (сінопы), што характэрна для танцаў венграў. Венгерскі ўплыў адчуваецца і ў касцюмах, і ў манеры ігры аркестравай групы.

Дастойна прадставіў мастацкую самадзейнасць Беларусі народны ансамбль «Нёман» з Гродна. Танцы гродзенцаў — «Залатая каласы», «Гродзенскія вятorki», «Прынёманская рапсодыя», створаныя на аснове беларускіх народных традыцый, сцэнічныя варыянты «Лявоніха», «Козачкі», «Мяцеліцы», сучасныя сённяшняму дню. У іх знайшлі сваё адлюстраванне пачуцці, характар, тэмперамент, жыццёвы ўклад і нацыянальны асаблівасці беларускага народа.

Другі Усесаюзны фестываль з'явіўся вялікай творчай школай. Ён яшчэ раз падкрэсліў, што далейшае развіццё сцэнічнага народнага танца залежыць ад выяўлення, вывучэння і развіцця танцавальнага фальклору. У скарбніцы беларускай народнай танцавальнай творчасці гоіцца мноства самабытных жамчужын. Трэба шукаць іх, па-мастацку тлумачыць, развіваць лепшыя традыцыі народнай харэаграфіі.

Час па-свойму адрэдагаваў папулярны танец «Лявоніха». Калісьці яна была зусім не такой. Танец узнік на аснове аднайменнай жартоўнай песні і выконваўся як дыялог паміж Лявонам і Лявоніхай, астатнія ўдзельнікі, стаўшы кругам, спявалі, злёгка прытанцоўвалі. Затым тэкст

уюць знайсці дзяўчат, ды не ўдаецца. Тады хлопцы косяць «чарот» і знаходзяць усё ж дзяўчат. Пачынаецца агульны вясёлы танец, які атрымаў новы змест: галоўнае тут ужо не паказ чароту, а ўвасабленне вобраза нашай сучаснай моладзі, паэтычнае ўспрыманне беларускім народам роднай прыроды.

У вывучэнні мясцовага танцавальнага фальклору нарадзіўся новы танец «Язвінскія ўзоры» (пастаноўка К. Партнога), малюнак якога нагадвае маляўнічы арнамент дываноў і поцілак — іх туюць народныя ўмелцы сяла Язвіна Віцебскай вобласці. На фальклорнай глебе выраслі танцы «Палескія палітоны», «Прыдняпроўскія бондары» (пастаноўка В. Сакалова), «Прымакі» (пастаноўка І. Хвораста), «Касіў Ясь канюшыну» (пастаноўка А. Кудраўцава). Беларускія народныя танцы ляжаць у аснове сцэнічных карагодаў «Вішанька», «Яблынька», «Лебядзіначка», «Рэчыцкая лірычная», Карагод з хустачкамі», у якіх паэтызуецца вобраз сучаснай дзяўчыны.

Малюнак старадаўніх танцаў узбагачаецца, іх рухі пераасэнсоўваюцца, мяняюцца, напаяюцца новым зместам. На падставе элементаў народных і класічных танцаў ствараюцца вярчэнне полькай, вяртункі — з падбіўкай, з паваротам у паветры і многа іншых. Беларускую танцавальную лексіку ўзбагачаюць і рухі, запазычаныя з танцаў іншых народаў, якія ў творчым пераасэнсаванні набываюць беларускі каларыт.

На жаль, бываюць выпадкі, калі ў сцэнічныя варыянты беларускіх па-

Лельчыцкага раённага Дома культуры — «Нажніцы». Абодва танцы, асабліва «Шчучынская кадрыля», выконваліся ў старой манеры. Па некалькі разоў паўтаралася адна і тая ж фігура. Малюнак, рухі былі аднастайныя, майстэрства ўдзельнікаў яўна бракавала. Усё гэта нагадала прафанацыйно народнага мастацтва.

Важную ролю ў адроджэнні цудоўных старадаўніх народных танцаў могуць адыграць этнаграфічныя калектывы. Але і яны павінны выбіраць у танцы самае цікавае, улічваць законы сцэны. Старажытны танец нельга разглядаць, як нешта застылае, кананічнае, ён павінен стаць каштоўным матэрыялам для харэаграфіі ў стварэнні новых сцэнічных твораў харэаграфіі.

Беларускі фальклор багаты. Апісанне беларускіх народных абрадаў, якія суправаджаюцца песнямі, гульнямі, танцамі, кароткія анатацыі танцаў і гульніў ёсць у працах Я. Раманава, П. Шэйна, А. Кіркора, П. Вясонава. Народнай танцавальнай творчасці ўдзяляецца ўвага ў працах Ч. Пяткевіча, М. Чуркіна, Г. Цітовіча. Збіраюць беларускі танцавальны фальклор рэспубліканскі і абласныя дамы народнай творчасці, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР.

На жаль, зроблена пакуль яшчэ мала. Але нават тое, што ўжо сабрана, можа паслужыць каштоўным матэрыялам для стварэння новых танцаў, у якіх будучы жыцц і гісторыя народа, і яго сучаснасць.

У гэтым рэчышчы — будучыня беларускага танца.

В'ЕТНАМ ДАЛЁКІ І БЛІЗКІ

ДЭМАКРАТЫЧНАЙ РЭСПУБЛІЦЫ В'ЕТНАМ — 25 ГАДОУ.

вечаны Леніну і Кастрычніцкай рэвалюцыі». У гэтых словах Хо Ши Міна выказана глыбокая любоў і павага в'етнамскага народа да Савецкага Саюза, вера ў тое, што наша дружба і далей будзе маццей і развівацца.

Савецкі Саюз заўсёды быў і застаецца надзейным сябрам ДРВ. Так, за апошнія 15 гадоў у ДРВ пры тэхнічным садзейніцтве СССР было набудавана 122 прамысловых і іншых важных для эканомікі аб'ектаў. Свой уклад у вялікую справу ланамой геранізму в'етнамскаму народу ўнесла і наша Беларусь. Мы, напрыклад, памогалі будаваць суверэнітэцкі завод, буйнейшае прадпрыемства не толькі ў В'етнаме, але і ва ўсёй Паўднёва-Усходняй Азіі. Мы пасылаем в'етнамскаму народу аўтамашыны, трактары, станкі, матары, падшыўнікі, тавары шырокага ўжытку і інш. Калектывы больш 30 прадпрыемстваў нашай рэспублікі выконваюць ганаровыя заказы Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам.

Працуюць у В'етнаме беларускія інжынеры, тэхнікі, высокакваліфікаваныя рабочыя.

Многія з іх удастоены ўрадавых узнагарод ДРВ.

Мы дзякаваем в'етнамскім юнакам і дзяўчатам набываць адукацыю. Сёння больш чым у 50 гарадах Савецкага Саюза вучацца звыш 10 тысяч моладзі в'етнамцаў. Толькі ў вышэйшых навучальных установах Мінска вучыцца 355 студэнтаў з ДРВ і 50 — з Паўднёва-Усходняй Азіі. Каля 200 студэнтаў в'етнамцаў вучацца ў Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі.

Не адзіны раз у Беларусі праводзіліся дні, дзенькі і месячнікі в'етнама-савецкай дружбы. Яны выдзяляліся ў дэманстрацыю адзінства і саадарнасці. Два гады назад было створана Беларускае аддзяленне Таварыства савецка-в'етнамскай дружбы, якое ўстанавіла кантакты з Цэнтральным праўленнем таварыства в'етнама-савецкай дружбы ў Ханой і яго аддзяленнем у в'яцнціі Тхань Хоа. На просьбу в'етнамскіх сяброў мы накіравалі ў ДРВ дакументальныя фільмы «Вызваленне» і «Цытадэль славы», якія карыстаюцца вель-

мішнім поспехам у байпой і насельніцтва В'етнама. Беларускае аддзяленне таварыства савецка-в'етнамскай дружбы неаднаразова дэманстравала ў В'етнаме фотавыстаўкі, такія, напрыклад, як «Ветэраны вайны і працы», «Вобраз Леніна на сцэнах беларускіх тэатраў», «Па залах музея Брэсцкай крэпасці-героя». Пра нашу дружбу сведчыць і выданне ў рэспубліцы ў перакладзе на беларускую мову зборніка в'етнамскай паэзіі «Апалены лотас». Вершы сучасных в'етнамскіх паэтаў часта друкуюцца ў нашым выданым друку, перадаюцца па радыё і тэлебачанні. Мы атрымліваем з В'етнама фотавыстаўкі, брашуры, і іншыя інфармацыйныя матэрыялы, якія расказваюць пра геранізму барацьбу в'етнамскага народа з амерыканскімі агрэсарамі і сацыялістычнае будаўніцтва ў ДРВ.

У лістападзе 1968 года адбыліся дні Беларускай ССР у В'етнаме. Мне пашчасціла быць удзельнікам гэтых дзён. З цікавасцю слухалі сябры в'етнамцы даклады і лекцыі пра нашу

рэспубліку, пра яе поспехі і росквіт народнай гаспадаркі і культуры.

Мы будзем і далей мацаваць нашу дружбу, будзем абменьвацца дэлегацыямі, выстаўкамі, фільмамі. Мы ніколі не забудзем таго, што ў нашым Мінску два разы набылаў пранальдэр в'етнамскага народа Хо Ши Міна, што наш горад вельмі яму спадабаўся. Светлы вобраз палітычнага рэвалюцыянера, выдатнага дзеяча сусветнага камуністычнага руху, правадара в'етнамскага народа Хо Ши Міна мы захаваем у нашых сэрцах.

Сёння в'етнамскі народ на дзяржным краі барацьбы са злейшым поругам — амерыканскім імперыялізмам і яго памдагатымі. Геранізм в'етнамскіх партыяў, — гаварыў Гераніальны сакратар ЦК КПСС Л. І. Брэжнеў у сваім дакладзе на ўрачыстым пасяджэнні ў Маскве, прысвечаным 100-годдзю дня нараджэння У. І. Леніна, — памножаны на даромгу сацыялістычнай самаларнасці, на шырокую дапамогу з боку Савецкага Саюза і другіх краін сацыялізма, прывёў да таго, што амерыканская апагітура ў В'етнаме іспіць права!».

ДЗВЕ РЫСЫ, два прынцыпы характарызаваюць увесь, ужо больш чым паўвекавы, шлях савецкага тэатра, вызначаюць яго сілу і годнасць — праўда жыцця і камуністычная партыйнасць. Ці не выклічаюць яны адну адну гэтыя рысы, гэтыя прынцыпы? Ці можна перадаць праўду жыцця, тэндэнцыйна адстойваючы пазіцыю пэўнага класа, пэўнай партыі? Але ў тым і справа, што, толькі прытрымліваючыся пункту гледжання, які ўбірае ў сябе ўвесь гістарычны вопыт развіцця чалавецтва, можна зразумець і выказаць сапраўдную праўду жыцця. Асноўныя прынцыпы сацыялістычнага рэалізму — праўда жыцця і камуністычная партыйнасць — непаруна звязаны між сабой, знаходзяцца ў дыялектычным адзінстве.

Камуністычная партыйнасць савецкага мастака вызначаеца не проста фармальнай прыналежнасцю чалавека да партыі, а яго сардэчнай прыхільнасцю да яе, да яе ідэалаў, гатоўнасцю ўсім сіламі душы сваёй абараняць і адстойваць іх. У гэтым і заключаны карэнны, глыбінны сэнс слоў Уладзіміра Маякоўскага: сэрца з праўдай удвая.

Лепшыя спектаклі савецкага тэатра, як мінулых гадоў, так і сённяшніх, выказваюць аўтарскі пункт гледжання праз сістэму мастацкіх вобразаў, праз чалавечыя характары, іх рух і ўзаемаадносіны. Што дае жыццёзольнасць такім п'есам, як «Любоў Яравая» Канстанціна Транёва, «Аптымістычная трагедыя» Усевалада

Юрый ЗУБКОЎ,

заслужаны дзеяч мастацтваў
РФСР, галоўны рэдактар часопіса
«Тэатральная жизнь».

Вішнеўскага, «Разлом» Барыса Лаўраніва, «Вогненны мост» Барыса Рамашова, «Шторм» Уладзіміра Біль-Белацаркоўскага, якія даўно ўжо сталі савецкай класікай? Ды тое, што ідэя сацыялістычнай рэвалюцыі вызначае тут чалавечыя паводзіны і лёс характараў. Героі гэтых п'ес не прыходзяць на сцэну гатовымі, не гавораць завучаных лозунгаў. Які велізарны ўнутраны шлях павінна была прайсці, здавалася б, самая звычайная вясковая настаўніца Любоў Яравая, каб ад гарачага, самаадданага кахання да мужа прыйсці да нянавісці да яго на падставе класавай воражасці! Якую магутную духоўную сілу павінна была мець жанчына-камісар з «Аптымістычнай трагедыяй», каб не толькі весці за сабой людзей, змяняюць іх настрой і псіхалогію, але і бясстрашна памерці на вачах іншых, даючы прыклад мужнасці, выразна ўсведамляючы, што ў пэўных умовах, калі няма іншага выхаду, «І смерць бывае партыйнай работай».

Кожны новы сезон дае гэтым творам і новае сцэнічнае жыццё. Але ж думка, заключаная ў іх вобразным ладзе, думка аб асабістай адказнасці кожнага чалавека за рэвалюцыйны пранізванне і лепшыя спектаклі апошняга часу — «Памяць сэрца» Аляксандра

СЭРЦА З ПРАЎДАЙ

Карнейчука на сцэнах маскоўскага тэатра імя Яўгенія Бахтангава і кіеўскага тэатра імя Івана Франка, «Чалавек і глобус» Віктара Лаўрэнцьева ў маскоўскім Малым тэатры і ленінградскім тэатры імя А. С. Пушкіна, «Залатая карэта» Леаніда Ляонава ў Маскве ў Тэатры на Малой Броннай і іншыя. Высокі гуманізм савецкага тэатра ў тым, што яго галоўныя, становячыя героі жыўць не вузка асабістымі, эгаістычнымі інтарэсамі, а жыўць для людзей, для іх шчасця.

Здавалася б, глыбока розны лёс, розныя біяграфіі, характары ў геральні п'есы «Памяць сэрца» работніцы Кацярыны і галоўнага героя драмы «Чалавек і глобус» вучонага Барміна. Яна была ў вайну ў партызанскім атрадзе, потым у палоне, у антыфашысцкім падполлі. Ён кіраваў працэсам стварэння атамнай зброі ў навуковых лабараторыях і на палігонах. Яе інтарэсы ў коле блізкіх ёй людзей. У яго на клопаты аб сям'і не хапае часу, ён прывык мысліць у маштабах краіны і планеты, накіроўваць працу і пошукі мноства людзей. Родніць жа гэтых людзей пачуццё адказнасці за блізкіх і далёкіх, за ўсё, што здзяйсняецца ў свеце. Што, здавалася б, Кацярыне да яе сябра ваяцкіх гадоў Італьянца Антоніо Тэрачыні, з якім падзяляе яе чвэрць веку і не адна тысяча кіламетраў? Але калі сябру цяжка, калі крок

яго часам нячоткі і блытаны, Кацярына ў слух свайго характару, сэрца свайго не можа не трывожыцца, не можа не падтрымаць у цяжкаму хвіліну, не прыйсці на дапамогу. І не дзесяць ўзнагарод і ўшанаванняў жыць і працаваць Бармін, а дзесяць міру на зямлі, дзесяць таго, каб мільёны людзей спакойна працавалі, праціналіся і застылі без трывогі ў сэрцы.

У чым жа партыйнасць гэтых вобразаў? Добрыя людзі — і толькі? Не, не проста добрыя, а людзі выхаваныя сацыялістычным ладам. Людзі камуністычных ідэалаў. Людзі, у якіх пачуццё савецкага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму спляўлены ў адно.

Праблема становячага героя — адна з цэнтральных для савецкага тэатра. Яна неаддзяляльная ад праблемы камуністычнай партыйнасці. Зразумела, у чалавеку ёсць побач з моцнымі бакамі і бакі слабыя, супярэчнасці. І тым не менш становячы герой, як гаспадарка катэгорыя сацыялістычнай эстэтыкі, народжаны самім жыццём. І ён не застрахаваны ад слабасці, супярэчнасцяў і памылак. Але не яны ў ім пераважаюць. Не яны граюць рашучую, вызначальную ролю. А галоўнае — ён здольны іх пераадоляваць.

ПАСЛЯ дажджу ў хвойніку высыпала столькі баравікоў, што ляснік ажно разгубіўся: хоць ты і праўда бярэ касу ды касі. У тэатры лясных грыб ніколі не шукалі, як іголку, але такога Аляксандра Пілпавіч бачыў упершыню. Ступіць няма куды — столькі навывлазіла з-пад крохкай ігліцы. Нават у арэшніку — там тое самае: з-пад леташняга лісця і пажухлай травы цэлымі сям'ямі выгледваюць крамяныя красунчыкі.

Аляксандр Пілпавіч нейкі час кленчыў пад разлапстай ялінай, зрэзваў сцізорыкам баравікі, а потым насаджаў — бліжэй да ствала — на сухое яловае голле: вавёркам на зіму. Яго доўгі твар з крыху прыпухлым, як у маладой дзяўчыны, вуснамі, хітравата прыжмураныя карыя вочы, заўсёды заклапочаныя, нават строгія, на гэты раз святліліся дзіцячай радасцю. «Вярнуцца, ці што?» Рашуча закінуў за плечы дубальтоўку, падкінуў ботам жаўтаваты мухамор і спорным крокам падаўся да вёскі.

А лес — маўклівы, пануры. Есць такія нетры, што і выбрацца, здаецца, нельга. Лясніку ж — хоць бы што: ідзе сабе напрасцяк, спакойны і ўпэўнены. Ніхто тут лепш за яго, Аляксандра Гардзея, не ведае гэтых мясцін. Змалку, колькі сябе памятае, ходзіць гэтым лесам, ведае яго. У Мельніках, вёсцы, дзе ён жыў, ды і ў суседніх, добра ведаюць, як умее ён нечакана з'явіцца ў любым кутку свайго абходу. Вось і цяпер мельнікоўскія хлапчкі зусім не здавіліся, калі перад імі, як з-пад зямлі, вырас дзядзька Алясь.

— Што ж гэта ў вас, хлопцы, — дакорліва паківаў галавою ляснік, — адны лаптушкі-рагатушкі на ўме? А грыбы хто за вас збіраць будзе?

— Грыбы? Няма іх сёлета. Не ўраджлі. Сухмень такая...

— Эх, вы, грыбіні! Ану, гайда па кошыкі! І Ваську майму накажыце. На Залесі і ў Замошшы баравікоў — не перазбіраеш...

Іншы раз ад хлопцаў не акараскаешся — усё ім цікава: і чаму нельга раскідаць мурашнікі, і колькі яшчэ трэба зрабіць шпакоўняў для лесу, і калі, нарэшце, створаць школьнае лясніцтва, і... — канца няма роспытан. Цяпер жа, пачуўшы пра баравікі, дзеці навывперадкі панесліся ў вёску.

Узлесак апусцеў, а Гардзея яшчэ доўга глядзеў услед басаногай чароды. Над Лянюю ўстрыжана мітусіліся кнігаўкі: «Чые вы? Чые вы?» Да самай ракі падступіў маладзенькі бярозавы гай. Здавалася, бярозкі знарок епыліліся паводдал, каб не намачыць свае беленькія панчохі. А трэшкі вышэй, на пагорку, апошнія дні любавалася высокім небам купка стромкіх соснаў. Зацёс на іх быў размашчаны шырокі, нагадаваў апярэнае іганцкай стралы, скіраванай у зямлю. «Асуджаныя, — самотна ўздыхнуў ляснік. —

Хто яе толькі прыдумаў, падсочку гэтую?» І зноў пайшоў у лес.

АПОЎДНІ Аляксандр Пілпавіч збочыў з асветленай сонцам прасекі, прысеў у засені, каб хвілін колькі супачыць. Па лесе галёкала вясёлае раскапістае рэха: перагукваліся вяскоўцы. Да звонкіх дзіцячых галасоў цяпер далучыліся залістыя дзёвочыя, глухаватыя мужчынскія — уся вёска высыпала ў грыбы. А некаторыя дзеці ўжо вярталіся з лесу: хто з кошыкам, а спрытнейшыя — нават з мяшкамі за плячыма. І ў памяці лясніка міжволі ўваскрэслі дні яго маленства...

шоў ён у лес смела, як на бацькоўскі двор. Гэта было ў незабыўным 1939-м. Тады і нарадзілася яго запаветная мара — садзіць лясы. Для ўсіх. Каб кожны любавалася дзівоснай прыгажосцю, мог прыходзіць сюды, калі захо-ча.

СПАКОН вякоў дні шчасця і радасці здаюцца людзям сонечнымі, дні мірнай стваральнай працы — кароткімі, дні вайны — пахмурнымі і доўгімі, як ноч у бясоніду. Такімі засталіся ў памяці дні вайны — вялікага выпрабавання, вялікага гора народнага.

Яно прыйшло нечакана. Пагодлівы

адхон. Самі акупанты гэты ўчастак чыгункі называлі могілкамі сваіх танкаў, гармат, бронетранспарцёраў, аўтамашынаў. Да гэтага часу спяваюць у вёсках прыпеўкі той незабыўнай пары:

Э-эх, лясы мае,
Лясы заланскія,
Вас ахоўваюць атрады
Партызанскія.

Веселы іграй, гармонік,
Златым галасам,
Немцы нос бяліца сунуць
У заланскія лясы.

У ліпені 1944 года патайнымі партызанскімі сцэжкамі праводзіў Аляксандр Гардзея наступаючыя часці Савецкай Арміі. Правёў — ды і сам пайшоў на захад. За мужнасць і адвагу пры фарсіраванні Одэра, дзе асабліва спатрэбілася партызанская гартоўка і навык няўлоўнага разведчыка, быў адзначан трэцяй за вайну ўрадавай ўзнагародай — медалем «За адвагу».

ЗВАЙНЫ вярнуўся цяжка паранены. Лес вітаў свайго сябра адвечнай песняй — шчырай і да болю мілай. У лясніцтве, куды Аляксандр Пілпавіч адразу ж пайшоў уладкоўвацца лясніком, яму не вельмі ўзрадаваліся. Падазрона паглядзелі на мыліцы, жоўты, як з воску, твар. Паралі:

— Адпачні крыху, набярэся сілы, а потым пабачым...

Праз тыдзень прыйшоў зноў. Без мыліц, з кічкам. Ляснічы, маладзенькі, амаль падлетак, засмяяўся:

— Дзівак ты, дарагі таварыш. Ну які з цябе ляснік! Заблудзіўся яшчэ дзе-небудзь у лесе, а потым шукай цябе...

Толькі на ганку Гардзея апамятаўся ад няжыкай крўдзі. Сеў на прыступку і задумаўся. «Мо і сапраўды дзівак?.. Не, хлопцы! З лесам мяне цяпер ніхто не разлучыць».

У той жа дзень ляснічы сам прыехаў да Гардзея.

— Даруй, бране, — сказаў ляснічы вінавата. — Мне расказалі пра цябе ляснікі. Даруй, калі ласка. Я буду вельмі рады, калі ты згодзішся працаваць у нас.

Нязручна было, пакуль загойваліся раны, кульгаць па балотах. То канава трапіцца — не пераскочыш, то сярдыта закахча ля самых ног дрыгва, гатовая расступіцца бяздоннай калатушай. Што і казаць, не разгуляешся ў лесе з кічкам!

Лес называюць зялёным золатам, родным домам чалавека. А ён яшчэ і лекар. У заланскіх вёсках і цяпер жыве паданне пра гусяра-сірату Карнея Кожана. Упадаваў яго нейкі князь, калі прыязджаў да Радзівіла на пал'яванне. Забраў гусяра з сабой і павёз у далёкі стэпавы край. Было тады Карнею шаснаццаць. Праз год слугі князя прывезлі Кожана назад. Ніхто не пазнаў яго — скура ды косці. Князь вельмі шанавалі гусяра і, калі

Васіль ПРАСКУРАЎ

ЗЯЛЁНАЯ РАПСОДЫЯ

НАРЫС

Яны жылі пры лесе, на хутары Касач. Сваёй зямлі — адна лапінка. Дарма што лес глядзеўся ў вокны, дроў у хаце — і зімой, і ўлетку — ні палена. Бо лес жа не свой — панскі. І тады трапіліся грыбныя гады. Але ў лес не ступі, бо ён пана Абуховіча. Неяк раз хлапчук уплётўся за вясковымі падлеткамі — пайшлі ў лес. Перахітрылі панскага вяртаўніка і нарэзалі-такі па цэлым кашы. Ідуць сабе дамоў, а тым часам пан Абуховіч вяртаўся ўлетку з-за Ляні. Рассыпаліся дзеці па лесе, а пан давай ганяцца за імі ды дубасіць брукмелевым пугаў-ём.

— Не руш панскага, халера! — крычаў на ўвесь лес.

Ледзь жывы прыплётўся тады Алясь да хаты. Парваў, уцякаючы, свае шарчавыя порткі, паабдзіраў да крыві босыя ногі і твар. Асабліва порткаў было шкада — адны ж.

— Не хадзі ў яго лес... — плакала маці, абмываючы драпіны. — Хай яго ногі не ходзяць, крывасмока праклятага!

А лес клікаў пад свае шаты, спяваў таямнічую, казачную песню. І хлопчык ішоў. Амаль штодня, стаіўшыся ў кустах ядлоўцу, доўга назіраў ён, як важна і ганарыста насілі па лесе свае сукаватыя рогі ласі, як аспярожна, нібыта басаноў на сучцы, падходзілі да ваданою казулі, як бяздумна перлі ў гушчар спалоханыя дзікі.

Толькі ў пятнаццаць гадоў прый-

чэрвеньскі ранак абыцаў мельнікаўцам сонечны дзень. Уся вёска высыпала на вуліцу, у лес, да Ляні. І рэптам недзе далёка-далёка, пад Клецкам, а мо і яшчэ далей — пад Нявіжкам, глуха гухнула зямля, на нейкі час нібыта анямела наваколле...

Вораг нішчыў гарады, вёскі, хутары. Нішчыў і лес. У вайну ніхто не лічыў парубак...

Карнікі насядалі неадступна і доўга, пакуль не зразумелі, чаму партызаны няўлоўныя. І тады, як свечкі, успыхнулі хутары, запалалі вёскі. Згарэлі дашчэнтку Свяціца, Макава, Мельнікі і Чудзін. У Борках за сувязь з партызанамі фашысты расстралялі 39 і спалілі жывымі 22 партыётаў. У Залужцы спалілі 100 дамоў, расстралялі 46 чалавек.

Але партызаны, як і раней, былі няўлоўныя. Гарэлі варожыя склады з боепрыпасамі і палівам, гарнізоны карнікаў і іх памагатых, на партызанскіх мнах узрываўся цягнікі і аўтамашыны. Абпал дарог, дзе фашысты прадбачліва знішчалі нават хмызняк, цяпер рос новы лес — з бярозавых кржкоў.

Многае, вельмі многае памятае стары бор: і баі ў акружэнні, і незабыўныя дні «рэйкавай вайны». Тады партызанскі праваднік і разведчык Аляксандр Пілпавіч Гардзея не ведаў спакою ні днём, ні ўначы. Як ні пільна ахоўвалі гітлераўцы чыгунку на ўчастку Баранавічы — Луцінец, тут адзін за адным нарываўся на партызанскія міны фашысцкія эшалоны, ляцелі пад

РАЗАМ

Сіла ўздзеяння станюўчага героя на людзей у свой час глыбока разумей такі тонкі і дакладны мастак, як Антон Чэхаў. У артыкуле, прысвечаным памяці вядомага рускага падарожніка М. Пржавальскага, Чэхаў пісаў аб тым, што «станюўчы тыны, якія ствараюцца літаратурай, складаюць каштоўны выхавальны матэрыял».

Чэхаў пісаў гэта ў той час, калі жыццё рэдка адорвала мастака сустрачамі з людзьмі, якія заслугоўваюць характарыстыкі — станюўчы герой. Якое ж вялікае і глыбокае рэальнае значэнне набывае гэта паняцце ў савецкім мастацтве і перш за ўсё — у тэатры, які валодае выключнай сілай эмацыянальнага ўздзеяння на людзей! Ад настаўніцы Любові Яравой да старшыні гарсавета ў маленькім старажытным рускім гарадку Марыі Шчалканавой з лядоваўскай «Залатой кароты», ад партызана Вярышыніна і прафесіянальнага рэвалюцыянера Пекляванова з «Браніпоезда 14-69» Усевалада Іванова да чэкіста Ермакова з драмы Георгія Мдзівані «Твой дзядзька Міша» з рук у рукі перадаецца эстафета ідэяльнай перакананасці і патрыятызму, гераізму і мужнасці.

Асаблівасцю нашага часу з'яўляецца таксама і тое, што станюўчы «тыны, якія даюцца самім жыццём», уваходзяць у літаратуру і мастацтва і ў сваю чаргу аказваюць магутны, выса-

кародны, патрыятычны ўплыў на жыццё і на людзей, актыўна садзейнічаюць фарміраванню чалавечых характараў новай маральнай фармацыі. Даволі назваць у якасці прыкладу вобразы, якія з жыцця ступілі на сцэнічныя падмосткі, — герояў камсамольскага падполля «Маладая гвардыя», сусветна вядомых лётчыкаў Аляксея Марэсьева і Мікалая Гасталы, героя аўтабіяграфічнай аповесці пісьменніка В. Цітова «Усім смерням назло...», які паўтарыў подзвіг Мікалая Астроўскага.

Гаворачы аб партыйнасці савецкага тэатра, неабходна падкрэсліць і яшчэ адзін яго бок — сацыяльны аптымізм, які носіць актыўны, дзейсны характар. Як і ўсё наша мастацтва, тэатр не абыходзіць тыя недахопы, цяжкасці, памылкі, якія ўсё яшчэ ёсць у жыцці. Але, паказваючы гэтыя недахопы, памылкі, цяжкасці, драматургі і майстры сцэны добра разумеюць, што да гэтага не зводзіцца ўся праўда аб нашай рэчаіснасці і ўсе гэтыя мінусы — толькі кроплі ў моры ў параўнанні з тымі дасягненнямі, якія характарызуюць сённяшні дзень краіны і народа. Драматургі і майстры тэатра не адступаюць перад цяжкасцямі і памылкамі, не ўпадаюць у панічную тугу і разгубленасць, а цвёрда вераць у магчымасць пераадолення і ліквідацыі іх. І ў гэтым сама сутнасць класавая, партыйнага падыходу савецкага тэатра да адлюстравання з'яў рэчаіснасці, бо, як гаварыў У. І. Ленін, «...калі б нават на 100 нашых правільных актаў даводзілася 10 000 памылак, усё-такі наша рэва-

люцыя была б, і яна будзе перад сусветнай гісторыяй, вялікая і непераможная, бо першы раз не меншасць, не адны толькі багатыя, не адны толькі адуканавыя, а сапраўдная маса, велізарная большасць працоўных самі будуць новае жыццё, сваім вопытам вырашаюць цяжкія пытанні сацыялістычнай арганізацыі».

Ці не зводзіцца, аднак, партыйнасць савецкага тэатра толькі да партыйнасці яго драматургіі? Ці не выпадае на долю рэжысёраў і актёраў, якія даюць сцэнічнае жыццё п'есе, функцыя чыста выканаўчая, якая не патрабуе ад іх ні ідэяльнай сталасці, ні чоткай, недвухсэнсоўнай пазіцыі? Зусім не! Канечне, рэпертуар — ідэяна-творчая аснова тэатра. Ідэяна і мастацкая сіла і глыбіня будучага спектакля ў многім залежаць ад п'есы, вызначаюцца ёю. У многім, але не ва ўсім. Ад рэжысёра (дарчы, і самы выбар іменна гэтай, а не другой п'есы для пастаноўкі сведчыць аб яго ідэяна-творчых прыхільнасцях, аб яго партыйнасці) залежыць — узмацніць, падкрэсліць тыя бакі і матывы твора, якія здаюцца яму найбольш значымі, важнымі і актуальнымі. Такія пастаноўкі, як «Маладая гвардыя», ажыццёўленая Мікалаем Ахлопковым на сцэне маскоўскага тэатра імя У. Маякоўскага, «Аптымістычная трагедыя», ажыццёўленая Георгіем Таўстаногавым у лясніцкім тэатры імя А. С. Пушкіна, «Вітва ў дарозе» і «Сумленне», якія ішлі на сцэне Тэатра імя Масавета ў рэжысуры Юрыя

Завадскага і Аляксандра Шапса, уяўляюць у гэтым сэнсе класічныя прыклады.

І ад актёра, які непасрэдна сустракаецца з глядачамі і даносіць да іх думкі і пачуцці аўтара, таксама ў вельмі вялікай ступені залежаць дакладнасць, глыбіня і сіла гучання вобраза. Нездарма ж у сядомасці глядачоў найбольш любімымі іммі вобразы тэатра, вобразы, якія сталі сапраўды народнымі, нязменна звязваюцца перш за ўсё з імямі актёраў, якія далі ім сцэнічнае жыццё. Вобраз настаўніцы Любові Яравой з Верай Пашэннай, вобраз школьніцы Машанькі з аднайменнай п'есы А. Афінагенава з Верай Марэшкай, вобраз выдатнага вучонага Маціяса Клаўзена з драмы «Перад захадам сонца» з Мікалаем Сіманавым, дзякуючы якому п'еса Г. Гаўптмана, напісаная даўно, набыла ў нашы дні свежасць і актуальнасць, антыфашысцкае гучанне.

Сіла савецкага тэатра ў тым, што ён звязаны з палітыкай, якую праводзіць Камуністычная партыя і Саветніцкі ўрад, служыць гэтай палітыцы, гаварыцца гэтым сваім служэннем. У гэтым і ёсць вялікае існае мастакоў савецкага тэатра, іх сапраўдная творчая свабода. Свобода ў служэнні сваім мастацтвам народу, справе сацыялізму, міру, прагрэсу. Яны таксама не супярэчаць адзін аднаму, гэтыя разумны, творчая свабода і камуністычная партыйнасць. І яны адзіныя і непадзельныя. Камуністычная партыйнасць — вышэйшая форма творчай свабоды мастака.

(АДН).

той цяжка захварэў, з усяго свету вазіў да яго дактароў. Аднак не памаглі і заморскія лекі. Тады князь спытаў у гусляра: «Скажы мне, чаго ты хочаш, — выканаю любое жаданне». «Адвядзі мяне за Лань, у тую хатку ў бары, дзе я нарадзіўся і вырас», — папрасіў Карпей... Усе думалі, што гусляр памрэ. Нават хадзілі, каб пахаваць яго. Падышлі людзі аднойчы да той хаткі ў бары і сумеліся: сядзіць Карпей пад дубам і ціха грае на гуслях. Так і пражыў ён у гэтым лесе яшчэ сто і семнаццаць гадоў. Лес гэты цяпер носіць яго імя, а ўрочышча называецца Кожанава.

У дзяцінстве Аляксандр Піліпавіч не вельмі верыў гэтаму паданню. А цяпер усё часцей пачынаў задумвацца над ім. Минула колькі часу, і ляснік адчуў у целе бадзёрнасць — такую калючую і свежую, як крынічная вада.

Пачалі садзіць лес. Меч Колесава — зручны сталёвы трохкутнік так спрытна хадзіў у руках лясніка, што гэта адразу заўважылі. Яго дбайнасць ухвалілі, а потым даручылі спецыяльна займацца пасадкай лесу ў Кругавіцкім лясніцтве.

Як садзіць лес? Мечам Колесава робяць ямку, апускаяюць у яе саджанец, корань прысыпаюць зямлёй і — расці на здароўе. Скажаце, проста? Зусім не! Трэба быць сапраўдным лесаводам, каб у пучку карэньчыкаў распазнаць цэнтральны, галоўны корань. Загнецца незарок ён у лунцы — лічы, няма дрэўца: праз пяць, дзесяць гадоў загіне сасонка, не пойдзе ў рост нашчадак лясных асілкаў — гарэпчаты дуб-зімнік, закрурыцца, прысеўшы над зямлёй, ялінка.

Дрэўцы Гардзея не гінулі. Яны дружна цягнуліся к сонцу, пакідаючы на зямлі зялёныя цені. А ён садзіў і садзіў. І вясною, і ўвосень. І адзін, і з жонкаю, Надзеяй Данилаўнай. Спачатку сорок, а пазней — і восемдзят гектараў за сезон. І не лічыў гектары, не выхваляўся ім, бо рабіў чалавек не для славы і пахвальбы. Як тое дзіця, радаваўся, калі на нядаўняй бесплоднай пустэчы, на лысых пячаных пагорках пачынала гучаць зялёная рапсодыя. Лесавод ведаў, што гэта азначае: у лагчынах забурляць рэкі, на палях закаласіцца збажына. Бо лес дае жыццё зямлі, зямля — людзям.

АЯК МАРКОТНА, як нясцерпа балюча станаўлася на сэрцы, калі бачыў, як па-драпежніцку знішчаюцца лясы.

Неяк у час абходу непадалёк ад Лані выявіў ён парубку. Нехта неўзаветку, на скорую руку, зрэзаў чатыры сасны і прыкрыў голлем — разлічыва непрыкметна вывезці з лесу. Прыкінуў ляснік: заставацца тут і чакаць — няма сэнсу. Даведаюцца, што самога няма дома, не паедучь. Дамовіўся з Піліпам Ленкаўцом і Мікалаем Гайцюкевічам — ляснікамі суседніх, лактышоўскіх, абходаў, каб тыя павартавалі зрэзаных сасны, а сам пайшоў у вёску.

Цэлы дзень корпаўся Гардзея каля свайго дома — на віду ў людзей: ра-

мантаваў падтэршак, змяніў колле на прызбе, а ўвечары нават завітаў у краму, дзе ў гэты час збіраўся ледзь не кірмаш. Нехта з васкоўцаў пацікавіўся:

— Штойта сёння, Піліпавіч, ад лесу адбіўся? Глядзі, каб не нашкодзілі там парубшчыкі!

— Не нашкодзяць! — наўмысна абыякава адказаў Гардзея.

— Каб чутae ды бачыць...

А раніцай уся вёска гаварыла пра парубшчыкаў. Злоўлены на месцы злчынства, Кастусь Гайцюкевіч і Аркадзь Ломскі дзён праз колькі прадсталі перад народным судом.

На якія толькі хітрыкі ні пускаліся хапугі. Але былога партызанскага разведчыка цяжка абвесці вакол пальца.

Неяк Мікалай Высоцкі выбраўся ў лес у навалышчу. Перад гэтым сп'яна ён пахваляўся перад васкоўцамі:

— От пабачыце, ашукваю Аляся. Не верыце? Успомніце маё слова. Спадзішка ашукваю.

— Лёгкае жаро, ды на страху не закінеш, — смяяліся з Высоцкага. — Дарэмная задума.

— А я закіну, — стаяў на сваім Высоцкі.

І вось ён у лесе. Завіхаецца сабе ля воза і не бачыць, што Гардзея ўжо тут. А заўважыў — наталпырыўся, нібы вожык:

— Хто ў лесе не злодзеяў — дома не гаспадар.

— Гаспадар!.. — прыкрыкнуў Аляксандр Піліпавіч. — Хто ў лесе злодзеяў, той і дома не гаспадар. Паварочвай каця, паедзем у лясніцтва.

— У лясніцтва? — спалохаўся Мікалай. — Аштрафуюць... А ў мяне, браце, сам ведаеш — жонка, дзеці.

— Ага, пра дзяцей успомніў. А колькі разоў я табе гаварыў: не паднімай руку — лес паслужыць і сыну і ўнуку...

З таго часу вось ужо каля дваццаці гадоў у абходзе Аляксандра Гардзея не бывае самавольных парубак. Дзесяць гадоў яго абход заслужана называецца абходам выдатнай якасці.

А ці ведаеце вы, што гэта такое — абход выдатнай якасці? Гэта, перш за ўсё, высокая культура ў лесе. Некалі Ф. Энгельс пісаў: «Лес — багацце краіны, а лясная гаспадарка — наказчык яе культуры». У абходзе выдатнай якасці, як у дбайнай гаспадарыні ў доме, — усё на сваім месцы, нішто не замінае. Вось так і ў абходзе Аляксандра Піліпавіча, на ўсёй цяперашняй плошчы — 1000 гектарах.

ЦЯКЖЭ было змагацца з браканьерамі — такімі ж небяспечнымі для лесу, як і парубшчыкі. І гэтыя нішчаць з каранем. Грымне стрэл браканьера і — прыслухайцеся! — ахнуць, застогнуць ад цяжкай страты лясы.

Ды яшчэ з лясніка княць:

— Ну, што ты, Піліпавіч, чапляешся, бы той дзядоўнік... Ні за што, ні пра што на ражон лезеш. Што іх — палічылі ў цябе, гэтых самых барсуюкоў, глушчоў ды гарыхвостак? Аж смешна: за кожны вянчасны мурашнік спуска не даеш ні дарослым, ні дзецям. Дзівак... Куры ядуць мурашнік, аж даўца. Прывез мурашнік на двор — лішні дзесятак як у гаспадарцы. Ды якіх як! Што тое лякарства...

Ляснік ведаў гэта. Але ён ведаў і іншае: чым больш у лесе дзічынны, чым больш мурашнікаў, тым здаравейшы лес, тым менш там лясных шкоднікаў. І нястомна тлумачыў гэта не толькі мелініцаўцам — усім людзям, што прыязджалі ў лес. Слухалі яго ўважліва. Дзівіліся і дарослыя, і дзеці, калі даведваліся ад Аляксандра Піліпавіча, што толькі адна вялікая налонія мурашак за дзень можа знішчыць да ста тысяч шкодных насякомых, а гарыхвостка за лета знішчае іх да мільёна. І людзі пачалі дапамагаць лясніку ахоўваць лес.

Гадоў з дзесяць назад усё абурыва навіна: хтосьці з браканьераў параніў лясіку. Ляснікі з ног збіліся, шукаючы яе. Не знайшлі. Рашылі, што загінула недзе ў балоце. А праз два дні мясцовыя школьнікі, гэтыя лешыны след. І пацягнуўся ланцужок людзей з зялёнымі пятліцамі — Аляксандр Гардзея, Піліп Ленкавец, Якаў Бондар і Віктар Тамашэўскі — на гэтым следу. Злавілі лясіку і прывезлі ў вёску да фельчара. Тысячы людзей збегліся тады не толькі паглядзець, як насля аперацыі адпускаяюць на волю лясную прыгажуню. Усе вельмі абураліся зладзействам браканьераў. Многія зразумелі, што хадзіць на паляванні з фотаапаратам куды лепш, чым са стрэльбай...

Таму і сёння да цяхай лясной Лані, дзе шчабоўкаюцца нястомныя будаўнікі-бабры, спакойна прыходзяць на вадалой ласі і казулі, жыруюць паўз берагі і ў лясных нетрах верныя сябры лесу — барсукі, гарнастаі, куніцы.

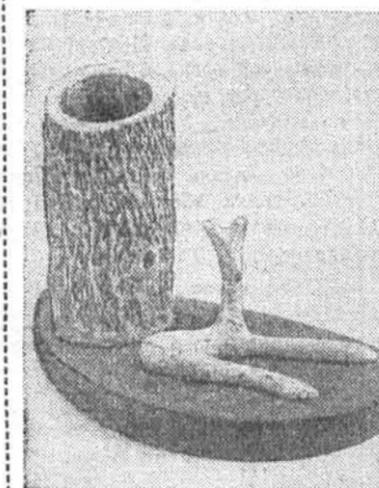
У АПОШНІ ЧАС у абходзе Аляксандра Гардзея не садзяць малады лес — няма плошчы. Аднак і цяпер, калі славы меч Колесава замянілі лесасадачныя машыны, ляснік не можа сядзець, склаўшы рукі: у лесагадавальніку ён штогод вырошчвае для Хатыніцкага, Радзівіліцкага і іншых лясніцтваў не менш мільёна саджанцаў сасны і елкі.

Гэта — на сто гектараў новых лясцоў!

Вось ідзе ён кварталнай прасекай — роўненкай, як струна. Ідзе хутка, спорна. І здаецца, што дрэвы прыціхлі, выцягнуліся перад ім, нібыта салдаты на паверцы.

Можа і вам давядзецца ў дзесятым абходзе Кругавіцкага лясніцтва спаткаць гэтага чалавек. Шчыра прывітае яго. Успомніце: ён — сваімі рукамі — пасадзіў 1126 гектараў лесу, вырасіў саджанцаў — на 1127 гектараў. Хіба ж не заслугоўвае ён, каб перад ім зняць шапку?

Ганцавіцкі раён.

У «Літаратуры і мастацтве» ад 24 ліпеня г. г. у карэспандэнцыі «Калі ажывае дрэва» расказвалася пра творчасць лясніка мастака Вілена Сільвановіча. Сёння мы друкуем некаторыя з яго новых работ.

Фота Я. Пяткіна.

А ДВЯЧОРКАМ, на склоне суботняга дня, нечакана завінуўся з-за лесу вецер, разбушаваўся на волі — нарваў праліўнога дажджу. Заўчасна ляглі на зямлю цені ночы.

Галаста, зацяжкі рыкалі каровы, чмякала пад капітамі гразь. У доўгім плашчы, босая, не сваім голасам пад самым акном крычала суседняя дзяўчынка, пераймаючы статак. І парун раптам траснуў зусім блізка — здрыганулася наваколле, шыбы ў вонках завіцелі. А Нямтур спаў моцным — пасля добрай чаркі з леснікамі — непрабудным сном.

Маленькая, увіншая да работы Алеся, жонка яго, загнала ў хлесту жыўлу: карову, цялушку-пярэзімку, траіх, купленых восенню на рынку, авец — забегла, разгарачаная, у хату. Мокры, цяжкі плашч зашаргаву, асунуўся долу. Яна ўключыла святло, зазірнула ў люстэрка — трэба ж так, злямчылася пад башлыком, нападзілі на лоб валасы. Алеся развязала касынку, зачасалася хутка: бела хусткай, пад бабку, прыцёнула, схавала валасы, пасля мыла рукі над ражкай. Няўжо, думала, такою грымотаю давядзецца ісці на дзяжурства за Івана?

Напіўся ж, кляла мужа ў думках, каб яго смага абіла. Трэба яму, бачыце, гэтыя леснікі. Сцегаўся б калі ў сельсавет, выпісаў жэрдак... А так дай выпіць за ўсякім разам. Цяпер, надумаліся ж, калёсы ім абмяняй — ці не сёння хапелі пад'ехаць на калгасны двор? Іван, малайчына, заўпарціўся, але дзе ж яны, такія маладыя зладзеі, адступяцца ад свайго намеру? Гляк свайі самагонкі з воза прынеслі, населі на чалавека — ні! ні! — напалі. Не такі быў бы п'яны Іван, думала Алеся, каб хоць закусаў добра. Дык жа яны, гультаі тыя, валацугі несусветныя, усё сала ўмянілі, што было на стала, яйкі папілі. А ён, злосці не ставала, жаваў хлеб з цыбуляй у прыкуску.

З даённаю ўжо ў руках забегла Алеся ў спальню.

— Івані, Івані... — сціснула яна пальцамі мужаў доўгі, з гарбацінай нос. — Пара ўставаць, Іван... На дзяжурства ж трэба ісці.

Нямтур чмыкнуў, паківаў, нібы пасля нырца ў ваду, вялікай, з рэдкімі расідзістымі валасамі галавою, павярнуўся тварам да сцяны. Уздыхнуў, гучна захрап.

— Каб цябе ўжо не падняло, халера насатая! — у злосці сказала Алеся, балазе ў хаце не было Алёны, васьмнадцатігадовай дачкі — завідна яшчэ прыбралася, да дажджу пабегла, сказала, да сьбровка: ці не на вяселле хочучь маршаўць у Яснаўку, кіламетраў за восем праз лес. Не на ўме ёй ні гаспадарка, ні дзяжурства — хоць залуныся маці ў рабоце.

На дварэ Алеся на ўсё забылася: падмыла карове вымя, выцерла ручнічком, ажно на сцяну пляснула астатак вады з даёнкі. Дзвюма рукамі, як машына, заўзята цыркала Алеся карову, глядзела ў пасудзіну, услухоўвалася, як пералівіста, з падвісгам граюць тутія струменьчыкі малака.

Да рання, можа, не праспаўся б Нямтур, калі б на вёску раптам не наляцеў вхор, не страсянуў групу за хатай, не сыпануў на бляшаны дах жалёнымі яшчэ, нясочнымі зусім пладамі. Хата, быццам, уся рушылася — так загрымела. Прахціўся Нямтур, стаў на ногі — не ведае, у які бок кінуцца. Чуе, дождж цырыбоніць па страце, вецер шаласціць лістотай шалёна. Святло гарыць на кухні, дзверы расчынены...

Глядзіць Нямтур на «ходзікі» на сцяне, бачыць, што дзясятая гадына, а ён быццам чакае, каб яны сказалі, што гэта вечар і яму пара паспаўнацца на дзяжурства.

У грудзях пякотка. Горла перасохла. Бы з якой сілоснай ямы нясе з рота цыбуляй. Хочацца піць. Вады паўноткае вядро — рукою падаць. Але ж, разабраць можа зноў. Лепш бы якога расолу, сыроваткі глынуць. У заложніку, толькі аджынуў зачэпавеску, збан з кіслым малаком на яго глядзіць. Добра, што без вяршка. Смятану Нямтур у рот не бярэ. Яна яму і не шкюдзіць, але не ўжывае чалавек — смаку, смаку, не чуе. А людзі па-свойму глумачыць: не будзе тады з чым Алеся ў горад два разы на тыдзень гоісаць, калі Нямтур ласункаў пачне дапаганяцца.

Прыгубіў Нямтур збан — адна сыроватка ў рот ліецца. Не такі ж ён скупы, падумаў, каб малака не пакаштаваць. Нахінуў ён больш пасудзіну, стармаснуў лёгка — як хлынула камяком малака, што ў рот, што ў нос, што па пінкаку, ігнахах, на падлогу... І тут Алеся ў хату заходзіць, ставіць даёнку на лаву.

— А не парвала ўжо цябе, халера насатая, — гаворыць жонка, а сама смяецца, кісне ў душы. — Не хапіла часу, бедалагу, ложкаю памяшчаць, у конаўку наліць... Так сасмаг.

— Глыну, думаю, са збана хутчэй, — ухмыляецца Нямтур. — Ісці ж трэба...

— Выцірайся ўжо добра... У панядзелак надзеў чысты касцюм. Выграбіў узесь... Чыстаты тут дапаганіцца...

— Не хацеў жа я, як ты думаеш, — не надта агрызаецца Нямтур. — А калі леснікі паскалі, Алеся?

— Напіўся, халера насатая, што не помніш, — вясёлая, лагодна гаворыць жонка. — Праводзіў жа на вуліцу... Сам прыйшоў. Скінуў боты з ног... У Алёны вады папрасіў... Абярнуўся на ложка.

— Забі, не помніш... А дзе ж Алёна, што ў хаце няма?

Мал. В. ТАРАСЛАВА.

АПАВЯДАННЕ

— Гуляе. Не будзе ж, як ты, спаць... На вяселле ў Яснаўку сабіраліся.

— Такою нягодзьякаю... Цераз лес... Галоў няма ў людзей.

— Лепшы ты быў, халера насатая? Яшчэ і далей бегаў... Па Сонцы з Карпілаўні млеў... Праз тыдзень у сваты яго чакаю, а ён, людзі перадаюць, у яе сядзіць.

— Баба ж была... Рослая, поўная.. Тры Алесі трэба...

— А замуж, трасцу, не пайшла.

— Адчапіся ты, — ускіпеў Нямтур. Бабы той, а ад'есць вантрабянне...

Алеся пераможна ўсміхнулася, але нічога больш не сказала. Хопіць з яго — тыдзень з ёю не будзе гаварыць. А каб успомніла яшчэ пра Марфу з Яснаўкі — палез бы біцца... У гэтай без мужа сынок нарадзіўся тым летам, як яны з Іванам згулялі вяселле. Чутку пусцілі па сяле, што Нямтур яе з танцаў праводзіў... Сказаць бы цяпер — пеўнем бы падскочыў да Алесі.

— Выпіў бы, Іван, цёплага малака, — зноў добра гаварыла Алеся. — Буліні жа ў печы стаць — каму яго наварыла...

— Дай буліну... Жыжкі зачарпі... — Ты ж крышаны любіў, густы.

— Любіў шмат чаго, а сёння не люблю. — пануры, не адрываючы ад долу вачэй, хрыпавата, разважна гаворыць Нямтур. — Не чула, што я леснікам казаў?

— Халера вас ведае — пра калёсы вярзілі.

— Такі п'яны быў, што не помніш... У хаце сказаў, што ніякіх калёс не даці. Кулаком стукаў па стала... Але ж пасля гэтага яшчэ пілі. Што ты на вуліцы казаў, бог святы ведае.

— Ты хоць дзе не скажы... Ведаў бы такое — згаралі б яны з жэрдамі. Нахабна так прыстаюць... Гульма гуляюць лета — каб наляса не наспічыць... За адно гэта з хаты гані. Такая асмешка, калі разабрацца... Валяюцца там пад сцяною каля кашоніні запасныя калёсы, але не дам. Не дам і ўсё! У суд хай падаюць за самавольную парубку. Раснаку там...

— Даўно табе казалі... Не хэўра табе гэтыя гультаі. Выпішам лесу... Не слухаеш дурной кабецны.

— Выпішучь то выпішучь. Але ж машыну выпраці ў старшыні. Людзей сабары, калі ў калгасе сенакос... А тут я адзі памаленьку...

— Дык глядзі, ўстроіцца. Хай да старшыні дойдзе. Пагоніць з работы, антрапуе...

— Перастань ты мяне вучыць, Алеся! Перастань! Ніякіх калёс я не дам!.. А прыйдуць — замано ў хатку, на завалу запру.

— Шчэ надумаўся... Такі ж разам пілі. Не дай калёс, а гэтага не рабі...

— Паглядзіш, запру... Каб гарачэйшы — добры буліні.

— З хаты гані, каб за столькі год не ўведала, чым джыць пасля п'янікі.

— А вятруга не ўціхае. Адкуль толькі сіла бярэцца.

— Гэта ад ціску.

— Перабраў хто гарэльні, што ціск?

— Ідзі ўжо, халера насатая. З чортам жа ўсё ведаеш. Дай башлык папраўлю... Ды глядзі там. Сказаў недзе на вуліцы леснікам, каб падшылі. Не спі.

— Ты ўжо хоць добра спі.

З хаты, са святла — на дварэ, хоць вока выкалі, чымень. І дождж, як з луба, — ледзьве праглядаецца ліхтар на слупе пры вуліцы.

Не хочацца, неж баяна ісці Нямтуру пад лівень. У вачах, быццам, крыху пасвятлела, прае-

нілася. Усё-такі, што ні кажы, гарыць лямпачка. Нямтур асцярожна мацае ногою набраклы вадою грунт, паволі соўваецца з ганка ў дождж. Нацягвае рукою башлык, а вецер адкідае яго назад, як не сарве з галавы, халодныя кроплі балоча ськуць у твар. Хвілін колькі так, пакуль прызвычаўся.

Дарогаю Нямтур успомніў пра Алёну. Як жа яна, дурнічка, будзе дабрацца дадому? Заначавала б там — не зліняла б за ноч. Маці пабаіцца... Машыну якую папрасілі б, каб не былі дурныя. Ці мала шафёраў такіх, як наш Валік Аўдольчыні? Скажы яму толькі: днём ці ноччу, цвярозаму ці п'яному — паедзе... Зімою радыятар размарозіў, пакуль ажаніў брыгадзіра... Чаму мне было не спустыць ваду самому! А старшыня ранічкай наскочыў, агледзеў машыну — не скажу ж я, што першакаласны шафёр па халатнасці дапусціў бяду. П'яны быў — чаго ты крыўдеш?

Трэба ж было ісці Алёне на тое вяселле. У пупчы заблудзятца, чаго лепшага, настрашацца. Ваўкарэзіны то няма, звяліся, а ўсё роўна ноччу ў лесе жудка. Пачакай, а ў каго ж там у Яснаўцы вяселле? Марфе сына пара жаніць. Дык жа пазвала б...

Каб завярнуў цяпер, думае Нямтур, ды пайшоў у Яснаўку. Пакуль там усядуцца, патануюць — сама раз прыспее. Чорт яе возьме гэту сядзібу. Сцены хіба хто ўкусіць. Адно статак трэба агледзець, каб каторая не закацілася... І трэба ж мне было звязвацца з гэтымі леснікамі...

Даждзю і ветру Нямтур амаль не чуе — прызвычаўся, не зважае на нягодзьяку.

Вароты ў кароўнік зачынены на зашчэпку.

— Каб вам рукі не служылі, — невядома на каго лаецца Нямтур. — Сціжма скаціны... Духата такая... А каб вароты не моклі, гаварыў жа, зрабіце брылёк. Толькі прыкрылі б — усё ж не на дажджы...

У злосці Нямтур з сілай тузануў на сябе адну палавінку цяжкіх варот, другую. Аж завярнуўся тварам на двор, так патыхнула густым, перапрэлым у нос. Стоячы на дажджы і ўчуў, што недзе блізка ўзвывае матарам ажно да свісту машына.

— Свой каторы ўбіўся, — заплочыў Нямтур. — Хай не ганяе чорт панаць. І п'яны, канечне...

Нямтуру такі клопат па шафёрах — зайшоў у кароўнік. З'елі ўжо сілес, здзіўся, жваку жуоць. Падвезлі, мусіць, менш дажджом. Было б усём, каб старшыня нарваўся. А заўтра скажучь — на змену надвор'я каровы не далі малака. Але што мне ад іх надояў.

Агледзеўшы, ці цэлыя ўсе шкляныя трубы электрадойкі, ці не б'е фантанам дзе вада з паллак і труб, Нямтур, пераступіў транспарцёр, паволі паківаўся на доўгім цэментаваным праходзіку.

Даўно, знаць, дождж шлейць, калі машына загразла. Па лесе на Яснаўку можа і не праскаць. У Крывалі дало вады. Праўда, Валік Аўдольчыні ведае абезд. Жыцця прычкалі маладыя. На спатканне да дзлужчыны едзе на машыне... От жа разбасячыўся чалавек. Столькі дзевак перабраў — каб не ажаніцца. А тады нажывуць якую ляльку, як мы Алёну, будуць хукаць адну ўвесь век. Паджылым маладажонам не да вялікай сямі...

З кароўніка Нямтур думаў зайсці ў цялятнік, да першагодка, на ўсякі выпадак, па звячцы кінуць вокан у катухі. Выйшоў на двор, высунуў далонь уперад — імжачка сьплецца. У гэту ж хвіліну, кроку не паспеў ступіць, у хатцы бліснула, туманымі снапамі вырвалася з акон святло. Няўжо загадчык ці старшыня — правярць яго каторы надумаў? Нямтур заспяшаўся да брыгад-

най канторкі, каб ведалі, што ён заўсёды, усё і ўсіх бачыць. Адчыніў дзверы—Валік Аўдольчыч стаіць каля дошкі аб'яў. Не глядзіць на Нямтура, тыцьбае пальцам у штодзённы лісток зарплаты.

— Не было і не будзе праўды.—гаворыць шафёр.—Дзед Аўсей зарабіў шэсць рублёў на стаярнях, а я пяць за ўчарашні дзень.

— Зарабіў, значыць,—кажа Нямтур.

— Я сем рэйсаў зрабіў з балота да сцёртаў.

— А ён, можа, восем. Чорт яго ведае, не бачыўшы.

— На кані восем раз з лесу справіцца? Памрэ, не з'ездзіць.

— Ой, хопіць і з цябе п'яніцкі...

— Хопіць то хопіць, але ж абідна. Гавянешся дзень, як ненармальны...

— З Яснаўкі ў Карпілаўку, пакуль на маскоўскую не натрапіш.

— Не буду ж я тваю самагонку піць.

— Выпіў бы, ды няма. Баба з бутлем леснікам паставіла.

— І не адліла пляшачкі дзве, скажам?

— Не адлівала. Нямога было.

— Не ведаю я тваю Алесю... Забег раз пахмяліцца. Даў рубель. Прывяла паўлітра, шклянку падала на стол. А каб акраічык хлеба ці часначыну...

— Што ты возьмеш з бабы... Магла не даць. Не любіць яна п'яніцаў.

— Дагэтуль не прывучыў? Эх, Нямтур, Нямтур...

— Сваю возьмеш—паглядзіш, як гэта лёгка пераламаць. Добра ўсё ідзе, добра. А тады як нахлыне на яе нейкая трасца, хоць у магілу лезь...

— Жаніцца я, Нямтур, хачу. І дзеўка добрая ёсць. А як падумаю, які я, адкладаю сваты... Пакуль і гэта за каго не выскачыць замуж... І не ажанося ўжо, мусіць... Мацеры адной цяжка... Мне гады ідуць...

— Чорт яго, сказалася так. Які ж ты, Валік, п'яніца? Палучку мацеры аддаеш?

— У тым то, што грошы мае пры мне.

— Сам-насам... Зарабіў — пусціў. А як жа гаспадарка?

— Парасят увосем куліў — рохкаюць у хляве. Зярно з калгаса дамоў прывёз, сена... Селядца калі, каўбасы магазінай прыкуплю...

— З адзення ёсць што трохі?

— Чыстыя штаны, пінжак... Паліто асенняе—маці купіла некалі перад прыходам са службы.

— Не паверу, Валік, што нельга ўтрымацца ад выпіўкі. Колькі мною перапіта, чорт яго, Але няма—дык і не трэба. Месяц буду не піць, два. Пакуль якія госці...

— Я мог бы зусім не піць. Але ж кампанія...

— Распіліся так механізатары, чорт яго ведае.

— Самі вінаватыя. Патураем адзін другому. Праўду ў вочы баймся сказаць. А калі б мы раз, другі перагаварыліся на людзях, скажам, на сходы—задумаўся б кожны... Адзін старшыня не выведзе п'яніцтва... Восем і я думаю залажыць цябе з самагонкай, Нямтур.

— Чаго ты, Валік, прычэпіўся. Выгналі там к маю для сябе. Даўно ўжо не прадавалі... Не думаў, што ты такі помсэлівы.

— Не ў помсэ, Нямтур, справа... Ты тады падаткнеш міліцыі, што я п'яны езджу. Адбяруць правы. І я ў горад алюрам. На завод.

— Знойдуцца і там дружбакі.

— Пакуль знойдуцца, можа, у тэхнікум паступлю. Каб занятак які быў вечарамі... Ды на завод п'янага не пускаць... Бачыў я, як трактар ездзілі палучаць, якая там варты... Пенсіянеры. Патомныя рабочыя стаяць у прахадной. Калі што якое—самі такога дразда зададуць. Не бягуць да начальства... А чаго ты тут стаіш? Адна назва — вартынік.

З'ездзіў бы ты лепш на вяселле ў Яснаўку, Валік, пакуль не жаніўся.

— Паехаць напіцца? Па такой дарозе? У мяне, Нямтур, паўлітра маскоўскай у машыне. У любы час вып'ю.

— Дзяўчат бы прывёз. Алёна мая там.

— Нідзе не дзвенецца, прыйдзе... Разумнага бацькі дачушка, і язык падвешаны...

— Сказала табе што?

— Каб жа толькі сказала... Зімою неяк было. Ідзем мы з клуба.

Я ле пад руку. Жартам, канечне... Як адночыць убок, як залемантуе... Трэба, маўляў, ёй мой гілы плот.

— Правільна ўсё сказала... А не мог бы ты, як усе, новы плот паставіць, вароты зрабіць?

— Пастаўлю... Слухай ты далей... Прышоў я дамоў, раздзёўся. Ніяк не магу заснуць. Устрашылася мне з таго Алёна. Вар'ятка такая... Ды гэта ж дзючына, маладая. А замуж вазьмі...

— Узяў, дык бы і жыў.

За акном ярка ўспыхнула маланка, раскаціста-моцна ўдарыў ярун.

Нямтур паківаў нечага галавою, уздыхнуў. Глядзёў далёка ўперад невідучымі вачыма — хто яго ведае, пра што і каго думаў.

Пануры, стомлены зіркаў то на Нямтура, то на дошку з нарадамі Валік. Упэўнены ўжо быў, што не перачакаць яму дождж, а дадому адыходзіць не хацелася. Хай прабачае Нямтур, думаў, за ўсё, што сказаў, хай ведае, які ён адкрыты, прамы не выпіўшы.

— Чорт яго, сяджу тут,—раптам спахачыўся, рынуўся да дзвярэй Нямтур, агляннуўся на Валіка:—А ты, часам, не зубы мне загаворваў?

Ён хітравата ўсміхаўся.

— Твае зубы хіба загаворыш?—сур'ёзна адказаў шафёр.

— З леснікам сёння бачыўся? — дапытываўся Іван.

— Дзе я іх буду бачыць—свіней вазіў здаваць у раён.

— Глядзі, хлопец. Хай толькі не стане калёс.

— Прыдумаў ужо калёсы?

— Пагляджу толькі — будзе за калёсы і за атасы.

Нямтур нырнуў у цемру, зачыкаў гумавымі ботамі па гразі—хутка прапаў у пошуме дажджу і ветру.

У непаразумеці хвілін колькі тупаў пасярод хаткі Валік, не мог даўмецца, прычым ён да леснікоў, нейкіх калёс. Махнуў, нарэшце, рукою—мала што, маўляў, пад злосць мог сказаць Нямтур. Патухнуў святло. Нацягнуў пінжак на галаву. Зачыніў хатку, каб не зеўрала, не рыпела завесамі ўсю ноч. Паўз кароўнік спешна падаўся прамой дарогай на вёску, на размытыя, затуманеныя агні ліхтароў скрозь па вуліцы. З кожным крокам усё вышэй да горла прыступала казылівая нудота з грудзей—хацелася выпіць. Але ж не вяртацца такою грыматою ў машыну. Не такі ён яшчэ і п'яніца, думалася самому сабе.

А Нямтур пад сцяною канюшні дрыжэў, няроўнячы, як асінавы ліст—упершыню на жыцці так адалела яго боязнасць. То, здавалася, леснікі сочаць за ім з-за вуглоў, крадуцца да яго, каб схопіць за горла, чорт ведае за якую правіннасць. То ўяўлялася заплаканая Алёна—адна ў цёмным шумлівым лесе. То Алёся зусім блізка шлёпала па вадзе вялікімі, не па назе, керзавікамі—ішла, нібыта паглядзець, ці не заснуў ён...

Можна было б ісці ў кароўнік ці хатку, заінуцца дзе ў куток і падрамаць нават, каб не гэтыя леснікі...

Алёна просіць тэлевізар купіць. Грошай, ведае, на тры сабрана. Але з чым тады ў горад паедзе, як будзе паступаць вучыцца?

Дождж усё не сціхаў, грывела навальніца. І астатак ночы прастаяў бы Нямтур так у одуме, калі б раптам не зарупела аглядзець статак у кароўніку. Ферма першае месца ў раёне займае па надоях, па прывесу — калгас ад яе самы большы прыбытак мае. Паспрабуй не ўгледзь — з'есць старшыня.

Ідзе Нямтур, угнуўшы галаву, чую, і вушам сваім не верыць, што нехта дзверцай машыны ляскае, не можа зачыніць. Вядома, не Валік. У таго ўсё гладка, без шуму абыйшлося б. Спыніўся непадалёк ад грузавіка, угле-

дзеўся ў цемру — ходзіць чалавек. Калі б Валік Аўдольчыч браў, скажам, парадзіху ў бальніцу адвезці, зайшоў бы ў хату, дачакаўся яго. Жонка разгрывае? У іх жа адзін пляшч — не пойдзе на такім дажджы. І старшыня гразотаю не паедзе.

Нямтур ужо наблізіўся да самага кузава, слухае, як часта дыхае, стараецца зладзей, як тыркае нагою на старцёр, як не слухаецца яго машына. Невысокі ростам, відць, шчуплы. Але можа з якім рэвальверам у кішэні. Каб ведаць, што спраўдашні зладзей, — кім бы якім зваў паміж вушэй. А можа шафёр які з суседняй брыгады? Не дазволена і яму браць машыну без спрасу, але ж біць не будзеш.

Нямтур пляшч сцінуў з плеч. Пад завязку, як кажуць, набраўся злосці. А як толькі той калі бензабака нечага сагнуўся, ступіў які крок, можа, пад капот заглянуць — кошкай сігануў на яго вартынік, паваліў, прысцінуў грузным целам да зямлі. Работы той — імгненне, а задыхаўся Нямтур, слова прагаварыць не можа.

— Праехаць захачелася, чортава тваё сем'я! — гаварыў Нямтур. — Я дзе правязу, сукіні сын...

— Пусціце, дзядзечка. — азваўся зусім яшчэ малады, тонкі голас. — Пусціце...

— Пракурор цябе пусціць, — памацаўшы кішэні, Нямтур папружкай завязаў назад рукі зладзею, сам устаў з зямлі, хлапцў пасобіў падняцца. Ад душы, як кажуць, разоў колькі яго стармашнуў.

— Хто табе дазваляў браць машыну?

— Ніхто...

— А сукіні жа ты сын!

— Мацерын.

— Агрызаешся, чортава сем'я! Адзін быў?

— Адзін... Пусціце, дзядзечка...

— Міліцыя цябе пусціць... Прама, шагам марш! Пойдзем да Валіка Аўдольчынага. Ой жа дасць?

— Вам лягчэй стане?

— Балець не будзе, чорт яго... А навошта, скажы, табе гэта машына была?

— Ехаць! На што ж яшчэ машына?

— Ехаць то ехаць, чорт яго... Красці машыну...

— У такое надвор'е... Маладому...

— Ваша філасофія мяне нешта не саграе.

— Прамок?

— Як жа можна інакш на дажджы?

— У хляве тут нейкая целатрэпка з зімы валяецца.

— Далі б хоць такую. Да цурыначкі прамок.

— Не думай толькі ўцкаць.

— Са звязанымі рукамі?

— Пастой тады, забягу тут...

Для Нямтура ўжо не існавала ні леснікоў, ні статак, ні Алёны за цёмным лесам, ні адной у хаце Алесі пры такой грымоте. Ён быў заняты зладзеям. Не цяпелася яму хутчэй дайсці да Аўдолькі, дабудзіцца Валіка. Хай тады рашае, як быць. А то, чаго лепшага, падумае, што сам ён, Нямтур, шукаў паўлітру ў кабінцы.

Каля кароўніка, кроках у дзесці ад зладзея, Нямтур спыніўся, агляннуўся назад. Хлопец стаў, як укапаны. На частых, на ўсё неба бліскавіцах, лават, праз косы, усё яшчэ спорны дождж, праглядаўся светлы іоначы твар, мокрыя чорныя валасы, лёгкае, у абліпачку, адзенне на шчуплай постаці. Цень таго чалавека, падумалася Нямтуру, а чортам творыць. Прадубее, дык і да суда не дажыве.

Імгненна ён сігануў пад жордкю, якой закладваў вароты, прабег у кут, вобмацкам знайшоў целатрэпку, згэптаў яе пад крысо расшпіленага пляшча, вынырнуў хутка на дождж. Зладзей стаў на тым жа месцы. Не зразумець: ці добры такі хлопец, ці ўстрашыўся Нямтура? Хоць бы ўсё роўна не ўцёк, каб і дапусціў які дур у галаву.

Амаль поруч, можа падумаць, бацька і сын, няспешна ішлі яны ў вёску, гаварылі.

— Дык куды ты думаў ехаць, чорт на цябе? — дапытываўся Нямтур. — Машына ж калгасная, Грамадскі транспарт. Пяць год могуць прыпачы.

— Хай п'якуць.

— Не быў яшчэ, не кіпяціся. Дорага наштуе фунт ліха.

— Вы былі, ведаеце?

— Не гаварыў бы, калі б не ведаў. Пройдзе жыццё маладое, пчасце — не навяретаеш у дарозе...

— Няма ў вас сям'і?

— Сям'я ёсць... Жонка, дачка... А радасці мала. Не любіў я Алесі...

— Было замуж не браць нялюбую!

— Чорт яго, любая не пайшла. Адмовіла Марфа.

— Ці не Яснаўская, што сына сёння жэніць?

— А ты што, Яснаўскі?

— Адкуль жа, вы думалі?

— Марфа сына жэніць! — Нямтур схаліў хлопца за плячук. Яны спыніліся. — На вяселле, чорт на яе, не пазвала... Каго ён, адкуль бяра?

— Вясковую нашу, даярку.

— Ай, Марфа-Марфа, чорт на цябе. Вінаватым зрабіла... І пра гулянку нічога не сказала.

— Забылася, можа. Ці далёкае сваяўство.

— Сваяўство, чорт на яго... Пайшла.

[Заканчэнне на 13-й стар.]

якім у трыццатыя гады працаваў пісьменнік, невядомы.
Шкада, што многія творы Баранавых да гэтага часу не перавыдадзены, яны раскіданы па часопісах і газетах, да якіх масавы чытач, зразумела, не мае доступу. Не напісана яшчэ і творчая біяграфія празаіка, хоць асобныя, найбольш вядомыя творы пісьменніка, трывала ўвайшлі ў сферу гісторыка-літаратурнага даследавання.
Баранавых — адзін з тыповых

з напісанымі літаральна праз год-два апавесцю «Межы» і асабліва «Новая дарога», каб пераканацца ў гэтым.
Раннія апавяданні, апавесць «Чужая зямля» сведчылі пра добрую назіральнасць аўтара, дасканалае веданне ім сялянскага побыту, жывой народнай мовы, пра ўменне карыстацца трапнай дэтальлю. Але першым творам яшчэ не хапала сапраўднай заглибленасці ў жывую плынь часу, у складаны свет канкрэтнай чалавечай асобы, яго псіхалогію.

Маладому аўтару яшчэ не хапала ўмення выявіць сацыяльна-грамадскі сэнс з'явы: праз бытавое, паўсядзённае раскрыць сацыяльную дэтэрмінаванасць гістарычную заканамернасць тых працэсаў, якія адбываліся ў вёсцы, у грамадскім жыцці краіны.
Усё гэта — і майстэрства, і ўменне ў паўсядзённым бачыць характэрнае, істотнае прыйшло да пісьменніка, неяк, здаецца, нечакана. Так, ужо другая апавесць — «Межы» прыносіць аўтару шырокую відомасць. Апавесць знаходзіць свайго чытача, яна становіцца адной з папулярных кніг. Але нічога нечаканага, тым больш раптоўнага, тут не было. За знешняй прастотай, з якой апавядалася пра ўтварэнне калектыву ў «населеным пункце вёскі Брод», стала напружаная праца, выключная самаатрабавальнасць пісьменніка, няспынная

З ВЕРАЙ У ЧАЛАВЕКА

Да 70-годдзя з дня нараджэння Сымона Баранавых

СПОУНІЛАСЯ 70 год з дня нараджэння Сымона Баранавых — таленавітага пісьменніка, імем якога звязана цікавая, надзвычай змястоўная старонка гісторыі беларускай мастацкай прозы канца 20-х — першай паловы 30-х гадоў. Баранавых працаваў у літаратуры менш дзесяці гадоў. Яго жыццёвы шлях абарваўся ў самым росквіце творчых сіл, але і за такі кароткі час ён паспеў напісаць нямала твораў, многія з якіх не страцілі свайго мастацкага, эстэтычнага значэння і па сёння.

Творчую спадчыну празаіка складаюць шматлікія апавяданні (зборнік «Злосць» і інш.), апавесці «Чужая зямля» [1928], «Межы» [1929—1930], «Два канцы» [«Новая дарога», 1931—1932], «Пастка» [1935], раман «Калі ўзыходзіла сонца» [1935—1936]. Лёс яшчэ аднаго рамана — «Голад», над

прадстаўнікоў таго пакалення беларускай моладзі, якой выпаў нялёгкі жыццёвы лёс. У маленстве будучаму пісьменніку давялося спазнаць усе нягоды і радасці, якія звязаныя з беднай сялянскай сям'яй. Звездаў ён і горкі смак парабноўскага хлеба. Вялікі Кастрычнік раскрыў перад юнаком шырокія жыццёвыя далеглыды. Служба ў Чырвонай Арміі, удзел у грамадскай, культурна-асветніцкай працы пасля звароту ў родную вёску, вучоба на рабфаку, затым ва ўніверсітэце — вось тыя жыццёвыя вехі, якія папярэднічалі, а потым і спадарожнічалі яго першым літаратурным спробам. Надзвычай хутка ішло станавленне маладога празаіка, фарміраванне яго творчага аблічча, індывідуальнай стылявой манеры. Варта параўнаць апавяданні са зборніка «Злосць» альбо першую апавесць «Чужая зямля»

чай асобы, яго псіхалогію. Маладому аўтару яшчэ не хапала ўмення выявіць сацыяльна-грамадскі сэнс з'явы: праз бытавое, паўсядзённае раскрыць сацыяльную дэтэрмінаванасць гістарычную заканамернасць тых працэсаў, якія адбываліся ў вёсцы, у грамадскім жыцці краіны.
Усё гэта — і майстэрства, і ўменне ў паўсядзённым бачыць характэрнае, істотнае прыйшло да пісьменніка, неяк, здаецца, нечакана. Так, ужо другая апавесць — «Межы» прыносіць аўтару шырокую відомасць. Апавесць знаходзіць свайго чытача, яна становіцца адной з папулярных кніг. Але нічога нечаканага, тым больш раптоўнага, тут не было. За знешняй прастотай, з якой апавядалася пра ўтварэнне калектыву ў «населеным пункце вёскі Брод», стала напружаная праца, выключная самаатрабавальнасць пісьменніка, няспынная

Многое зроблена Баранавых і ў галіне дзіцячай літаратуры. Яго апавяданні («Не пашанцавала», «Даказай», «Два кастры», «Адступленне», «Фантазія»), апавесць «Пастка» вызначаюцца глыбокім веданнем дзіцячай псіхалогіі, уменнем аўтара паглядаць на свет вачыма маленькіх з уласцівай ім непасрэднасцю, шчырасцю, наіўным здзіўленнем перад разнастайнасцю і багаццем жыццёвых праў.
Заканмерным вынікам ідэяна-творчай эвалюцыі пісьменніка быў яго зварот да жанравай формы рамана «Калі ўзыходзіла сонца», прысвечаны гераічнай барацьбе беларускага народа супраць беларускіх акупантаў. Ідэяна-мастацкая каштоўнасць рамана Баранавых перш за ўсё ў глыбокім, па-сапраўднаму гуманістычным вырашэнні адной з цэнтральных праблем савецкай літаратуры — праблемы гераічнага.

Пісьменнік не спрашчае цяжкасцей, не баіцца гаварыць праўду, якой бы суровай яна ні была. У рамана, няма пастызацыі бяздумнай рызык, пазнаюць смеласці і адвагі. Няма тут і таннай бадзёрасці, абіякаваўці да чалавечай асобы. Думка пра чалавечка, як пра найвялікшую каштоўнасць, складае самую моцную, найбольш прывабную рысу рамана.

Вера ў будучыню, вера ў чалавечка была вызначальным у творчасці Сымона Баранавых, таленавітага мастака слова.
М. МУШЫНСКІ.

«СМЕХІЦЕСЯ!» Самы здаровы рух цела — смех», — гаварыў бацька медыцыны І. у прыватнасці, псіхатэрапіі Гіпакрат.
«Усмійся!» Хто весела усміхаецца — той і жыве», — уторыў яму яго жыццядарасны зямляк Эпікур.
«Смейся!» Лепш жартаваць, чым гараваць», — разважаў народ. Праўда, ён тут жа папярэджвае: «Жарты і да бяды даводзяць». Але гэта ўжо асобная гаворка.

Жыва, з мяккай усмешкай, перадае Р. Яўсееў сцэнку вясковай размовы:

- Не ахвотіцца Спяшача!
- Ну і што ж?
- Ты спазнілася на працу!
- Сёння ж дождж!
- Ты ж не з цукру. Будзеш цэла.
- Не дуры!
- Раскажу Усёй арыелі!
- Гавары!
- Ты ж спазнілася на працу!
- Сёння — дождж!
- Вось ухопіцца Нехта цацу...
- Ну і што ж?

Цікавыя і некаторыя іншыя вершы Рыгора Яўсеева

СЯРОД КНІГ

ЛЕПШ ЖАРТАВАЦЬ...

(«Нос», «Памочнік Ліпскага»), але, на жаль, не ўсе. Некаторым бракуе арыгінальнасці. Адчуваецца, што іх аўтар, супрацоўнік бялініцкай райгазеты, піша мала, піша час ад часу. А шкада, бо чалавек ён, несумненна, здольны.

Упершыню сабраны разам байкі і вершы выкладчыка А. Галчанава. Да гэтага яны, зноў-такі час ад часу, з'яўляліся то ў газеце, то ў часопісе. Анатоля Галчанаў схіляецца больш да сатырычнага, сацыяльна скраванага вобраза. Пра гэта сведчаць такія яго байкі, як «Асёл-рысак», «Дабрадзей», «Кот-тэратык». У іх праявілася і на-

зіральнасць аўтара, і яго ўменне заставіць з'яву, знайсці сюжэт для яе раскрыцця.

Асобна хочацца спыніцца на тых старонках зборніка, дзе змешчаны так званыя афарызмы Марціна Коўзкі. «Так званыя», бо аўтар свае творы не называе (яны ідуць у зборніку без усякай назвы), а названы яны толькі так у «змесце» рэдактара. І названы, відаць, умоўна, бо яшчэ трэба падумаць, што гэта за жанр, што гэта за форма. Справа ў тым, што ў пазітыўным сэнсе афарызм — гэта абагульненая закончаная думка, выка-

У гэтым я пераканваўся, калі чытаў афарызмы (пры- мем гэтае вызначэнне, зыходзячы з класічнага прыкладу) Марціна Коўзкі. Тут і трапныя назіранні («Лес рубяць — парк садзіць будучы», «Ішоў супраць плыні... берагам» і г. д.), і вострыя ацэнкі («Дэфект зроку: усё бачыць, нічога не заўважае», «Заваяваў сабе імя... на апанімаках», «Селя ўвечнае з перапынкамі на абед» і г. д.), і жыццёвая мудрасць («Цяжка стаяць на сваім, калі ўхапіўся за чужое», «Порах выдумаў той, хто яго не нюхаў» і г. д.), і пытанні «рубам» («Лечаць сардэчную недастатковасць, а як быць з недастатковай сардэчнасцю?», «Выішаў у людзі? А ці стаў чалавекам?» і г. д.). Большасць сваіх досціпаў Марцін Коўзкі будзе на парадоксе, на нечаканым пераасэнсаванні такіх даўно намі засвоеных і стаўшых прывычнымі ідыяматычных выразаў, як: «Ісці супраць плыні», «Ежа багоў», «З'есці пуд солі», «Вучыцца на памылках» і да т. п. І ў выніку высмейваецца неадпаведнасць слоў учынкам, асвятляюцца жыццёвыя супярэчнасці. Часам Марцін Коўзкі збіваецца на простую канстатацыю, і тады бывае нясмешна. Але ў пераважнай большасці ў яго афарызмах ёсць соль, і іх нельга чытаць, не усміхаючыся, не смеючыся.

Заканчваючы, скажу дзеля справядлівасці, што ў зборніку «Сем разоў адмерай...» ёсць яшчэ, апроч названых, і другія аўтары — пачынаючы празаік, інжынер з Кобрына Змітрок Шостак, малады мастак-гумарысты Яўген Бусел, Сяргей Волкаў і Віталь Салаўёў. Не ўсе іх творы «сем разоў адмераны», але ў цэлым, трэба сказаць, зборнік адпавядае сваёй назве.

Анатоля ВЯРЦІНСКІ.

РЕПЛИКА

І ДАВЕДНІК ПАМЫЛЯЕЦА...

Ёсць такое патрэбнае і карыснае выданне — «Тэатральны Мінск». У пазнавальную абзацчана — «Бюлетэнь і праграмы мінскіх тэатраў». Значыцца, даведнік. А ў даведніку ўсё павінна быць дакладна. На жаль, і ў ім сустракаюцца памылкі. І яны ўводзяць у зман гледачоў. Бянтэжаль. Выклікаюць усмешку.

Перад намі трэці нумар «Тэатральнага Мінска» за гэты год, падпісаны да друку 28 ліпеня. І чытаем, што ў спектаклі «Традыцыйны збор» адзін Г. Гарбук іграе тры ролі. А два чалавекі, якіх ён паказвае, калі верыць бюлетэню, сустракаюцца на сцэне і нават кідаюць адзін аднаму рэплікі — Ілья Тараканаў і Яўгеній Пухаў. Як жа гэта робіць акцёр на сцэне? Ці магчыма так пабудаваць эпізоды, каб адзін выканаўца адначасова выступаў у дзвюх ролях? У кіно такі фокус магчымы. У тэатры — не.

Справа ў тым, што ролю Іллі Тараканава пашло Р. Філіппа іграе заслужаны артыст БССР П. Дубашынскі. І так трэба было ўказаць у бюлетэні.

І трэба было не даваць здымка артыста А. Луцвіча ў ролі Першага свіннапаца ў спектаклі «Робін Гуд». Па дзвюх прычынах. Па-першае, А. Луцвіч звыкліўся з тэатра Імя Я. Купалы. Па-другое, спектакль «Робін Гуд» больш не будзе паказвацца на сцэне: як кажуць, аджыў сваё. А тут яшчэ друкуюць праграму яго. Навошта?

Трэба адназначна рэдактару «Тэатральнага Мінска» М. Герасімовічу сачыць за зменамі ў тэатральным жыцці і выпускаць бюлетэнь з дакладнымі звесткамі пра спектаклі сталічных тэатраў і выканаўцаў у іх.

Нельга ж забываць, што гэта выданне Беларускага тэатральнага аб'яднання. Марка абавязвае!

Калектыв Беларускага акадэмічнага тэатра імя Які Купалы выказае глыбокае, спачуванне інспектару трупы Залескаму Я. Б. з прычыны напактаўскага яго вількага гора — смерці ЖОНКІ.

Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ

ІМГНЕННЕ

Працягвайся, працягвайся, імгненне!
Кружы, маёй любові матылёк, пакуль блукае ў цемры аганёк, што ўваскрасіць высокае імгненне...
Аддайся апантанаму ўтрапленню ў змаганні з развярджаным агнём; згары дашчэнту ў полымі, альбо ўтаймуй непаслухмянае праменне. Усё альбо нічога! — твой дэвіз,
а гэта значыць: ці ўверх, ці ўніз...
Не дазваляй, каханая, спыніць дзівосны танец — танец прыцягнення...
Пакуль звяніць, трымціць збліжэння ніць, працягвайся, працягвайся, імгненне!
Дзяўчыне таямніча-ваяўнічай, дзяўчыне з дабрывёю ў вачах, прыснілася густая навалніца ў маіх густых някошаных лугах, Дзяўчыне, цемнакасай і раскосай, чыё імя — высокае, як стэп, прысніўся бор у першародных росах у ранішнім, спакойным характэве. Дзяўчына Беларусь маю прысніла...
Ды рукі зноў працягвае туды, дзе снег — ад небасхілу к небасхілу,

дзе далеч — неабдымная, як дым...
Каб быць шчаслівым, шчасце аддаю — табе!..
Твая любоў — на ўзроўні сэрца...
Тут — бачу постаць стройную тваю, там — чую, галас твой ка мне нясецца.
Сумую, радуся, гавару — ва ўсім тваё шукаю падабенства...
Лячу з гары — здаецца, — на гару,
Іду ў гару — лячу, здаецца, ў бездань.
Што космас, што зямля — гармонія адна?..
Сціскаюся, адзін брыду дахаты...
Стаю — як снежны дэман — ля акна, дзе замарожана тваё дыханне...
Чаму так атрымалася — няўцям: былі мы разам, сёння кожны — сам...
У нашых дзівасілавых лясах — густая, непразлая лаза.
Дзе пекна выгіналася рака — шамрэе нелюдзіма асака.
І гарызонта алая мяжэнь ужо не раздзяляе ноч і дзень.
Чаму, чаму на шэрым небе серп ўзыходзіць з боку левага... Няўсцерпі!
Ці не таму, што за тваім акном змяшаўся снег з маланкавым агнём...
Відаць, і праўда цесна на Зямлі, што ў згодзе жыць мы разам не змаглі...
Ну як жывеш ты без мяне ў тым бясконца-павярховым, белым горадзе — сярод трохпакаёвай нематы і аднадушнай гордасці?

Шчаслівая? Не цяжка?...
І няўжо ніхто не кліча, нікуды не гоніць кватэрны сум?..
...Як па нажы — нажом, звяніць чыгунка нетутэйшым званам...
Пустэльная дарожная жуда...
І выпадковых пальцаў дотык зябікі...
Няма вастрэй жадання, чым жадаць світалых рук маўклівай азіяткі!
Якая ёсць — не думаю пакуль; якой была — і думаць не жадаю, сястра майго натхнення і пакут, мяцежна-апантаная, чужая...
Навошта сустракацца нам, калі заўсёдная разлука непазбежна — як непазбежна полыма калін пад гэтым небам каламутна-снежным?
Навошта спагадаць і суцяшаць усмешкаю пакутліва-бадзёрай, калі паблякла наша сенажаць і пачарнелі нашы азёры? Навошта, ну навошта столькі слоў?..
Міне зіма — і новыя зязюлі разбудзяць тых нявінных салаўёў, што пад чужымі кронамі заснулі. Ну, а пакуль я не ў палоне сноў, пакуль я з цішынёю не звячаюся, — я бласлаўляю і турбую зноў цябе, маё шчаслівае няшчасце...
Так, да канца яшчэ далёка: адно імгненне — сто гадзін...
Твой высакосны лёс — як вока — адчайна ў вочы мне глядзіць. У непазбежнасці надзвычай я адчуваю першы раз, што выпадковасць не дарэмна злучыла нас...
Нашто мне знаць: так не бывае? Нашто мне знаць: сон ці не сон?..
У імені тваім палае зара усіх завейных дзён!
Нашто мне знаць, якія хвалі твае прымалі берагі...
Не хвалявалі, не кахалі, хоць — дзякуй богу — збераглі! Цяпер напеў адзін злучае І сум і радасць... Час бяжыць... Так, час бяжыць... Бывай!..
Чакаю... Чакаю — значыць буду жыць.

БУДНІ І СВЯТЫ ІВАНА НІКАЛАЕВА

...Ідзе чалавек па будоўлі, ідзе да месца сваёй працы. Потым мы бачым яго з кельмай за работай, бачым, як спрытна ён кладзе тынкоўку на сцены, столь. Бачым яго адкрыты твар, узлаватая рука. А яшчэ — як ён смяецца за святочным сталом з усёй брыгадай у дзень свайго нараджэння — 51 год споўнілася, лічба!.. Як дзеліцца сваімі думкамі на рабоце, як пільна сочыць за дзеяннем «Прынцэсы Турандот». Не таму, што ён апантан тэатрал, а таму, што на сцэне — яго родная дачка Тамара, якая нарадзілася ў партызанах. Пад жыццём немаўляці, як гэта нярэдка здаралася ў той вірлівы час, навесіла пагроза: ад яе хацелі (жахліва падумаць!) пазбавіцца, каб не замінала. «Ну, былі такія нават... Мне і школа было дзіўна, але нічога не зробіш. Гэта ж атрад. Я сказаў, што ж, таварышы, трэба напэўна...» Гэта, нібы разважае Іван Дзмітравіч.

На праглядзе стужкі «Дні Івана Нікалаева», які быў спецыяльна арганізаваны на студыі «Беларусь-фільм» для сямі героя фільма, мы сядзелі за мікшэрскім пультам і атначасова бачылі Івана Дзмітравіча на экране і ў «жыцці». Ён сядзеў наперадзе нас з жонкай і дзвюма дочкамі — Тамарай, артысткай Гродзенскага драматычнага тэатра і Святланай — студэнткай Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута. І ніякай не адчувалася розніцы паміж гэтым чалавекам, які знаходзіўся ў глядзельнай зале, і тым, што «жыве» на экране. Такая жыццёвая адпаведнасць, якой дамагаліся стваральнікі кінастужкі — сцэнарыст Арнольд Браілоўскі, рэжысёр Аляксандр Канеўскі і кінааператар Эдуард Гайдук — падкупляе і ўражае.

З боку фармальнай пабудовы — стылістыкі і мантану кадраў — стужка «Дні Івана Нікалаева» асабліва не вылучаецца з серыі карцін чалавечых партрэтаў, што выплываюць аб'яднаннем «Легенд» кінастудыі «Беларусьфільм» у гэтым годзе. Імкнучыся заглянуць у душу героя, паглядзець на вытокі яго ўчынкаў і мужнасці, зразумець «сутнасць рэчаў», рэжысёр і кінааператар адмовіліся ад эфектных планаў. Яны свядома аберагалі тое, што б'юць аб'ектыву камеры, ад туманнай ім.значнасці, намёкаў, недагаворак.

Праўда, дзе-нідзе мы пачынаем пазнаваць «кіно». Калі Іван Дзмітравіч ідзе па будоўніцтва плячоў і разважае ўголос, нас гэта кранае сваёй прастатой і дасціпнай формай рашэння «плана». Калі мы як быццам сядзім разам у тэатры і глядзім на яго дачку ў ролі прынцэсы Турандот — хочацца панісінуць руку і аператару, і рэжысёру, і святляльнікам, якія хораша «паклалі» святло і цені на твары бацькі і дачкі. Тут проста было аўтарскае замілаванне героямі, выяўленне іх пачуццяў і сімпатый, якія, безумоўна, перадаюцца і нам. Нас глыбока хвалюе і парад ветэранаў, сярод удзельнікаў якога і Іван Дзмітравіч Нікалаеў, і асабліва ягоны каментарый: што гэта трэці парад у яго жыцці, што ўсё радзейшымі становяцца калоны, і ўсё больш сівізны ў валасах...

Але калі мы глядзім сцэну, дзе адбываецца нарада брыгадзіраў, чуюм галасы і мала разумеем з таго, што яны гавораць, а галоўнае — дзеля чаго, — гэта, канечне, «кіно». Зразумела, не ў лепшым сэнсе гэтага слова. І калі паказаны тынкоўшчыкі за работай: дружны ансамбль рук і кельм ды ў дадатак цені ад іх на столі, падлозе і сценах — такое ж самае «кіно». Ці то выпадкова, ці го зразумеешы, што крыху «перабралі» — гэты план выратавалі музыкай кампазітара Ю. Цырука: яна западае ў душу сваёй пачуццёвай (як, дарэчы, на працягу ўсяго свайго гучання ў стужцы), лёгкім адценнем на перайманне беларускіх мелодый.

У фільме песня перапляліся грамадзянскія і лірычныя пачуцці дакументалістаў і іх героя. І выяўлены лад, і гукапіс, і музыка стужкі скіроўваюць нас на роздум пра чалавека, яго месца і ўдзел у жыцці.

В. ПОЛЯК.

БелСЭ, том II

Чым зараз заняты беларускія энцыклапедысты? Што сёння на іх рабочым стане?

На гэтыя і іншыя пытанні карэспандэнта газеты «Літаратура і мастацтва» адказаў вучоны сакратар БелСЭ, кандыдат гістарычных навук А. Пётрашэвіч:

— Минуліся хвалеванні за лёс першага тома, — гаворыць Аляксандр Лявонцэвіч. — Першую работу беларускіх энцыклапедыстаў грамадскасць і друк рэспублікі сустралі ў асноўным станоўча, прыхільна. І гэта, вядома, акрыліла наш калектыв. Вы, відаць, заўважылі ў вестыбюлі нашага новага будынка вітрыну: «БелСЭ ў друку». Там сабраны ўсе рэцэнзіі, рэпартажы, інфармацыя. Гэта таксама гісторыя і надзвычай дарагая для нас. Уважліва вывучаем крытычныя заўвагі.

— Падпісчыкі з неярплівасцю чакаюць другі том БелСЭ. У якім ён стане?

— Прыемна паведаміць, што дзямі пачынаецца друкаванне другога тома. Ён пазнаёміць падпісчыкаў амаль з трыма тысячамі тэрмінаў. Звяршаюцца артыкулы на літару «А», поўнаасцю ўключаны матэрыялы на літару «Б» і часткова — на «В». Мы разлічваем, што сінгальныя экзэмпляры другога тома БелСЭ будзе гатовы да гадавіны Кастрычніка. Рукапіс трэцяга тома БелСЭ гатовы да друку, і мы дзямі здаём у набор яго першую частку.

— Раскажыце, калі ласка, пра другі том. Што ў ім будзе найбольш цікавага, вартага ўвагі?

— Не цяжка здагадацца, што ў тым гэтым вядучае месца зоймуць артыкулы, звязаныя з Беларуссю.

Суміраваная думка вучоных розных галін навук пададзена ў цэнтральных, на нашу думку, артыкулах гэтага тома — «Беларусь», «Беларуская мова», «Белая Русь», «Бела-

Русь» і інш.

Вялікі раздзел займаюць у гэтым томе артыкулы пра тэатры. Сюды трапілі ўсе тэатры, назва якіх пачынаецца з слова «беларускі». Такім чынам, чытачы пазнаёмяцца з гісторыяй стварэння ўсімлі любімага тэатра-юбіляра (Імя Янкі Купалы, паўвекавы юбілей якога грамадскасць рэспублікі неўзабаве будзе адзначаць. Будуць артыкулы пра тэатр оперы і балета, тэатр імя Янкубы Коласа і інш. Аматыры мастацтва, спецыялісты-мастацтвазнаўцы знойдуць у гэтых матэрыялах звесткі пра ўсе спектаклі, якія паставіў тэатр.

Нямала месца зоймуць у гэтым томе артыкулы, прысвечаныя навукальным установам: «Беларускі ўніверсітэт», «Беларуская дзяржаўная кансерваторыя», «Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут», «Беларуская сельскагаспадарчая акадэмія»...

На маю думку, не пакіне раўнадушнымі нашых чытачоў артыкул «Беларуская энергетычная сістэма».

Можна нагадаць і артыкул пра будоўніцтва. У ім ідзе шырокая гаворка і пра будоўнічыя матэрыялы і пра навіны навукі і тэхнікі ў будоўнічай справе.

Разам з Аляксандрам Лявонцэвічам гартаем карэктурныя лісты будучага другога тома БелСЭ. Артыкулы, артыкулы, фотаздымкі краівадаў роднай прыроды, партрэты вядомых дзеячоў: папличнікі У. І. Леніна браты Бонч-Бруевічы, вядомыя савецкі палкаводзец В. К. Блюхер, адважная разведчыца Таццяна Ваўэр, герой грамадзянскай вайны І. А. Біч (псеўданім Табжыны), бацька і сын Вагдановічы, народны артыст БССР С. Бірыла, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Янка Брыль, паэтэса Канстанцыя Буйло, народны мастак БССР Іван Ахрэмыч...

Карацей кажучы, у другім томе змешчана каля трох тысяч артыкулаў. Пра ўсе, вядома, не раскажаш. Хай лепш самі падпісчыкі чытаюць ваш том і шукаюць у ім патрэбныя матэрыялы.

Я. ДАНСКАЯ.

Пяцьдзсят гадоў Акадэмічнаму тэатру імя Янкі Купалы — гэта вялікае свята не толькі беларускага народа, а ўсёй савецкай шматнацыянальнай культуры. Краіна добра ведае і любіць першы і лепшы драматычны тэатр беларусаў. Наша мастацкая грамадскасць заўсёды вітае цудоўных майстроў купалаўскай трупы, з павагай ставіцца і вывучае высакародныя традыцыі гэтага калектыву, а творы нацыянальнай драматургіі, якія ўпершыню бачаць святло рампы ва ўтульным будынку на вуліцы Энгельса ў Мінску, потым часта атрымліваюць усесаюзную прапіску і з поспехам ідуць на сцэнах розных гарадоў.

Шчыра кажучы, мы зайздросцім мінчанам, якія маюць шчаслівую магчымасць кожны вечар сустракацца з акцёрамі вы-

ВЫСОКАЯ МАСТАЦКАЯ КУЛЬТУРА

ТЭАТРА ВЫЯВІЛАСЯ:
Анатолій САФРОНАЎ

«1) у моцнай рэжысуры, магчымасцямі афармленні; вы і майстэрскай пера

ВАША СВЯТА-НАША СВЯТА

сокага і праўдзівага мастацтва тэатра, знаёміцца з рэпертуарнымі навінкамі і ўдзельнічае ў стварэнні непаўторнай атмасферы садружнасці паміж залай і сцэнай. Для мяне асабіста застаюцца незабыўнымі сустрэчы з купалаўцамі. Гэты тэатр ставіў і мае камедыі, і яны ішлі на сцэне не адзін сезон. Да таго ж рэжысура і выканаўцы давалі маім п'есам цікавую трактоўку, дзе самае галоўнае для мяне была іх адданасць жыццёвай праўдзе і натуральнае адчуванне камічнага.

Афіша тэатра імя Янкі Купалы багатая

на імёны драматургаў і п'есы самых розных аўтараў. Добра, што трупы ўзбагачае рэпертуар надзвычайнымі творамі сучаснасці. Вопыт купалаўцаў яшчэ раз сведчыць, што нашы ідэалы сугучныя, на якой бы мове яны ні выказваліся.

Віншую тэатр і жадаю яму новых творчых поспехаў, ведаючы яго невычэрпныя мастацкія магчымасці. Спадзяюся на новую творчую сустрэчу з калектывам патрабавальных і таленавітых майстроў сцэны.

Масква.

НАСТАЎНІКІ, НАТХНІЦЕЛІ

Купалаўцаў любяць усе — і шматтысячны глядач, і пісьменнікі, якія пішуць і не пішуць для яго п'есы, і мастакі, і вучоныя. І, мабыць, гаражэй за ўсіх — мы, акцёры тэатраў, што працуюць побач і разам з бліскачэй пляядай артыстаў нашай акадэмічнай сцэны.

Кожны поспех купалаўцаў — наша радасць. Яго трыумфальныя гастролі — гэта і наша гордасць. Ну, а калі здараюцца зрэдку якія няўдачы, то гэта і нас засмучае. У тэатр купалаўцаў ідзеш як у даўно табе знаёмы і родны дом...

Як артыст Беларускага тэатра юнага глядача скажу, што асабліва каштоўнае ў дзейнасці купалаўцаў — гэта іх умненне сваім словам дапамагчы маладому чалавеку «намацаць» свой шлях у жыцці, даць прыклад высакароднага служэння перадавым ідэалам часу. А такі кірунак у творчасці не можа не абуджаць паўцыц павягі да акадэмічнай сцэны. За гэта купалаўцаў вялікае дзякуй!

Мушу яшчэ прызнацца, што сярод купалаўцаў многа не проста акцёраў, а і вельмі цікавых людзей, якія ўмеюць самастойна думаць і ацэньваць з'явы жыцця і мастацтва. Гутарыць з імі карысна, бо заўсёды маеш магчымасць параўнаць, умоўна кажучы, «дэкларацыі» з практычнай дзейнасцю акцёра на сцэне. Тым больш, што большасці купалаўцаў уласціва далікатнае ўменне быць па-сяброўску шчырымі і прынтывовымі ва ўзаемаадносінах з калегамі і малодшымі таварышамі. Бываюць такія хвіліны, калі ты шукаеш адказу на пытанне ў іх творчасці, у вопыце і ў іх шчырым слове. І за гэта ім вялікае дзякуй!

Былыя студэнты Беларускага тэатральнага на ўсё жыццё захоўваюць у сэрцы тое, што ім давалі і даюць педагогі-купалаўцы. Паглядзіце спектаклі ўсіх тэатраў Беларусі, пазнаёмцеся з рэжысурай і выканаўцамі нашага тэлебачання, радыё, філармоніі — тут працуюць людзі, якія ганарыцца, што маюць права сказаць: «Я — вучань Еўсцігнея Міровіча...» І потым — вялікая чарга імёнаў — Любоў Мазалеўская, Павел Малчанав, Барыс Платонаў, Ірына Ждановіч, Глеб Глебаў, Вольга Галіна, Кацярына Саннікаў... Незгасальнае святло пакідаюць такія настаўнікі ў душах сваіх вучняў — святло чалавечай дабрыні, творчага гарэння, патрабавальнасці да сябе, адданасці служэнню абранай высакароднай прафесіі. Яны вучаць нас шанаванню традыцыі беларускай сцэны, закладзеных папярэднікамі і замацаваных імі, а сярод галоўных рысаў гэтых традыцый — высокую мастацкую праўду і гарачы грамадзянскі напал артыста на сцэне.

Мы здзіўляемся і радуемся невычэрпнай энергіі, якую акумуляе труп купалаўцаў, — і пасля самых выдатных ўзлётаў яна зноў і зноў даманструе сваю гатоўнасць штурмаваць новыя вяршыні ў мастацтве. Тэатр дорыць людзям глыбокую сардэчнасць любві да Чалавека з вялікай літары, да свайго народа. І людзі адказваюць тэатру такой жа шчырай і непасрэднай любвію.

Віктар ЛЕБЕДЗЕУ,
заслужаны артыст БССР.

Ён стаў недзе высока, пад столлю, на казённых нарах, раскінуўшы шырока рукі. І вачыма, поўнымі дзіўнаватых ціхіх маланак (мабыць, больш дакладна будзе — «спрыцішаных маланак»), углядаўся кудысьці ўдалычынь. Здаецца, цвярозы. Быццам прыкуты да крыжы сваім роздумам і сваімі пакутамі. Ён раптам адчуў, што застаўся тут, сярод чужых яму людзей, адзін, зусім адзін. Толькі з-за таго, што не стала побач старога Лукі. І нешта ў душы Акцёра зламалася.

— Так! Ён — пойдзе. Ён пойдзе... пабачыце!

Са дна сэрца гэты вопліч-пагроза. А каму пагражае Акцёр? І ці ёсць у яго права такое — пагражаць? На пытанне іранічнага Барона — «Хто — ён, сэр?» — гордым самасцвярджаннем падае па-свойму велічнае: «Я!» Гэтага яму амаль усё жыццё і неставала — «Я» з вялікай літары.

Генадзь Гарбук так іграў Акцёра, што мы на нейкі момант верылі, што калісьці гэты чалавек быў таленавіты па прыродзе. Есць і дагэтуль у яго паводзінах нешта мастакоўскае, а лексіку ўпрыгожваюць смачныя словы, якія матыліямі лётаюць у прывабным закулісным свеце. Мабыць, і сцэну ён абраў як арэну самасцвярджэння не выпадкова — у яго было што сказаць людзям з асветленых рампы падмостваў. Ды толькі Фартуна вельмі марудзіла і ролі больш як Другога магільшчыка ў «Гамлетце» не давала. Акцёру было цесна там, на сцэне, а тут, уначлежцы, завзяў перад п'янаватым позірам прывід свабоды, і ён пайшоў за гэтым прывідам...

Мне давялося двойчы трапіць на спектакль «На дне», калі драма гучала як трагедыя Акцёра, як ірах таленавітага чалавека, і ўсё астатняе (нават маналогі Саціна!) то больш выразна, то менш, але ўлівалася ў рэчышча гэтай нечаканай, шчыра кажучы, гэмы спектакля. Гэта адбывалася, відаць, тады, калі Г. Гарбук па-акцёрску, як кажучы, адчуваў свой зорны час і не мог стрымліваць сябе ў рамках рэжысёрскай задумы — сілай темпераменту і меры паглыблення ў вобраз ён адсоўваў партнёраў на другі план. Яны заставаліся яркімі, пера-

канаўчымі, нават бліскучымі — Барон В. Тарасава, Сацін Р. Філіпава, Лука П. Кармуліна, Бубнаў Л. Рахленкі і Кленц С. Хацкевіча, але і яны ў той вечар акампаіравалі трагедыю Акцёра. Гэтых персанажаў палюхаў і здзіўляў гарбукаўскі Акцёр, калі ён п'ятыся:

— Навошта вы жывяце? Навошта? Барон кідаў сваё пагардліва збытжанае: «Ты! Кін, або геній і распуста! Не гарлай!» але той ужо трымаўся на вышыні свайго «Я».

— Брэшаш! Буду гарлаць!... А яго зварот да Татарына — «Замяне... памаліся...» — скальнаў залу, хоць гэта вымаўлялася ціха, амаль шэптам, без надзеі і разам з тым патрабавальна: «Памаліся... за мяне!»

Барыс БУР'ЯН

АКЦЕРЫ І РОЛІ

ДА СЁМАГА НЕБА

ДЫЯЛОГ З ПАЭТАМ ПРА АКЦЕРА

І ў апошні акорд спектакля такі Акцёр уносіў трагедыйнаю ноту, бо гэта ж ён «сапсаваў песню», гэта ж без яго цяпер у начлежцы нешта пераменіцца ва ўзаемаадносінах паміж людзьмі, гэта ж яго цень будзе трывожыць і Саціна, і Барона, і Мядзведзева, і Бубнава...

Якім чынам параджаецца такое свабоднае адчуванне сябе ў чужым лёсе, як артыст робіцца на нашых вачах істотай, чыё пакутлівае жыццё прыцягвае ўвагу сэрца? Звяртаюся з гэтым пытаннем да Рыгора Барадулліна. Ён усміхаецца ў бараду, хітравата паводзіць вокам і раптам рашуча гаворыць:

— Свабодна, кажаш. Ну, гэты тэрмін у мастацтве вельмі ж умоўны.

чытачу. Я хачу, каб слова ў вершы і слова на сцэне былі такімі... Ну, ведаеш, дакраніся — аплэч. Пацуюш — камяк да горла або смех ад душы...

Я ведаю, што Генадзь Гарбук з Ушачаў, хлопец, які басанож лётаў па тых самых гоніх, што і Рыгор Барадулліна. Яны — людзі аднаго неба, аднаго пакалення. Вайной гартавання ў галі маленства. І нешта балючае, прытоснае ў душы, заўжды трывожае для чалавека вайна пакінула ім, дазволіла сабе сказаць, як рысу характару. Гэтай рыса перайшла і ў іх творчае аблічча — паэта і артыста. «Пра гэта» яны не могуць не гаварыць, хай сабе над імі чыліць уладу памер радка ў вершы або чужы аўтарскі тэкст — «сваё» яны нясуць праз творчасць паслядоўна і нават заўзятая.

— Гэта дадзена нам як шчасце і як пакута, — нібы прагаварыўся і адразу ж схаміянуўся Рыгор Барадулліна. — Відаць, не варта наогул пісаць пра такі лёс пакалення, калі трэба і

ГЕНАДЗЬ ГАРБУК НА СЦЭНЕ

Васіль Дзяцілік («Людзі на балоце»).

Акцёр («На дне»).

Аляксандр Салавей («Рудабельская рэспубліка»).

якая змагла з'яднаць усе элементы спектакля; 2) у дакладным, хаця і крыху грузным, але з вялікімі выяўленчымі 3) у роўным акцёрскім ансамблі, якія здатны ярка раскрываць сацыяльнае значэнне вобразаў; 4) у чысціні мо- дачы сцэнічнага слова...»

З рашэння журы Усесаюзнай тэатральнай алімпіяды 1930 года, дзе былі паказаны «Гута» Р. Кобеца і «Міжбур'е» Д. Курдзіна.

НАРЫМ 1942...

У часе вайны Акадэмічны тэатр імя Я. Купалы (тады Першы БДТ) меў базу ў гасцінным Томску. Тут іграўся асноўны рэпертуар, рыхтаваліся прэм'еры і ішла тая работа, якая амаль не паддаецца ўліку — творчыя брыгады трупы выпраўляліся на фронт, каб абслуговаць байцоў перадняга краю, выступалі ў сібірскай шпітэлях, выязджалі ў калгасы, на заводы, давалі канцэртны і спектаклі для воінаў маршавых рот.

Архіўнае фота захавала адзін з эпизодаў таго бівачнага жыцця тэатра. На параходзе «Варашылаўск» артысты накіраваліся ў Нарымскі край, да працоўных галубокага тыла, дзе таксама кавалася Перамога. У першым радзе (з дзяўчынкай) Б. Платонаў; у другім (злева направа) С. Станюта, І. Шчасновіч, В. Галіна, К. Міронава, Л. Ржэцкая, Ф. Алер, І. Ждановіч, Л. Яромліна, У. Уладзімірскі; у трэцім — А. Барановіч, І. Шацкіла, Г. Грыгоніс, У. Дзядзюшка; у чацвёртым — В. Краўцоў, Я. Рамановіч, Л. Літвінаў і С. Бірыла.

не трэба. Ведаеш, заўважна не чапай! Вайна...

Водгулле вайны ўрываецца нават у самыя «ідэяльныя» на настроі вершы Р. Бардуліна. Сталасць, здабытая ім як паэтам на пачатку творчага шляху, вызначана ёй, вайной. А калі гаварыць пра артыста...

— Ну, артыст, калі ён толькі сапраўдны, — гэта ж асоба. Яго ігра — гэта, калі хочаш, дружа, паводзіны ў мастацтве. Мне паводзіны Генадзя часцей за ўсё падабаюцца. Колькі ты разоў глядзеў «Людзей на балодзе»? Ну, і я не адзін раз, а колькі — не лічыў. Тады разумееш — аб чым я...

Разумею. Бо мне і самому на «Людзях на балодзе», бывае, прыгадваюцца бардулінскія радкі, калі на сцэне Ганна (Ліля Давідовіч або Маша Захаравіч) гаворыць Васілю пра іх каханне. Не, абставіны і людзі зусім іншыя, не такія, што нарадзілі гэтыя радкі паэта:

Ад сьне трэба, не трэба —
Да сьвятло патушы,
Як да сьмега неба,
Як да шчырай душы,
Як ад блізка маўнякі
Да абложных трымот...

І ўсё ж Г. Гарбук, робячыся Васілём Дзятлікам, паказвае прасветленую душу, якой не чужое такое эмацыянальнае адчуванне характэрна каханню, і герой верыць у яго і не верыць. Прыкуты да зямлі, ён па-мужыцку ўважае пачуццё на вагах разліку — дзе ж тут, здаецца нам, гэта прасветленая душа! Акцёр жа іграе так, што натуральныя пачуцці і роздум Васіля не «плямяць» чыстай, па сутнасці, Дзятлікавай натуре. «Не так усё ёго проста... Любіш не любіш? А гаспадарка? Як кінеш усё, што збіраў па крупіцы, па зярнятку — такім трудом, света белага не бачыць?» Артыст вымаўляе гэтыя словы, нібы просячы Ганну зразумець яго, Васіліва, трывогі, і не лічыць, быццам гэта можа пакрыўдзіць іх пачуцці, — такое жыццё ў Куранях ды і на ўсім свеце. А яна, Ганна, чуе толькі словы гэтыя, толькі іх літаральны сэнс. І, нібы пастарэўшы адразу, бязьвісь у цемру.

Тут, у гэты момант, Васіль Г. Гарбука крыкам-могам хоча сныць яе — тое, што не спыніш, бо гэта рух сэрца! — і вярнуць яе — тое, што вярнуць нельга, бо гэта загад сэрца!

— Ганно-о-о!..
Роспач і надзея, праклён самому сабе і заклік да Ганны адумацца і зразумець... І гэтыя вочы, вочы, дзе туга — як хмара на сонцы. І ён таксама ў адзін толькі міг старэе, разумеючы душой, што хоць і вярнецца, хоць і зразумее і даруе Ганна, але

штосьці непараўнае сцяной узнялося паміж імі, каханымі. «Як да сьмега неба...»

Хтосьці сказаў, што акцёр — гэта мастак, які не толькі вымаўляе словы свайго героя, — гэта чалавек, які дышае яго грудзямі, глядзіць яго вачыма, ходзіць яго крокам, гневаецца яго гневамі і аднавіаецца на смерць дзеля яго ідэалаў. І не таму, што ўсё гэта акцёрам «напрацавана» на рэпетыцыях, «знойдзена» і «вывучана». Не, так жыць на сцэне той, каму дадзена быць сапраўдным мастаком. Наглядзіце Г. Гарбука ў лепшых ролях, і вы скажаце, што ён — такі мастак. І адно трывожыць: такому таленту нельга «сядзец» на лаве запасных», перад ім трэба ставіць усё больш высокія і адказныя творчыя задачы і мэты. Інакш ён можа і заштампавацца і здрабнець. Можна! Такі лёс не абходзіў яшчэ таго, хто вымушаны быў прабаўляцца «чарговымі» ролямі ў «чарговым» пастаюўка.

Можна было б параіць Г. Гарбуку не губляць тое, чым ён так добра валодае. Артыст па-творчы інтуітыўна адбірае трапныя дэталі ў паводзінах героя, імгненна знаходзіць дакладныя моўныя ітанцы. Трансакцыя і дакладнасць у яго паэтычныя — тыя, што з'яўляюцца антыподамі натуралістычна прыземленай дакладнасці, якая дыктуецца адным клопатам: каб усё да драбніцы выглядала «як у жыцці». А ён — не каніст, ён акцёр вобразнай стыхіі. Гэтага б адчування паэтычнай праўды не згубіць яму!

І слова Г. Гарбука ніколі не кіне пад ногі партнёру. Нават у хвіліны самага гарачага напалу ён кіруе, як стралу, у сэрца праціўніка або сабра на п'есе. Асабліва, калі тое слова значнае ў аўтара, калі яно выбухам узрушае ўнутраны свет артыста і вядзе за сабой яго тэмперамент.

— Згода, — кажа Р. Бардулін, — Ён адчувае глыбіню слова. У ролі Акцёра ў «На дне» Генадзю сапраўды трэба было пераадоляваць нешта ў душы, каб мы паверылі, што яго герой — былы інтэлігент. Чалавек з «былых». Тут горкаўскае слова разварушыла творчае ўяўленне артыста (кенскае гэта — «ўяўленне», але ішча вы ў артыкулах пра тэатр не ўжываеце). А Васіль... Мележаўскія Курані Куранямі, а я пабачыў у ім ушацкага хлопца. Сваіго. Толькі не думай, што мяне ўразіў «партрэт» з успамінаў, фотаздымак. Не, я рады за Генадзя не таму — ён стварыў мастацкі вобраз. Яго Васіль і жывы, непасрэдны чалавек, і характар, за якім «чытаецца» пэўная з'ява: грамадскія зрухі вымушаюць нас штосьці ў сабе пераадоляваць, а гэта не так лёгка. Неўтаймаваная ў пошуку праўды і справядлівасці Васіліва душа таксама праходзіць свае «кругі»... І дзякуй артысту за тое, што ён шчыра адкрывае нам пакрыўчаны шлях і зусім, як вы пішаце, «станюўчай фігуры» да сапраўднага святла. Хораша ўмее Генадзь даць «ідэальнае» ў чалавеку без надакучлівай у мастацтве «ідэалізацыі». Малайчына!..

Я згаджаюся з Бардуліным, бо мяне і самога часам па-добраму здзіўляе, а часам захапляе ўменне Г. Гарбука быць дынамічным у раскрыцці індывідуальна-непаўторных персанажаў. Прыгадваем разам першы эпизод «Рудабельскай рэспублікі» — Аляксандр Салавей едзе ў эшалон-

най цяплушцы ў родны кут, каб рэвалюцыйна рабіць. Дрыжыць вагон на стрэлках, грукочуць колы, а ён толькі думу думае і курчыць. Маўчыць. І нешта значнае ўгадаецца ў гэтым рапучым вайсковыц. Каб жа аўтары п'есы ды далі выканаўцы варты яго таленту драматургічны грунт! На жаль, часцей за ўсё акцёр у «Рудабельскай...» выконвае тое, што іншыя артысты ў іншых п'есах ужо паказвалі (колькі ж можна эксплуатаваць «дабрыйню» суролага камандзіра, які аддае байцу свае боты або становіцца на пост, каб даць байцу паспаць?). Штрыхі да маштабнага вобраза Г. Гарбук знаходзіць надзвычай яркія, ён «абяцана» сваім Салаўём стварыць, відаць, тое, што далі беларускай сцэне У. Крыловіч сваім Кастусём Каліноўскім і Вярышчынскім ці Б. Платонаў — Заслонавым, але...

— Ах, каб ты згарэў, — смяецца мой суб'яседнік, — без «але» ваш «ЛІМ» жыць не можа...

Што паробіш — рэцэнзентскі штамп! Толькі давайце зірнем на афішу тэатра. Як часта наша акадэмічная сцэна зяртаецца да п'ес, якія нібыта і маюць права на «існаванне», але зусім пазбаўлены добрага матэрыялу для творчасці артыстаў! І тут я кідаю папрок Рыгору Бардуліну — ну, ты ж сам паэт з моцным драматычным адчуваннем жыцця, у цябе лірыка прасякнута канфліктамі, якія самі просяцца, каб іх разгортвалі ў п'есу...

— Пачакай, пачакай, браце! Я і сам разумею, што такая прырода тэатра — ён не можа без вострых канфліктаў. І драматургі прапануюць такія. Толькі чамусьці тэатры аддаюць перавагу тым п'есам, дзе разгортваецца барацьба, скажам, супроць мяшчанства, і замах робіцца, ну, не менш як у глабальным маштабе, а ўсё зводзіцца на сцэне да кватэрных баталій маштабу... меншага за мікрараён! Паэт Уладзімір Караткевіч напісаў цудоўную, на мой погляд, драму «Кастусь Каліноўскі» — во роля для Генадзя Гарбука! А тэатр — што? Адклаў драму і загадаў Валодзю... пераклад «Цара Фёдара» Аляксея Талстога-старэйшага. Пагадзіся, што нават калі гэтага цара дадуць Генадзю, гэта будзе яшчэ адзін цар Фёдар на сцэне, а Кастуся Каліноўскага мы не пабачым яшчэ некалькі гадоў. А там акцёр... пастарэе. Дык і спынаемца паглядзець яго хоць у «Гросмайстарскім бале», пакуль там да цароў чарга дойдзе...

Зноў жа справядлівыя словы! Зазірнем у рэпертуарны спіс роляў Г. Гарбука 70 года. Эпізодычны выхад Максімліяна Рабесп'ера ў «Праўдзе...», італьянец Антоніо ў

«Памяці сэрца», Максім у «Выкліку багам», малады адвакат Грачоў у «Дзясні сутках...», эпизодычны Касцюкевіч у «Заслонаве», настаўнік Пухаў у «Традыцыйным зборы», каларытны персанаж у «Што той салдат...» Здаецца, усё прыстойна для сярэдняга артыста — ёсць галоўныя ролі, ёсць і другарадныя. Ды толькі ж перад намі акцёр далёка не «сярадні»: Генадзь Гарбук з тых талентаў, для якіх спецыяльна можна будаваць рэпертуар, заказваць п'есы драматургам, а тыя могуць смела пісаць з «прыцэлам» на гэтага выканаўцу.

— Такое «але» — даравальнае, — згаджаецца Рыгор. — Гарбуку патрэбна складаная задача, тады ён «бярэ вярышыню»...

У дасціпнага Леца ёсць зварот да акцёра: «Пашыр свой рэпертуар! Уключы самота сабе...» Справядліва! Толькі ўключаць самота сабе можна тады, калі ёсць да чаго. І тут не абавязкова патрэбна красамоўнасць — дастаткова хоць бы таго ж «Памаліся за мяне!» або «А ці не будзе гэта падласцю... з майго, зразумела, боку?» Акцёр тады падключыць да ролі ўсё багацце прызапананага ім жыццёвага і мастацкага вопыту і свой талент інтуітыўнага пошуку.

Юбілей Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы сустракае на такім этапе творчага жыцця, калі актыўна дзейнымі артыстамі на яго сцэне сталі акцёры пасляваеннага пакалення. Лічыць іх проста больш-менш падключымі выканаўцамі любых роляў — памылка. Гэта мастацкія індывідуальнасці, якія маюць своеасаблівы творчы патэнцыял і могуць вельмі арыгінальна развіваць традыцыйны сплах духоўных «бачкоў» і непасрэдных настаўнікаў. Сярод такіх — Генадзь Гарбук.

— Заўтра купалаўцы адкрываюць юбілейны сезон. Пойдзем. Бо гэта — святая, якое не прпусцілі б ні Янка Купала, ні Якуб Колас. І будзем апладзіраваць таму, што і на самой справе таленавіта і ярка...

Усміхаюся і ў адказ кажу, што Рыгор, канечне, мае на ўвазе Генадзя, а гэта ўжо выглядае троніш па-зямляцку: ушацкія хлопцы апладзіруюць адзін аднаму.

— Кінь! У мастацтве ёсць іншыя крытэрыі — тут падмайам доўга не пражывеш. А Генадзь на сцэне не ўмее падманваць. Ён — сапраўдны і надзейны. Таму, і толькі таму я вітаю яго і цёпна яму руку, калі сустракаемся...

Што ж, гэта ўжо не толькі права паэта, гэта яго абавязак: «Пашаптацца з чаротам на возеры Ваўчонскім. Голас паслаць да прасторы ў сваты. Поціск рукі зямляцкай, чэснай на сваёй далані ўважаць...»

Заўтра мы з Рыгорам Бардуліным ідзем у тэатр.

10 гадзін раніцы.
На дырыжорскую падстаўку падымаецца Барыс Райскі.
І вось загучала музыка. Але дырыжор спыняе аркестр:
— Трэба больш жыва, гэта ж уступ да песні жаваранка! (Ідзе рэпетыцыя арыя з апэраты Ю. Семіянікі «Спявае «Жаваранак»).

А потым спявачцы:
— Не наскоквайце на канец фразы аркестра, спявайце цяплей, вы ж яце аб роднай краіне. Дарэчы, валторны і трамбоны, трэба іграць цішэй, а вы, Юра, рабіце рух не на ля, а на сі, гэта кульмінацыя вашай фразы.
Яшчэ праз хвіліну аўтару музыкі:

— Кажце, вельмі гучна? Можна зрабіць цішэй, але тады страціцца экспрэсія, хай лепей спявачка прыбавіць крыху гуку...

І зноў да аркестра (я ведаю, гэтую фразу мастацкі кіраўнік паўтарае вельмі часта):

— Аркестр павінен быць адзіным цэлым, каб падпарадкаваць усё свае імкненні і думкі мэта—раскрыць змест твора, данесці да слухача кожную яго фразу.

Рэпетыцыя працягваецца.

Так кожны дзень.
Каб сотні тысяч слухачоў з павагай гаварылі зусім простую і звычайную фразу «Іграе аркестр Барыса Райскага», трэба працаваць.

Працаваць.
У перапынку я падыходжу да Барыса Іпалітавіча:

— Вы выконваеце розныя рэчы: ад оперных мантажоў і сімфанічнай музыкі да эстрадных і «чыста» джазавых твораў. Як вы сталі, калі можна так сказаць, такім «рознапланавым» дырыжорам?

— Я не вінаваты, — усміхаецца ён, — гэта ад бацькі. У нас у доме пастаянна гучала музыка. Многае дало мне знаёмства з выдатным дырыжорам Пазоўскім.

— А хто вашы настаўнікі?

— Да дзесяці гадоў бацька, а потым займаўся ў музычным вучылішчы на класе вялечнага прафесара Шпільмана. З пяцінаццаці — пачаў іграць у камерных ансамблях, прымаў удзел у хатніх канцэртах, а яшчэ праз два-тры гады стаў артыстам сімфанічнага аркестра.

— Што вы можаце сказаць аб сваёй дырыжорскай працы?

— Пачалася яна ў сімфанічным аркестры, потым працаваў у студыі грамазапісу і ў эстрадных калектывах.

— Якія з вашых дырыжорскіх прац на Беларускім радыё і тэлебачанні найбольш запомніліся?

Барыс Іпалітавіч задумаўся.

— Бадай, гэта быў твор Ігара Лучанка — кантата на тэст Янкі Купалы «Курган», які мы запісалі ў 1962 годзе разам з салістамі і хорам. Мяне гэты твор крануў шчыра, цеплынёй і нейкай, я б сказаў, юнацкай непасрэднасцю. У тым жа 1962 годзе мне давялося працаваць над мантажом оперы «Павел Карчагін». Музыка яе, мне здаецца,

РЭПЕЦІРУЕ БАРЫС РАЙСКІ

вызначаецца шырокай напеўнасцю, рытмічнай разнастайнасцю, і разам з тым кампазітар не баіцца складаных гарманічных спалучэнняў, вострых гармоній і печаных інтанацыйных зваротаў.

Потым было яшчэ нямала запісаў буйных твораў беларускай музыкі. Гэта мантаж лірыка-камічнай оперы Яўгена Глебава «Твая вясна», кантата Мікалая Аладава «Сіплі і проты», сюіта для салістаў, хору і аркестра «На Кубу прыходзіць дзень» Леаніда Смялкоўскага, але аб усіх раскажаць цяжка.

— А што вы можаце сказаць аб эстрадных музыцы. Якую выконвае аркестр?

— Вы, напэўна, ведаеце, што беларуская эстрадная музыка на радзіла зусім нядаўна. І калі гадоў дзесяць назад можна было назваць дзесяць-пятнаццаць твораў, дык цяпер у творчым партэфелі аркестра — літаральна сотні. Сярод іх — фантазія на тэму беларускай народнай песні «Перапёлка», «Палеская сюіта», некалькі дзесяткаў аркестравых п'ес Яўгена Глебава, творы Дзмітрыя Камінскага, Марка Шнейдэрмана, Івана Кузняцова, Эдзі Тырманд, Юрыя Семіянікі, Дзмітрыя Смольскага, Ігара Лучанка, Рычарда Буцвілоўскага, Уладзіміра Чараднічэні і многіх іншых кампазітараў, з якімі наш аркестр ахвотна супрацоўнічае.

«Ахвотна супрацоўнічае?» — не, гэта не тыя словы! Цяжка пераацаніць ролю аркестра і яго кіраўніка ў развіцці беларускай эстраднай музыкі. Дзякуючы ім беларускія творы загучалі на канцэртнай эстрадзе і па радыё, разышліся шматтысячнымі тыражамі ў запісе на грамплацінкі, «выйшлі» за рубж, а ў сакавіку 1963 года Саюз кампазітараў Беларусі свой чарговы пленум палкам прысвяціў песні і эстраднай музыцы. Адным з галоўных удзельнікаў канцэртаў гэтага пленума быў эстрадны аркестр Беларускага радыё і тэлебачання.

— На жаль, — уздыхае Барыс Іпалітавіч, — апошнім часам творчая актыўнасць беларускіх кампазітараў у галіне эстраднай музыкі знізілася. Мабыць, іх больш прыцягваюць буйныя оперныя і сімфанічныя творы... Але «падрастаюць» маладыя кампазітары, з якімі мы сябруем. Так, у рэпертуары аркестра ўжо ёсць песні і аркестравыя п'есы самадзейных кампазітараў Фёдарова, Молера, Сякалова, Нагаўкіна, Перашэвіча, Сарманта, Гомана і многіх іншых.

У аркестры ёсць група даволі таленавітых кампазітараў, якія ўдала спрабуюць свае сілы ў эстраднай музыцы — гэта артыст аркестра Гамаюнаў з яго п'есай «Роздум», Шпілёў, які напісаў «П'есу для аркестра», фантазію на тэму беларускай народнай песні «Я табу сцерагу». Я ўжо не кажу пра кампазітара Яўгена Грышмана, якому належыць цудоўная фантазія на тэму беларускай народнай песні «Чаму ж мне не пець», «Уверцюра», фантазія на тэму «Лясной песні» Алоўнікава і іншыя...

— Прабачце, Барыс Іпалітавіч, — умяшаўся ў нашу гутарку Юрыя Семіянікі, які таксама быў на рэпетыцыі, — калі ўжо зайшла размова пра Яўгена Грышмана, то я мушу сказаць, што сваімі кампазітарскімі поспехамі ён абавязаны выключна вам.

І да мяне:
— Вы ж, пэўна, ведаеце, што добрых падручнікаў па інструментальнай эстраднаму аркестру пакуль што няма. А Барыс Іпалітавіч добра ведае яе і заўсёды гатовы дапамагчы аўтару. Да таго ж ён выдатны знаўца джазавых стыляў і эстрадных форм, і ўсе кампазітары — пачаткоўцы, ды і мы, зрэшты, больш сталыя, вучымся ў яго.

— На жаль, — уздыхае Барыс Іпалітавіч, — апошнім часам творчая актыўнасць беларускіх кампазітараў у галіне эстраднай музыкі знізілася. Мабыць, іх больш прыцягваюць буйныя оперныя і сімфанічныя творы... Але «падрастаюць» маладыя кампазітары, з якімі мы сябруем. Так, у рэпертуары аркестра ўжо ёсць песні і аркестравыя п'есы самадзейных кампазітараў Фёдарова, Молера, Сякалова, Нагаўкіна, Перашэвіча, Сарманта, Гомана і многіх іншых.

— Апошнім часам творчая актыўнасць беларускіх кампазітараў у галіне эстраднай музыкі знізілася. Мабыць, іх больш прыцягваюць буйныя оперныя і сімфанічныя творы... Але «падрастаюць» маладыя кампазітары, з якімі мы сябруем. Так, у рэпертуары аркестра ўжо ёсць песні і аркестравыя п'есы самадзейных кампазітараў Фёдарова, Молера, Сякалова, Нагаўкіна, Перашэвіча, Сарманта, Гомана і многіх іншых.

У аркестры ёсць група даволі таленавітых кампазітараў, якія ўдала спрабуюць свае сілы ў эстраднай музыцы — гэта артыст аркестра Гамаюнаў з яго п'есай «Роздум», Шпілёў, які напісаў «П'есу для аркестра», фантазію на тэму беларускай народнай песні «Я табу сцерагу». Я ўжо не кажу пра кампазітара Яўгена Грышмана, якому належыць цудоўная фантазія на тэму беларускай народнай песні «Чаму ж мне не пець», «Уверцюра», фантазія на тэму «Лясной песні» Алоўнікава і іншыя...

— Прабачце, Барыс Іпалітавіч, — умяшаўся ў нашу гутарку Юрыя Семіянікі, які таксама быў на рэпетыцыі, — калі ўжо зайшла размова пра Яўгена Грышмана, то я мушу сказаць, што сваімі кампазітарскімі поспехамі ён абавязаны выключна вам.

І да мяне:
— Вы ж, пэўна, ведаеце, што добрых падручнікаў па інструментальнай эстраднаму аркестру пакуль што няма. А Барыс Іпалітавіч добра ведае яе і заўсёды гатовы дапамагчы аўтару. Да таго ж ён выдатны знаўца джазавых стыляў і эстрадных форм, і ўсе кампазітары — пачаткоўцы, ды і мы, зрэшты, больш сталыя, вучымся ў яго.

— На жаль, — уздыхае Барыс Іпалітавіч, — апошнім часам творчая актыўнасць беларускіх кампазітараў у галіне эстраднай музыкі знізілася. Мабыць, іх больш прыцягваюць буйныя оперныя і сімфанічныя творы... Але «падрастаюць» маладыя кампазітары, з якімі мы сябруем. Так, у рэпертуары аркестра ўжо ёсць песні і аркестравыя п'есы самадзейных кампазітараў Фёдарова, Молера, Сякалова, Нагаўкіна, Перашэвіча, Сарманта, Гомана і многіх іншых.

У аркестры ёсць група даволі таленавітых кампазітараў, якія ўдала спрабуюць свае сілы ў эстраднай музыцы — гэта артыст аркестра Гамаюнаў з яго п'есай «Роздум», Шпілёў, які напісаў «П'есу для аркестра», фантазію на тэму беларускай народнай песні «Я табу сцерагу». Я ўжо не кажу пра кампазітара Яўгена Грышмана, якому належыць цудоўная фантазія на тэму беларускай народнай песні «Чаму ж мне не пець», «Уверцюра», фантазія на тэму «Лясной песні» Алоўнікава і іншыя...

— Прабачце, Барыс Іпалітавіч, — умяшаўся ў нашу гутарку Юрыя Семіянікі, які таксама быў на рэпетыцыі, — калі ўжо зайшла размова пра Яўгена Грышмана, то я мушу сказаць, што сваімі кампазітарскімі поспехамі ён абавязаны выключна вам.

І да мяне:
— Вы ж, пэўна, ведаеце, што добрых падручнікаў па інструментальнай эстраднаму аркестру пакуль што няма. А Барыс Іпалітавіч добра ведае яе і заўсёды гатовы дапамагчы аўтару. Да таго ж ён выдатны знаўца джазавых стыляў і эстрадных форм, і ўсе кампазітары — пачаткоўцы, ды і мы, зрэшты, больш сталыя, вучымся ў яго.

— На жаль, — уздыхае Барыс Іпалітавіч, — апошнім часам творчая актыўнасць беларускіх кампазітараў у галіне эстраднай музыкі знізілася. Мабыць, іх больш прыцягваюць буйныя оперныя і сімфанічныя творы... Але «падрастаюць» маладыя кампазітары, з якімі мы сябруем. Так, у рэпертуары аркестра ўжо ёсць песні і аркестравыя п'есы самадзейных кампазітараў Фёдарова, Молера, Сякалова, Нагаўкіна, Перашэвіча, Сарманта, Гомана і многіх іншых.

У аркестры ёсць група даволі таленавітых кампазітараў, якія ўдала спрабуюць свае сілы ў эстраднай музыцы — гэта артыст аркестра Гамаюнаў з яго п'есай «Роздум», Шпілёў, які напісаў «П'есу для аркестра», фантазію на тэму беларускай народнай песні «Я табу сцерагу». Я ўжо не кажу пра кампазітара Яўгена Грышмана, якому належыць цудоўная фантазія на тэму беларускай народнай песні «Чаму ж мне не пець», «Уверцюра», фантазія на тэму «Лясной песні» Алоўнікава і іншыя...

— Прабачце, Барыс Іпалітавіч, — умяшаўся ў нашу гутарку Юрыя Семіянікі, які таксама быў на рэпетыцыі, — калі ўжо зайшла размова пра Яўгена Грышмана, то я мушу сказаць, што сваімі кампазітарскімі поспехамі ён абавязаны выключна вам.

І да мяне:
— Вы ж, пэўна, ведаеце, што добрых падручнікаў па інструментальнай эстраднаму аркестру пакуль што няма. А Барыс Іпалітавіч добра ведае яе і заўсёды гатовы дапамагчы аўтару. Да таго ж ён выдатны знаўца джазавых стыляў і эстрадных форм, і ўсе кампазітары — пачаткоўцы, ды і мы, зрэшты, больш сталыя, вучымся ў яго.

— На жаль, — уздыхае Барыс Іпалітавіч, — апошнім часам творчая актыўнасць беларускіх кампазітараў у галіне эстраднай музыкі знізілася. Мабыць, іх больш прыцягваюць буйныя оперныя і сімфанічныя творы... Але «падрастаюць» маладыя кампазітары, з якімі мы сябруем. Так, у рэпертуары аркестра ўжо ёсць песні і аркестравыя п'есы самадзейных кампазітараў Фёдарова, Молера, Сякалова, Нагаўкіна, Перашэвіча, Сарманта, Гомана і многіх іншых.

У аркестры ёсць група даволі таленавітых кампазітараў, якія ўдала спрабуюць свае сілы ў эстраднай музыцы — гэта артыст аркестра Гамаюнаў з яго п'есай «Роздум», Шпілёў, які напісаў «П'есу для аркестра», фантазію на тэму беларускай народнай песні «Я табу сцерагу». Я ўжо не кажу пра кампазітара Яўгена Грышмана, якому належыць цудоўная фантазія на тэму беларускай народнай песні «Чаму ж мне не пець», «Уверцюра», фантазія на тэму «Лясной песні» Алоўнікава і іншыя...

— Прабачце, Барыс Іпалітавіч, — умяшаўся ў нашу гутарку Юрыя Семіянікі, які таксама быў на рэпетыцыі, — калі ўжо зайшла размова пра Яўгена Грышмана, то я мушу сказаць, што сваімі кампазітарскімі поспехамі ён абавязаны выключна вам.

І да мяне:
— Вы ж, пэўна, ведаеце, што добрых падручнікаў па інструментальнай эстраднаму аркестру пакуль што няма. А Барыс Іпалітавіч добра ведае яе і заўсёды гатовы дапамагчы аўтару. Да таго ж ён выдатны знаўца джазавых стыляў і эстрадных форм, і ўсе кампазітары — пачаткоўцы, ды і мы, зрэшты, больш сталыя, вучымся ў яго.

— На жаль, — уздыхае Барыс Іпалітавіч, — апошнім часам творчая актыўнасць беларускіх кампазітараў у галіне эстраднай музыкі знізілася. Мабыць, іх больш прыцягваюць буйныя оперныя і сімфанічныя творы... Але «падрастаюць» маладыя кампазітары, з якімі мы сябруем. Так, у рэпертуары аркестра ўжо ёсць песні і аркестравыя п'есы самадзейных кампазітараў Фёдарова, Молера, Сякалова, Нагаўкіна, Перашэвіча, Сарманта, Гомана і многіх іншых.

У аркестры ёсць група даволі таленавітых кампазітараў, якія ўдала спрабуюць свае сілы ў эстраднай музыцы — гэта артыст аркестра Гамаюнаў з яго п'есай «Роздум», Шпілёў, які напісаў «П'есу для аркестра», фантазію на тэму беларускай народнай песні «Я табу сцерагу». Я ўжо не кажу пра кампазітара Яўгена Грышмана, якому належыць цудоўная фантазія на тэму беларускай народнай песні «Чаму ж мне не пець», «Уверцюра», фантазія на тэму «Лясной песні» Алоўнікава і іншыя...

— Прабачце, Барыс Іпалітавіч, — умяшаўся ў нашу гутарку Юрыя Семіянікі, які таксама быў на рэпетыцыі, — калі ўжо зайшла размова пра Яўгена Грышмана, то я мушу сказаць, што сваімі кампазітарскімі поспехамі ён абавязаны выключна вам.

І да мяне:
— Вы ж, пэўна, ведаеце, што добрых падручнікаў па інструментальнай эстраднаму аркестру пакуль што няма. А Барыс Іпалітавіч добра ведае яе і заўсёды гатовы дапамагчы аўтару. Да таго ж ён выдатны знаўца джазавых стыляў і эстрадных форм, і ўсе кампазітары — пачаткоўцы, ды і мы, зрэшты, больш сталыя, вучымся ў яго.

— На жаль, — уздыхае Барыс Іпалітавіч, — апошнім часам творчая актыўнасць беларускіх кампазітараў у галіне эстраднай музыкі знізілася. Мабыць, іх больш прыцягваюць буйныя оперныя і сімфанічныя творы... Але «падрастаюць» маладыя кампазітары, з якімі мы сябруем. Так, у рэпертуары аркестра ўжо ёсць песні і аркестравыя п'есы самадзейных кампазітараў Фёдарова, Молера, Сякалова, Нагаўкіна, Перашэвіча, Сарманта, Гомана і многіх іншых.

У аркестры ёсць група даволі таленавітых кампазітараў, якія ўдала спрабуюць свае сілы ў эстраднай музыцы — гэта артыст аркестра Гамаюнаў з яго п'есай «Роздум», Шпілёў, які напісаў «П'есу для аркестра», фантазію на тэму беларускай народнай песні «Я табу сцерагу». Я ўжо не кажу пра кампазітара Яўгена Грышмана, якому належыць цудоўная фантазія на тэму беларускай народнай песні «Чаму ж мне не пець», «Уверцюра», фантазія на тэму «Лясной песні» Алоўнікава і іншыя...

рускага радыё і тэлебачання.

Барыс Іпалітавіч перабірае карткі.

— Вось зусім нядаўні запіс — мантаж оперы Яўгена Глебава «Твая вясна», а вось больш познія — песня Німа Цесаюва на словы Лукшы «Мінская дзівочая», Свэрдэля на словы Русака «Лаўскі бой», кантата Кузнецова на словы Дзержынскага і Скапарова «За светлае юнацтва» і кантата Казачкова «Мая Беларусь».

Вялікае месца ў нашым рэпертуары займае лясная тэматыка.

Раптам нашу гутарку перапынае кампазітар Кім Цесаюў.

— А я вас шукаю... (гэта Барысу Іпалітавічу). Хачу паказаць «Мінскую сюіту»...

Папрасіўшы ў мяне прабачэння, Барыс Іпалітавіч раскідваў партытуру новага твора.

— Не, не, — пакачаў галавой Райскі, — тут саксафоны, мне здаецца, не патрэбны, перадайце гэтую мелодыю струнным, а вось тут — добра. Трэба толькі ўмацаваць гучанне медных духавых трамбонам.

І вось партытура прагледжана.

— А ведаеце, Барыс Іпалітавіч, — гаворыць Кім — я здамаў напісаць для вашага аркестра сімфонію і ўжо зрабіў накіды першай часткі. Вось паслухайце, калі ласка, і ён садзіцца за піяніна.

«Сімфонія для эстраднага аркестра» — гэта нешта новае ў музыцы, я з цікавасцю слухаю музыку будучага твора.

Канцэртна-эстрадны аркестр Беларускага радыё і тэлебачання часты госць на буйных прамысловых прадпрыемствах. Аркестр быў на гастролях у Кемераўскай вобласці, на Урале і ў Сібіры.

І свой расказ пра цудоўны аркестр і яго кіраўніка Барыса Іпалітавіча Райскага мне хочацца закончыць словамі рэжысёра «На арэне... эстрада», якая была надрукавана ў омскай газеце «Молодой сибиряк»:

«Не часта паслухаць эстрадную музыку можа адразу больш тысячы прыхільнікаў. Канцэртныя залы Омска не разлічаны на такую колькасць. Таму калектыв эстраднага аркестра Беларускага радыё і тэлебачання выбраў месцам выступлення арэну цырка...» Заканчваўся гэты артыкул наступнымі словамі: «...кіраўнік аркестра Барыс Райскі — душа калектыву. Сын дырыжора, ён усё жыццё прысвяціў музыцы...»

Усё жыццё! Таму ў яго такі аўтарытэт і вядомае імя.

Дзмітрый ЖУРАУЛЕУ, заслужаны дзеяч культуры БССР.

НА РУБЯЖЫ XIX—XX стагоддзяў А. І. Купрын тры-вала заняў месца сярод найбольш таленавітых наследнікаў і прадаўцаў дэмакратычных і гуманістычных традыцый рускай літаратуры крытычнага рэалізму. Той факт, што любімымі пісьменнікамі Купрына былі велікія рускай літаратуры — Пушкін, Талстой і Чэхаў, у дастатковай меры тлумачыць яго літаратурныя густы і схільнасці. На эстэтычныя погляды Купрына рашаючае ўздзеянне аказала рэалістычная эстэтыка рэвалюцыйных дэмакратаў.

Мастацкая творчасць Купрына прынцыпова супрацьстаяла дэкадэнцкаму мастацтву.

Натуральна таму, што, калі рускія дэкадэнты выступілі з жорсткімі папудкамі на адвечныя традыцыі рэалізму і загаварылі аб яго «састарэласці» і крызісе, аб неабходнасці замяны яго «новымі», г. зн. неарэалістычнымі формамі творчасці і г. д., Купрын асудзіў нігілізм тэарэтыкаў і практыкаў мадэрнізму ў адносінах рускай класікі і падверг рэзкай крытыцы іх прэтэнзію выдаваць сябе за першаадкрывальнікаў і творцаў «новага мастацтва».

Купрын, праўда, не напісаў на гэтым пытанні спецыяльнай працы, падобнай, скажам, на талстоўскі трактат «Што такое мастацтва», які з'явіўся на выхадзе старога стагоддзя (1898); ён не браў на сябе задачы даследаваць сацыяльныя карані дэкадэнсу як спецыфічна буржуазнай з'явы ў эпоху загібання капіталізму, не спрабаваў падрабязна высветліць ідэалагічную сутнасць і прычыны ўзрастаўшай папулярнасці мадэрнісцкіх плыняў у нас і за рубяжом, як гэта рабіў тады ж М. Горкі ў вядомым артыкуле «Поль Верлен і дэкадэнты» і ў раздзе іншых сваіх артыкулаў. Крытыка Купрыным сучаснай яму мадэрнісцкай творчасці змянялася, перш за ўсё, ва ўласных мастацкіх яго творах таго часу.

Услед за Чэхавым, які ў «Чайцы» дасціпна парадзіраваў «філасофскую» лухту і «наватарства» дэкадэнтаў у галіне формы, Купрын не раз звяртаўся да стварэння парадыйна-сатырычных вобразаў паэтаў і жывапісцаў мадэрнісцкага толку. Так, у нарысе «Мастак» (1896) з едкай іроніяй паказаны тыповы мадэрніст ад жывапісу, які вельмі «смела» «звяргае» рэалістычнае мастацтва як безнадзейна архаічнае, бесплоднае, што даўно зжыло сябе. Ён гатовы адным махам перакрасіць усё тое, што было створана раней і што ствараецца цяпер вялікімі майстрамі пэндзля — ад Рафаэля да Шышкіна, заклікае адмовіцца ад прыняцця жыццёвай праўды, які з'яўляецца асноўным у рэалізме. Апалагет «новага» мастацтва вы-

«ЦАРУ ЁЗД ЗАБАРОНЕНЫ»

Кароткаметражная дакументальная кінакарціна пад такой назвай расказвае аб адным з этапаў барацьбы У. І. Леніна за салідарызатную еўрапейскага пралетарыята. Яе выпусцілі кінематаграфісты творчага аб'яднання «Летаніс» кінастудыі «Беларусь-фільм». У стужцы, створанай рэжысёрам В. Дзвінскім па сцэнарыі, напісаным ім у садружнасці з Е. Жукавай, узноўлены падзеі, звязаныя са зрывам у 1909 годзе паездкі рускага цара ў сталіцы еўрапейскіх дзяржаў.

...Царызму ўдалося задушыць першую рускую рэвалюцыю. Санюінікі за стральбу ў рабочых і сялян атрымалі новыя ордэны. Рэацыя святкавала перамогу. Тысячы людзей былі пакараны, адпраўлены ў турмы і на катаргу. Самадзяржац усерасійскі спынаўся развешацца паездкай у Заходнюю Еўропу.

Цэнтрам рускай сацыял-дэмакратыі ў той час стаў Парыж. Сюды пераехаў з Жэневы і У. І. Ленін. Даведаўшыся з газет, аб паездцы цара, Уладзімір Ільіч разгарнуў пікучую дзейнасць, каб перагарадзіць дарогу ў еўрапейскія краіны душыцелю свабоды ў Расіі. Ён звярнуўся ў выканком Міжнароднага сацыялістычнага бюро з просьбай заклікаць рабочых да пратэсту супраць царскай паездкі. Бюро выпусціла адозву, у якой заклікала ўсіх рабочых Еўропы пратэставаць супраць маючага адбыцца візиту цара. У Францыі і Англіі працацілася хваля мітынгаў і дэманстрацый, сацыялістычныя і рабочыя фракцыі парламентаў звярталіся з запятамі да ўрадаў. Актыўныя выступленні пралетарыята перашкодзілі рускаму самадзяржцу з'явіцца ў сталіцах еўрапейскіх дзяржаў і фактычна сарвалі паездку.

БЕЛТА.

глядае ў мастацкай Інтэрпрэтацыі Купрына або фігурай камічнай, або проста хворай істотай. Гэта — чалавек згасяючых жыццёвых і творчых сіл, духоўны імпатэнт, надзелены непамёрнай ганарлівасцю, або мастак з талентам, але з яўна надломленай псіхікай. Адно з гэтых разнавіднасцей мадэрністаў уяўляе, напрыклад, скульптар з апавядання «Пісхель». Смешны герой камедыі «Грань стагоддзя» (1899—1900) — безыменны паэт-сімваліст, эксцэнтрычны і бяздарны, які бойка сачыняе пазбаў-

першай рэвалюцыі, Купрын заўважыў: «Сучасныя пісьменнікі робяць не тое і не так, як трэба». Декадэнты-мадэрністы не ведаюць ні жыцця, ні людзей — яны «мала перажываюць, нічога не бачаць». Заблуджэнне і памылка раду нават таленавітых сучасных пісьменнікаў-мадэрністаў і ў тым, што «форма ў іх зусім заслання змест». Адно з іх упадаюць у эстэтызму, другая — у натуралізм і парнаграфію. Іх творчасць наскрозь фармальстычная, ад іх прыгожай пісанні павявае холадам, на іх ляжыць пя-

мастацтва — жыццё». Так Купрын сфармуляваў сваю думку ў 1908 годзе.

Мастацтва, мастак і грамадства павінны быць непадзельныя. Сапраўднае мастацтва ідзе сваімі каранямі ў рэчаіснасць, у сацыяльныя быццё, псіхалогію і паўсядзённы побыт чалавека.

Але для декадэнтаў даўно перастала быць важным, аб чым і ў імя чаго пісаць, галоўнае для іх — як пісаць. Іх мастацтва варажае ідэямі дэмакратычных свабод і рэвалюцыі, іно пазбаўлена агульназначнай мэты і накіраванасці ў будучыню, у ім адсутнічаюць сацыяльныя ідэалы, няма ў ім таго «ўнутранага ззяння», якім «свіццелася ўся руская літаратура, пачынаючы з Пушкіна». Не новы, але паранейшаму жывучы лозунг «мастацтва для мастацтва» Купрын называў недарэчным.

Будучы ў эміграцыі, ён у пісьме да І. Рэліна (ад 8 жніўня 1927 г.) адка высьмейваў «маладых лахматых дадзістаў, футурыстаў, кубістаў, нічавокаў, бубновых валетаў і асліных хвастоў» за тое, што яны нахабна і беспардонна пазбаўляюць мастацтва праўды, прыгажосці і добра, культывуюць эстэтыку агіднасці. Аб выстаўцы «новага мастацтва» ў Парыжы, якую яму давялося наведаць улетку 1926 года, Купрын пісаў таму ж адрасату з вялікім засмучэннем і боллю: «Такая туга, такая непісьменнасць, такое ўбоства на выстаўцы! Мяркуючы па ёй, можна сказаць, што свет напўнены выключна вылюдкамі, якія жывуць у агідных пакоях і дамах і бачаць з вокнаў агідныя кветкі, пейзажы і агідныя жывёліны». Аналагічныя меркаванні знаходзім у радзе іншых купрынскіх пісем з-за мяжы.

Купрын не адмаўляў неабходнасці абнаўлення «стараго» рэалізму. Канапізацыя якіх бы то ні было мастацкіх форм у мастацтве, абсалютызацыя стылю і апавядальных прыёмаў, выпрацаваных, скажам, класікам, пагражалі б застоюм у развіцці літаратуры, маглі б прывесці да будзённасці рэалізму, да перараджэння яго ў натуралізм, да эпігонства ў творчасці. Такая літаратура, панулая і сумная ў сваёй аднастайнасці, залішне прыземленая і пазбаўленая рысай самабытнасці і арыгінальнасці, натуральна, «пачынае стамаляць чытача».

Імкліва рухаецца наперад жыццё, мяняецца яго змест, накіраванасць і формы, і мастак, калі ён не хоча адстаць ад запарабаванняў і бегу часу, міжволі шукае і новыя мастацкія сродкі для ўвасаблення «вобраза эпохі», для перадачы «колера часу», тва-ру жыцця. Гэта — не толькі яго права, але і яго абавязак.

Мадэрністы ў гэтым сэнсе валодалі адной «кудоўнай рысай — смеласцю і

дзяржаннем». Купрын, які ўважліва сачыў за літаратурным працэсам XX стагоддзя, прызнаваў несумненныя заслугі найбольш таленавітых прадстаўнікоў мадэрнізму ва ўдасканаленні імі вершыванай тэхнікі, у наданні паэтычнай мове гранічнай гнуткасці і гучнасці. Праўда, «радавы» мадэрніст, ахоплены страцю эксперыментатарства ў галіне вершатворчасці і мовы дзеля самога эксперыменту, не столькі ўзбагачае гэтым рускую мову, колькі псуе яе, бо бязлітасна скажае мову, без патрэбы афранцузвае яе. Тут застаецца адно сучаснае: «Як ні будучы крышчыць рускую мову паны мадэрністы, — яна ніколі не страціць сваёй сілы і прыгажосці».

У ацэнцы творчасці паэтаў і празаікаў з варажага яму декадэнтскага лагера Купрын працягваў вялікі такт, неабходную аб'ектыўнасць і, калі хочаце, беражлівасць. Сярод сімвалістаў, напрыклад, ён нязменна высокая ставіў Брусва, Бальмонта і Блока, прызнаючы іх велізарны талент і тое высокае слоўна-паэтычнае майстэрства, якім валодаў кожны з іх, але аб сімвалічнай творчасці Белага, містычнай і экстатычнай, Купрын гаварыў адмоўна, абвінавачваючы Белага ў надуманасці і наўмыснай туманнасці яго вобразаў. Паводле слоў Купрына, вялікай увагі заслугоўваюць С. Гарадзенкі і М. Кузьмін, якія тады толькі ўваходзілі ў паэзію і стаялі, побач з М. Гумілёвым і А. Ахматавай, ля калыскі акемізму.

Часта Купрын пісаў і гаварыў пра Леаніда Андрэева перыяду рэакцыі як пра пісьменніка супярэчлівага, складанага, няроўнага. З надуманай сімвалікай андрэеўскіх вобразаў ён не хацеў прымірыцца, але калі ў пачатку дзесятых гадоў у творчасці гэтага пісьменніка зноў запанавалі рэалістычныя элементы, Купрын з радасцю адзначыў, што Андрэеў у сваіх апошніх творах «пераходзіць ад сімвалізму да самага сапраўднага рэалізму».

Так у Купрына было заўсёды: найменшую прыкмету павароту да рэалізму, які выявіўся ў творчасці любога мастака, у той ці іншай меры звязанага з декадэнствам, ён зараз жа вітаў з уласцівай яму шчырасцю.

Купрын глыбока верыў у вялікую будучыню рэалістычнай літаратуры, у непазбежнасць яе заўтрашняга росквіту. Ён быў перакананы: «Ні рэакцыя, ні декадэнты, ні сімвалісты новай фармацыі, ні гарадавыя — ніхто не можа загубіць яе, перашкодзіць яе росквіту».

Для Купрына будучае рускай літаратуры — не з декадэнтамі, не з мадэрнізмам. Толькі літаратура, заснаваная на прычыпах рэалізму, у стане вылучыцца ў недалёкім будучым «пісьменнікаў, аб якіх стане гаварыць увес свет».

Ф. КУПЯШОЎ

ДЭКАДАНС ПЕРАД СУДОМ МАСТАКА

Да 100-годдзя з дня нараджэння А. І. Купрына.

лення сэнсу строфы, што, па яго сцвярджэнні, і ёсць «новы від» вершыванай творчасці: «гэта паэзія, якую можна чытаць і спераду назад і ззаду наперад з аднолькавым каласальным поспехам!» Варыяцыю падобных персанажаў знойдзем у некаторых больш позніх творах Купрына перадастрычнікай эпохі, напрыклад, у апавяданнях «Тараканава шчыліна», «Пакутнік моды» і інш.

Рэзкімі выпадкамі супраць декадансу багаты артыкулы Купрына па пытаннях літаратуры, яго ўспаміны аб Чэхаве і Талстым, рэцэнзіі на кнігі сучасных пісьменнікаў, а таксама лекцыі і газетныя інтэрв'ю. У іх Купрын асуджае той разброд у літаратуры, які рэзка ўзмацніўся пасля смерці Чэхавы і стаў амаль звычайнай з'явай у мастацтве эпохі сталыпінскай рэакцыі.

Маючы на ўвазе творчасць літаратараў з лагера мадэрнізму, якія асабліва актывізаваліся пасля паражэння

чатка надуманасці.

Небяспэку і шкоду декадансу Купрын справядліва бачыў у самаізаляцыі, адчужанасці гэтага мастацтва ад жыцця грамадства, у падкрэсленай абывакавасці мадэрністаў да інтарэсаў і патрэб народа, у іх раўнадушшы да вызваленчага руху і пагардзе да перадавых ідэй веку, у адмаўленні ад ідэалаў гуманізму і імкненні ўсяляк прынізіць і развянчаць чалавека, у крайнім індывідуалізме, містыцы і песімістычным поглядзе на рэчаіснасць.

Купрын адваргаў тое ўсвоенае декадэнтамі правіла буржуазна-ідэалістычнай эстэтыкі, згодна з якім мастацкая творчасць па сваёй прыродзе таямніча-містычная і што мастацтва было і застаецца арганічна звязаным з рэлігіяй. Ідэй рэлігіі, паводле яго слоў, даўно страціла «таямнічую прыгажосць» і, па сутнасці, перастала пастаўляць мастацтву сюжэты, матывы і вобразы. «Рэлігія — выдумка,

[Заканчэнне. Пачатак на 6—7 стар.]

Нямтуру ўжо было мора па калена. Ішоў ён прама, не абыходзячы нават вялікіх лужын, не зважаючы на дождж, на ўзрывісты кругавы вецер. Забыўся Нямтур, што лобач з ім, як бы ён добра ні гаварыў, усё ж злодзей. Усё роўна стала яму, што будзе рабіцца на калгаснай сядзібе да раніцы. Ён думаў пра Марфу. Ай жа крэмдаваў, злаваўся на яе ў душы.

Столькі год пасабляў ёй усім усякім: хітрыкам, каб не ведала Алеся, з гаспадаркі браў...

Хто іх там лічыць, колькі Нямтур, бывала, за вепрука ці авечку вырочыць. А хочацца ж у Яснаўку заглянуць! Дык ён з рынка вясло баранкаў, гарнітурчык які, шапачку, чаравікі вязе малому. Марфе калі хустку ці хоць сітцу на суненку купіць... А тады ўжо, каб нежк спісаць раскоды, надвечоркам цераз лес брыдзе да вёскі. П'яным прытворчыца — на нагах не стаіць. Блытаецца па вуліцы ад плоту да плоту. Перад Алесяй ну проста нямае чалавек. Ад той чвэрткі, што з Марфы раздзяліў, духу ўжо няма, — але мармыча сабе пад нос нешта неўразумелае, размахвае кулакамі — не падыходзь...

Павесіць пінжак на сцяну і глядзіць адным вокам з-пад коўдры, як Алеся, нагаварыўшы бочку арыштантаў, шарыць па кішэнях, выграбае ўсё да калейкі.

Назаўтра непрыступная стаіць Алеся пры печы, бліны вялікае. Нямтур выварочвае кішэні ў пінжаку, лаецца нават на некага, дзеля прыліку, вядома.

— Алеся, гэта я ў шэрым пінжаку ездзіў у Мінск? — пытаецца з-за дзвярэй.

— А ў якім жа?.. Напўся, не помніш.

— Выпіў, чорт яго... А грошай ты тут не бра-ла?

— Бачыла я твае грошы. Выцягнуў нехта ў п'янага. — І далей зусім без злосці: — Трэба так у горадзе напывацца?

— Многа там выпіў галодны, думаеш?

— Казала ж, каўбасу абвару. Было браць.

— Чорт яе, з каўбасою. Палезе яна сухая.

І ўжо тыдзень які, да першай пакупкі, не абы-ваюцца пра грошы. Суботаю, бывае, Нямтур у лазню ўзахоўціцца схадзіць. Не парыцца — духаты ён не пераносіць. Пашмараватца трохі малчалкаю. Ды выпіць пасля з людзьмі. Але ж на гэта трэба грошы... Сабярае Алеся ў сумку бялізну, ручнік, мыла. Сама выбягае хутчэй на кухню, каб не рассямяцца, пазіраючы, як Нямтур стаіць каля акна, нечага мыляе губамі. Ну, думаецца

НЯМТУР

жонцы, няхай папасмягне па грашах, няхай папактувае. Не будзе больш піць у дарозе. Дзе ж ёй даўмецца, што нудзіцца Нямтур па Марфе, мазгуе, як бы махнуць хоць на хвілінку ў Яснаўку, Валік Аўдольчын, канечне, можа на край свету завезці, але ж яму дай паўлітра...

Абрыдзе Алеся чакань яго, пацяпацца — расчыняе дзверы ў залу, моцна рагоча, аж за жывот барэцца.

— Выпіў у Мінску, дык з трасцаю ідзі ў лазню.

— Чорт яе, з лазні гэтай. Было б за што сварыцца. Не пайду!

— Тры рублі, думаю, хопіць?

— Дзе ж яны, тыя рублі?

— У верхняй кніжцы на этажэрцы паглядзі.

І не адпвай мазгоў. З трасцай будзеш хадзіць у лазню.

— Якая ж ты, Алеся, нотная ў мяне! — засмяецца Нямтур. — Каб ніколі больш не лазіла па кішэнях. Рукі адаб'ю, як злаўлю. Пабачыш...

Яны выйшлі на вуліцу, спыніліся. Глядзяць адзін другому ў вочы. Бы забыліся, куды і чаго ідуць.

— Чорт цябе ведае, як з табою быць, — першы адумаўся, загаварыў Нямтур. — Валік Аўдольчын морду наб'е...

— Вам лягчэй стане.

— Будзеш мне яшчэ: лягчэй, цяжэй!

— Адпусціце...

— Зноў пойдзеш заводзіць машыну?

— А дзе ж мне дзецца?

— Знаёмых няма?

— Калі б былі знаёмыя...

— А як ты тут апынуўся, чорт на цябе?

— Апынуўся... Папрасла дзяўчына правесці праз лес...

— Не магла ў хату завесці, чорт вас.

— Маці бацца.

— Маці ўжо там, чорт на яе... Пойдзем да мяне... Баба што буркіе — маўчы. Пра машыну ні слова. А заўтра падскочым у Яснаўку. З тваімі бацькамі пагавару. Замалада ты разбасячыўся...

Дзверы ў сенцы былі на завале. Алеся, зна-

чыць, дамоў сыскалася. Нямтура гэта ўзрадавала на момант і засмуціла. Якую ж прычыну прыдумець заўтра, каб адлучыцца ў Яснаўку? Аж злосць нейкая ўзгарэлася на дачку. Яму, маўляў, хоць прападзі на калгасным дварэ — ёй галава не баліць. Каб гуляць — адно ведае. Стой на ганку, як сабака.

І Нямтур моцна, аж сцены дрыжэлі, замалаціў кулакамі ў дзверы.

— Чую ўжо, грыміш, — сказала Алеся грубавата, як спрасонія, злосна. — Трасца не возьме.

— Гадзіну трэба стаяць! — крыкнуў Нямтур.

Іна зняла з кружоў бярозавую завалу, кінула яе ў кут, сцэпануўшыся, вярнула на кухню.

Следам зайшоў Нямтур з хляпцом.

Алеся аж рукі развіла ад нечаканага гасця.

— Знайшоў ужо хэўру.

— Сучіцца... Трэба ж дзе чалавеку пераспаць.

Дождж не сунімаецца.

— Я пайду, — збянтэжыўся, адступіўся да парог, вялікімі вачыма глядзіць незнаёмец на сінні Алеся балоनावы плашч — увесць у кропельках расы. — Адпусціце...

— Леснікі гадаслалі? — хітравата зірнула Алеся на мужа.

— Дай чалавеку сто грам, калі ёсць, сагрэцца... Алеся прывёў з Яснаўкі.

— Адна яна там была?

— Адна... На куце з маладымі сядзела, — пасмялеў начны госць.

— А ў каго ж там вяселле было, пачанайце?

— У Марфы Банадысёвай, — сказаў хлопец.

Алеся разгубілася, расчырванелася. Зірлае то хлопец, то Нямтуру ў вочы — як не заплача.

— Дык сам яго тут частуй, халера насата, — сказала яна праз слёзы і шмыгнула за дзверы. — Прынеслі мне радасць...

Мужчыны не многа пілі, не доўга закусвалі.

Нямтур парыўся нечага ў запечку, апрагнуў шэры пінжак пад плашч, кінуў галавою хлопец на выхад.

Вецер быццам паслабеў. Адкацілася за лес грывота, хоць бліскавіцы ілгалі часта, як з веча-ра, на ўсё неба. Дробны сыпаў дождж. Святлела на ўсходзе. Свежасцю, прахалодай дыхала лістота, сама зямля.

Набліжаўся, цяміеў з кожным крокам шумлівы лес наперадзе.

І ПАД ЗОРКАМІ БАЛКАНСКІМІ...

Адзін мой беларускі сябар, які вызваляў нашу зямлю разам з Савецкай Арміяй, неяк успамінаў пры мне: «Прыгожая, вельмі прыгожая ваша Балгарыя... І якая бедная яна была ў той час!» Гэта была шчырая праўда пра вераснёўскую Балгарыю 1944 года. З таго часу прайшло ўжо 26 гадоў нашай рэвалюцыі. Не злічыць, ніякімі мерамі не вымераць усё яе заваяванні і дасягненні. «Ёсць у рэвалюцыі пачатак, ды няма ў рэвалюцыі канца!». І з кожным годам рэвалюцыя загадвае нам дабівацца ўсё новых і новых перамог, радавацца яе заваяванням, заставацца аднагодкамі рэвалюцыі—вечна маладымі і няўрымслівымі, здольнымі дзяржаць і дабівацца ўсё новых вяршынь, гарэць і не згараць у бурлівым полі велічных турбот.

І змагацца, быць змагарамі. Ёсць яшчэ з чым змагацца: ці не вораг рэвалюцыі нумар адзін мяшчанскі эгаізм і вузкалобы індывідуалізм. Іх сутнасць цяжка часам выявіць за пустымі словавыяжэннямі, але пазнаць можна: ім не хочацца больш ствараць, ім хочацца толькі спажываць.

Нашай рэвалюцыі толькі крыху больш чвэрці веку. Але гэтая чвэрць прынесла краіне і народу больш, чым многія папярэднія стагоддзі. Сёння мой беларускі сябар сказаў бы: «Якая прыгожая, якая багатая Балгарыя!» Але ні ён, ніхто з нас не можа сказаць—самая прыгожая і самая багатая. Бо рэвалюцыя наша бачыць новыя далагляды, бо шлях яе ў нязведанае і велічнае бясконцы. Сацыялістычная рэвалюцыя стала сімвалам братэрства балгарскага і беларускага народаў. Лёс нашых народаў мае так многа агульнага, многа падобнага ў паслярэвалюцыйным развіцці!

Услухайцеся, дарагія сябры, у гучанне чаканых радкоў вершаў балгарскіх паэтаў. У іх і напал, і рытмы нашай рэвалюцыі, у іх яе вечна юная душа.

Сафія.

Георгій ВІЛЧАУ.

Любамір ЛЕУЧАУ

КАСТРЫЧНІЦКІ

ВЕРШ

Кастрычніцкі трывожны дождж,
што б'ешся ў вокны?
Што ты студзіш?
Нашто ўначы—прызнайся,
дождж,—
мяне ты будзіш?..

Ты, можа, хочаш мне напамніць
пра будапешцкія кастры
або пра Усход, крывёй абмыты,
дзе тысячы застылых дзён —
для тысяч паўшых
піраміды?..

Я чую поступ грозных дзён,
што рвуць на шмоцце павуціну,
інтэлігенцкіх нерваў-струн.
Зямля крывёю зноў набухла,
І гарызонт гарыць наўсцяж.
І зноў мы ў грозным наступленні.

І мне патрэбен сёння сцягі!
І мне патрэбен сёння Ленін!
А з песень—трэба мне найперш:
«Паўстань, пракляццем
катаваны!» —
каб сказ мой быў, як меч каваны,
каб верным быў мой гнеўны
верш!

І калі грывне ў высях гром —
мне бліскавіца з чорнай хмары
пакажа вогненным пярстом,
дзе вораг мой, а дзе—таварыш...
з выццём сірэн, з агнём
і смерцю, —
вялікі лёс—мужчынам быць.
Ім трудна быць у бездарож.
Без бітвы воінам не будзеш.
Кастрычніцкі трывожны дождж,
я дзякую табе, што будзіш!

Дзімітр МЕТОДЗІЕУ

Сам знаю пра бяду. А ты —
прымоўчы:
не падабаюцца тае мне вочы...

Мне камунізм—лёс мой
неадлучны:
усё, чым жыві і буду жыць да
скону.

А для цябе—турыцкі ранец
зручны,
або — кашуля модная з нейлону:
запэцкалася — скінь, і ўся бяда.
Балець не будзе. Дробязь.
Не шкада.

А я душу не вырву, калі б нават
яе агнём пякельным апаліла,
або на раны ўсю нашчэнт пабіла,
або ўтапалі ў багну, каб
сканала...

О, знаю, для цябе і гэта—фраза.
Адна з тваіх...

Таму і ненавіджу.
Таму і позірк ледзянее зразу.
Таму й маўчы!
Фальшывых слоў даволі!
Сядзі сабе ў застоллі паміж нас.
Над горам нашым смейся ў горкі
час.

Але не смей мне «спачуваць»
ніколі!

Хрыста РАДЗЕЎСКІ

БЯССМЕРЦЕ

Цяжкі і незаздросны лёс паэтаў,
дзе лямант гвалту чучен дзень
пры дні,
дзе крыўдзяць слабых, дзе само
паветра
атручана мікробамі хлусні,

дзе мас мільённых апантаны геній
не павярнуў яшчэ быцця рычаг...
Ды што для муз пагрозы
і ганенні?

Бунтуюць музы: «Не магу
маўчаць!»

Тады іх судзяць і да сценкі
ставяць,
ці робяць з іх да смерці
жабракоў.

А час пазней няправы суд
паправіць
і называе кожнаму вянок.

Урок стагоддзяў вынікае ясна —
ягоны сэнс няцяжка зразумець:
паэтаў часта ў дол кладуць
заўчасна,
але пазію не закранае смерць.

Павел МАЦЕЎ

І як прыйдзеца, сцішыўшы
страсці,
легчы ў дол між вячых
дубоў —
я вазьму на ўспамін і на шчасце
неспакойнае слова Любоў.

Мілы вобраз вазьму назаўсёды:
дзе заранкі ў вялікіх вачах —
дзе паэмы, дзве светлыя оды,
каб маглі тваім імем гучаць.

Мора Чорнае—каб калыхала,
чайку — каб нада мною плыла,
сцэжку ў полі фракійскім, каб
звала
і да хаты бацькоўскай вяла.

Вечаровую, сумную зорку,
трапятлівай Марыцы луку,
цень сасны адзінокай на ўзгорку,
звон сцюдзёнай крыніцы ў ляску.

Белы ліст—каб працяты самотай
дапісаць недапісаны верш.
А яшчэ — дзве слязіны,
што ўпотаі
ты на ростані горкай пральеш.

Дзімітр СТЭФАНАУ

У ТРЫЦЦАЦЬ ТРЫ ГАДЫ

У трыццаць тры гады,
на паўдарозе
(сярэдні ўзрост герояў—
касманаўтаў
і ўзрост Хрыста, між іншым),
я расстаюся з палавінаю свайго
жыцця.

У трыццаць тры гады,
выдатнік колішні па арыфметыцы,
я зразумеў галоўнае,
што рухае
наш век наперад —
Век ідэй, ракет,
машын кібернетычных і шаблонаў,
пластмасаў і прамой.
Галоўнае: на два дзяленне.

Цяпер усё падзелена ў жыцці:
прырода ўся—на поўнач і на
поўдзень,
а свет увесь — на Заход і на
Усход.

Свет дзеліцца
на ворагаў і на сяброў,
сябры — на сённяшніх і на
ўчарашніх,
дзеляцца атамы, г. зн.
непадзельныя,

на вадародныя грыбы
і на электрастанцыі,
нават шторы дзеляцца
на цюлевыя
(гэткія мы купім)
і на жалезныя.

Калі ты ляжаш побач —
я аддзелены
вачэй зялёных таямнічым бляскам
ад другіх жанчын.

А вось ступае радасна да нас
(учора навучылася хадзіць!)
дачушка наша,
ручкі растапырыўшы,
як знак складання.

Але яна—наступны век.
Праз трыццаць тры гады.

З Балгарскай мовы пераклаў Ніл Гілевіч.

АДСУТНАСЦЬ аб'ектыўнай інфармацыі ўводзіць у зман не менш, чым дэзінфармацыя. Прыемна бачыць, што савецкі чытач усё ў большай ступені знаёміцца з сучаснай сусветнай літаратурай. Зразумела, у справе перакладу яшчэ няма цяжкасцей, сам выбар твораў бывае абмежаваны і часта аднастайны. Але тое, што ўжо робіцца, дазваляе самастойна меркаваць аб зарубежным літаратурным жыцці і тым самым больш канкрэтна і, значыць, больш актыўна рэагаваць на напады нашых ідэйных праціўнікаў, знаходзіць слёроў і аднадушцаў.

Параўнанне модных за рубяжом кніг з лепшымі кнігамі, створанымі савецкімі літаратарамі, выяўляе няма ла цікавага і павучальнага, выкрывае міфы, прадузятасці, пацвярджае пэўныя заканамернасці.

Перш за ўсё, параўнанне выяўляе міжнародную вагу сучаснай савецкай літаратуры, у якой ёсць чаму павучыцца нават літаратурам, якія абав'язкова на багатую спадчыну. У той жа час параўнанне як нельга лепш выкрывае недахопы і памылкі асобных савецкіх літаратараў, наглядна паказваючы ўбогасць простага пераймання, модніцання самазатнай арыгінальнасці. Любыя пошукі і эксперыменты адыходзяць, застаюцца толькі адкрыцці, якія не парываюць з класічным мінулым, але заканамерна вырастаюць на яго глебе.

Параўнанне паказвае, што найбольш значны поспех выпадае на долю тых, хто не імкнецца патрапіць густу буржуазнай публікі, спекулюючы на парнаграфіі і сексе, модзе і эстравагантнасці, але мужна і самааддана служыць сапраўднаму мастацтву. Якія б ні выдумваліся «ізмы», сапраўдны талент заўсёды сягае за межы догм, не ігнаруе дасягненні тых, хто стварыў шэдэўры, якімі ганарыцца ўсё чалавецтва. Якімі б самабытнымі і складанымі шляхамі ні ішлі мастакі, побач з Фолкнерам мы абавязкова заўважым Л. Талстога, побач з М. Прустам, А. Камю або Д. Апдайкам — Дастаеўскага, карацей кажучы, прасочым велічную сувязь чалавечага духу, які пераўтварае жыццё.

Параўнанне паказвае, што сусветная культура, аб якой неаднаразова гаварыў У. І. Ленін, — не фікцыя, не выдумка, не хімера, а рэальная існуючая скарыніца чалавечага вопыту, у якую сацыялістычная літаратура, якая адлюстроўвае практыку сацыялістычнага ўкладу жыцця, уносіць вельмі істотны ўклад. Сусветная культура, дыханне якой адчуваецца ў лепшых творах заходняй літаратуры, указвае на гістарычныя заканамернасці развіцця цывілізацыі, вышэйшым дасягненнем якой прызнана тэорыя і практыка камунізму, камуністычнага гуманізму. Той аб'ядноўваючы гуманізм, патрабаваннем якога прасякнута паветра ўсёй планеты — не найўнае ўзвельчэнне любой чалавечай асобы, не блізарукае праслаўленне яе як апагея разумнасці, дабрадзейнасці і крытэрыя ўсіх ісцін, а цяжкае разумнае ўзаемнае праслаўленне яе як аказаліся народы ў выніку канкрэтнага гістарычнага развіцця, адкрыццё прастай і вялікай ісціны, што чалавецтва можа працягваць сваё касмічнае існаванне толькі як адзінае цэлае.

Зразумела, гэты гуманізм не вырашае супярэчнасцей паміж грамадскімі сістэмамі. Барацьба застаецца, можа, усё больш шырокай і складанай, усё больш абстрактнай.

Параўнанне паказвае, што модная ў заходняй літаратуры манера халоднай рэфлексіі, для якой няма ідэалаў і няма святлынь, пачынае безнадзейна старэць. Паўсюдна адчуваецца недахоп сардэчнасці і цеплыні, недахоп станоўчай мадэлі існавання, адсутнасць жыццёвага ідэалаў.

Эпоха не спрыяла радасным эмоцыям: фашызм з яго агіднымі метаэтапамі ў грамадствах, якія некалі пахваліліся сваім дэмакратызмам, другая сусветная вайна з яе мноствам ахвяр, страшэнныя духоўны тупік імперыі капіталу, які адасобіў не толькі чалавека ад чалавека, але і чалавека ад асяроддзя, супрацьпаставіў асобе логіку звышжывёльнага эгаізму, — усё гэта адначасова заахвоцвала да дабраці і чуласці ў міжчалавечых кантактах і, значыць, адбілася на адносінках літаратуры да сваіх герояў.

І вось цяпер з усёй відавочнасцю выявілася, што «разбурэнне» ў літаратуры, якое не суправаджаецца стварэннем, выклікае крызіс, які асудзіў многіх таленавітых аўтараў на сумнае паўтарэнне пройдзенага, у якія б прыгожыя формы яно ні было заключана. Нават «Кентаўр» упам'янага ўжо Джона Апдайна, калі быць даволі паслядоўным, уяўляе не больш, чым геніяльнае імправізацыю некалькіх старонак «Братоў Карамазых»...

Зразумела, лепшыя прадстаўнікі замежнай літаратуры даўно адчулі неканструктыўнасць метаду «труйных сячэнняў», які называў нехта з савецкіх літаратуразнаўцаў аб'яваўшыя корпані ў паталагічнай псіхіцы. Але буржуазная рэчаіснасць проста-такі глушыць кляпатлівае, любоўнае стаў-

дарослага, задушанага сумненнямі. Ці не дзіўна пасля гэтага, што пісьменнік адмаўляе ў абсалютным значэнні любую дабрачыннасць: «Дарэмна я ўкладваю ўсяго сябе ва ўсё, што задумаю, цалкам аддаюся рабоце, гнiewу, дружбе — праз хвіліну я выракаюся сябе, мне гэта вядома, я хачу гэтага і, радысна прадугадваючы здраду, прадаю ўжо сябе ў самы разгар захаплення».

Інакш ставіцца праблема сэнсу чалавечых намаганняў у раманах «Залатыя плады» Наталі Сарот. Гэта тыповы прыклад так звананага «новага рамана» са своеасаблівай кампазіцыяй, дзе няма кананічнага бытапісання і колькасных характарыстык персанажаў.

Нягледзячы на шуміху вакол «новага рамана», лепшыя кнігі гэтага па-

— непазбежны спадарожнік усякага грамадскага жыцця.

Раман амерыканскага пісьменніка Курта Ваннегата «Калыска для кошкі», напісаны ў парадыйнай манеры, па сутнасці, ставіць тыя ж «практычныя пытанні» зямнога існавання. Але і ён не ідзе далей, — не затрымліваючыся, як Сартр, на філасофскай праблематыцы, не апісваючы, як Сарот, прычыны. Ён спрабуе дабрацца да вытокаў калектыўнай чалавечай безадказнасці, якая асуджае людзей на бясконцыя пакуты.

Фармальнае кніга апавядае аб малядым пісьменніку Іоне, які намерыўся расказаць нашчадкам аб тым, што «рабілі выдатныя» амерыканцы ў той дзень, калі скінулі першую атамную

цыпамі дабрачыннасці. Парадзіруючы буржуазную ідэалогію, амерыканскі раманіст вынаходзіць «баканізм» — дасціпную антытэзу кодэксу Ілжывай маралі: «Першая фраза ў Кнігах Бакана чытаецца так: «Усе ісціны, якія я хачу вам выказаць, — гэтыя хлусні»...

Мы разгледзелі некалькі кніг, якія карыстаюцца неаслабнай цікавасцю ў замежнага чытача, мы ўбачылі, што аўтары гэтых кніг, нягледзячы на істотны часам адрозненні ў спосабах мастацкай рэалізацыі задумкі, нібы кругавой парукай звязаны агульным пошукам прызначэння чалавека на зямлі, сэнсам яго пазітыўнай дзейнасці. Яны звязаны ісчэ і другім, можа быць, больш істотным і характэрным: няведаннем выхаду з тупіка, у які вядзе чалавецтва буржуазная грамадская сістэма. Бясцільны даць станоўчую праграму, яны паўтараюць, як Ваннегат, біблейскае: «Бо ёсць каханне», усведамляючы ілюзорнасць сваіх спадзяванняў і кволасць інструмента, з дапамогай якога марань пераарабіць жыццё.

Вядомы вывад, зроблены ў Праграме КПСС, аб тым, што гістарычнае загібванне капіталізму не азначае поўнага застою, закупоркі вытворчых сіл і не выключае росту капіталістычнай эканомікі. — гэты вывад захоўвае сваё значэнне і ў адносінах мастацтва капіталістычнага свету, у тым ліку і літаратуры. Крызіс, які перажывае буржуазная культура, праўляецца не ў тым, што яна быццам бы бясцільна нараджае творы вялікага сацыяльнага і мастацкага значэння, крызіс праўляецца перш за ўсё ў няздольнасці даць гістарычна апраўданую перспектыву, напоўніць новым зместам ранейшыя гуманістычныя канцэпцыі. Больш таго, не бачачы перспектывы, гэта культура ў цэлым адмаўляе тыя канцэпцыі, якія са старажытных часоў жывяць дрэва агульначалавечай культуры, паўстае супраць спрадвечных традыцый. Цяжар развіцця гуманізму, як стрыжня мастацтва, такім чынам, перамяшчаецца туды, дзе гэтыя традыцыі працягваюць, узбагачаюць новым зместам, апладняюць новымі ідэямі. Не выпадкова Жан-Поль Сартр некалькі гадоў таму назад заклікаў карэспандэнта чэкаславацкага іготыднёвіка: «Вялікай тэмы, або, калі хочаце, вялікага зместу на Захадзе не існуе. Усё, што тут адбываецца, у якойсьці падобнай меры ўжо калісьці адбывалася. Адзінае новае вялікае дасягненне нашага стагоддзя — гэта сацыялізм і вызваленне «трэцяга свету», звязанае з гэтым. Захад мае простую форму, але яму ўжо няма чаго сказаць... Застаю павінна пакласці канец літаратура сацыялістычнага свету і свету, які вызваліўся ад каланіялізму».

Як-нік, галоўнае ён адчуў і перадаў гранічна дакладна: сувязь майстэрства мастака з пісьменніцкім крэда, з яго здольнасцю бачыць тэндэнцыі грамадскага развіцця, намацаць «вялікі змест». Знаёмства з папулярнымі кнігамі чатырох вядомых пісьменнікаў, якія прадстаўляюць заходнюю літаратуру, пераконвае ў гэтым,

Эдуард СКОБЕЛЕЎ

ПІСЬМЕННІЦКАЕ КРЭДА МАЙСТЭРСТВА МАСТАКА

Роздум аб літаратурным працэсе на Захадзе

ленне да асобы; аўтары такіх твораў прадстаюць дзівакамі-фантазёрамі, адарванымі ад клопатаў і патрэб суровай паўсядзённасці. Узнік амаль невырашальны канфлікт паміж пазітыўнымі патрабаваннямі розуму і магчымасцямі іх рэалізацыі. Тут сутнасць драматычнага становішча заходняй літаратуры, аснова крызісу, што скіраваны ў сэрца мастацтва: у яго гуманізм і рэвалюцыйнасць.

Вельмі сімптаматычны феномен шумнага поспеху ў апошні час кніг, у якіх так або інакш узнімаецца «даўно вырашанае пытанне» аб сэнсе жыцця, аб цане чалавечай асобы.

У раманах «Сям'я Эгльцэр» вядомага французскага пісьменніка А. Труаіа праблема ставіцца ледзь не ў класічным духу, з грунтоўнасцю «традыцыйнага рамана». Але аўтар не адкрывае нічога новага, робячы «геалагічны» зрэз сучаснага буржуазнага грамадства; выяўляючы ролю і значэнне ўсіх напластаванняў, ён сумна канстатуе: там, дзе пануе хлусня і эгаізм, не можа быць рэцэпта агульнага выратавання. Канчаецца раман, а ў герояў працягвае «спецыялістаў да жыцця, а з ёй і страх перад будучыняй».

З пункту гледжання каштоўнасці асобы і значнасці яе дзейнасці несумненную цікавасць уяўляе апавесць Жан-Поля Сартра «Словы». Гэта звычайны для масцітага літаратара сінтэз дасціпнасці, эрудыцыі і мудрага жыццёвага вопыту. Але было б дарэзным заняткам шукаць у апавесці станоўчую праграму — яе там няма, а некалькі абагульняючых сентэнцый напоўнены сумненнямі і сумнай іроніяй.

Можа, менавіта з-за адсутнасці выразных альтэрнатыў паўжывельнаму буржуазнаму існаванню, Сартр аддае сваёасаблівай гульні ў словы і думкі. Атрымліваецца нешта накшталт канцэрта віртуоза, праграма якога напалоў складаецца з абстрактнай, «матэматычнай» музыкі. Трапішы ў сілкі «чыстай» псіхалогіі і абстрактных разважанняў, аўтар спатыкаецца на роўным месцы. Тады і з'яўляюцца «адкрыццямі» накшталт: «загадка і падначальвацца — гэта, па сутнасці, адно і тое ж».

Кніга выходзіць далёка за рамкі аўтабіяграфічнай апавесці. Застаецца сумным фактам: паказваючы дзяцінства, Сартр спрабуе апраўдаць і растлумачыць лёс дарослага.

Спраба пранікнуць у дзіцячую псіхалогію заўсёды пахвальная, — у выпадку ўдачы чытаць адкрываецца дзіўны і чужы свет, у якім ён жыве, свет поўны простага, але сапраўднага зямнога мудрасці. Але Сартр не ўзнаўляе дзяцінства, ён канстатуе яго па рацыянальных схемах дарослага інжынера, выказваючы пры гэтым многа цікавага, але зусім забіваючы спекуляцыямі жывую асобу. Вобраз маленькага Сартра не атрымаўся, ён застаўся схемай, зменшанай праекцыяй

прамку, да якіх варта аднесці і «Залатыя плады», нічога прынцыпова новага з пункту гледжання форм не азначаюць, адлюстроўваючы дэвальвацыю класікі ў сучасных буржуазных умовах. Аднак «новы раман» — гэта не канцэпт звычайнага рамана, не «крык у сні», не «сімуляцыя творчай магутнасці пры адсутнасці зместу», як лічаць некаторыя даследвальнікі. Лепшыя прадстаўнікі гэтага напрамку вызвалілі дзеянне, як вынік чалавечых сутыкненняў, ад муштры акалічнасцей, замянілі колькасны падыход да падзей — якасным падыходам, паказваючы дзеянне знутры, г. зн. у прынцыпе так, як яно фіксуецца ў звычайным жыцці. «Новы раман», безумоўна, пашырыў тэхнічныя магчымасці літаратуры, але, зразумела, не адмяніў і не мог адмяніць класічны раман, паколькі сам адгалінаваўся ад яго, перажывыўшы гібрідызацыю з навіейшымі формамі псіхалагічнай навелы і эсэ. Часта прыхільнікаў «новага рамана», магчыма, займалася шарлатанствам: трэба было «нечым напоўніць кнігі, пустыя самі па сабе», — гаворыць з гэтай прычыны сама Наталі Сарот. Але ішчыя, — і ў гэтым заключаецца важнае значэнне «новараманістаў», — былі заклапочаны тым, каб прыстасаваць літаратуру да новых патрэб літаратурнага рынку, наводзілі бульварнай халтурай.

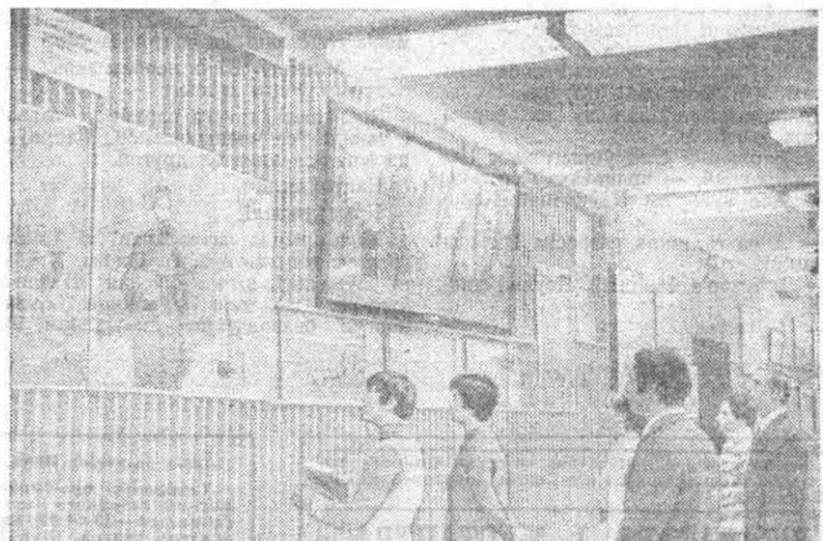
Але вернемся да «Залатых пладоў». Праблема чалавечых каштоўнасцей вырашаецца аўтарам надзвычай арыгінальна — на прыкладзе рамана нейкага Брэіе, які спачатку атрымаў шумны поспех, а потым быў звергнуты ў таргарары пасрэднасці і звычайнасці. Сарот, ускрываючы механізм літаратурнай славы і невядомасці, намякае, што тую ж метамарфозу ўзлёту і падзення робяць усе чалавечыя каштоўнасці. Заражанае канфармізмам, грамадства не ў сілах супрацьстаяць фабрыкацыі думак, своеасаблівай «прамышцы мазгоў», якая робіцца лэўнымі коламі. Сарот прагэтуе супраць ананімнасці чалавечай існавання. У нашым свеце, сцвярджае пісьменніца, перамяшчаліся ўсе каштоўнасці, і ніхто не ведае, што сапраўднае, а што фальшывае, таму што крытэрыямі выступаюць хістка разважанняў салонаў. Мы асуджаны, таму што, супрацьстаўляючы сябе масе, мы збідняем сябе, а збліжымся з ёй, губляем уласную індывідуальнасць.

Праўда, Сарот далёкая ад сацыяльнага прагэсту. Яна падкрэслівае нават, што яе цікавіць вузкі аспект чалавечых адносін: «Ёсць людзі, якіх зусім нельга падпусціць да сябе. Парызгі, якія пакыраюць у табе самае пагаёмнае. Адольваюць цябе, як мікробы...» Але вукасць яе погляду не ад неразумення сітуацыі, а ад няведання выхаду з яе. У «Залатых пладах» яна як бы прызнаецца ў тым, што насілае думак, пачуццяў, маралі

бомбу на Хірасіму». Але па сутнасці Ваннегата хвалюе маральнае безадказнасць вучоных, асабліва небяспечная ў сучасны век імклівага навукова-тэхнічнага прагрэсу: «Людзі чыстай навуцы працуюць над тым, што захапляе іх, а не над тым, што захапляе другіх людзей». Бачачы ў эгаістычным «самавыказванні» злавесны ценз усеагульнай смерці і не знаходзячы сродкаў, каб надаць навуковым даследаванням сапраўды мірны характар, раманіст ставіць пад сумненне дабратворную ролю самога прагрэсу, змрочна іранізуючы над сентэнцыйнай доктрына Брыда, аднаго з саўздельнікаў стварэння атамнай зброі: «Чым больш ісцін мы адкрываем, тым багацейшымі мы становімся». «Ці багацейшымі?» — усміхаецца аўтар.

Але ракавыя памылкі не ўнікаюць самі па сабе. Ваннегат схільны лічыць першакрыніцай небяспечных хімер палітычных сістэм, пабудаваных на шантажы і падмане. Не выпадкова, высмейваючы афіцыйную ідэалогію ЗША, ён гаворыць: «Той, хто не зразумее, як можна заснаваць карысную рэлігію на хлусні, не зразумее і гэтай кніжкі».

Такім чынам, прычыны чалавечай зла Ваннегат бачыць у агіднай перавазе забабонаў, у скажэнні чалавечай сутнасці Ілжыва зразуметымі пры-

У Гомельскім раённым Доме культуры адкрылася перасоўная выстаўка мастакоў Беларусі. На выстаўцы экспануюцца карціны народнага мастака БССР В. Цірко, мастакоў Б. Звінаградскага, В. Качанкі, М. Напідка і іншых. На здымку: у выстаўчай зале. Фота В. ЧАЧАНКОВА.

ДЗЕ ПЕГАС ПАСЕЦА?

Авось САВОСЬ

Рэпартаж з Алімпі спецыяльна для «ЛІМа»

ПРЫЁМНАЯ КАМІСІЯ (Адказнейшая місія)

Не ўсім яна прыемная,
Камісія прыёмная...

Ідзе абмеркаванне думна,
Грунтоўна,
Доўга,
Нават сумна.
Сур'ёзны тут вядзецца рэй,
Ды з рэплікамі весялей!

У рэпліках —
Парады,
Звады,
Карчуюцца ўшчэнт літлады!
Клапоцяцца пра маладых:
Каго—ў саюз, каму—пад дых...

— Лепш пачакаем —
Малады...
Хоць, праўда, мы ў яго гады...
Так, нам было не да навукі!

Працаг. Пачатак у №№ 47—48

А моладзь зараз —
На ўсе рукі...

— Ва ўсім патрэбна ведаць меру.
Прымі, а потым —
Дай кватэру!..

— Падумаць варта на той конт,
Што церабіць пачне літфонд...

— І не такі ўжо майстра сталы,
Каб з Бахусам вадзіць хаўрус.
Ён рэстаранным філіялам
Зрабіць захоча ўвесь саюз!

— Яшчэ як талент не паспеў,
А ўжо развесціся паспеў!

— У акадэміі працую
І манаграфіі прасую.
Дагэтуль пра мяне — няма, —
Відаць, спяшаемся дарма!

— Заўжды прамоўцу атакуе,
Заўжды масцітых крытыкуе,
Заўжды шле кіпіны з задняй лавы...
Яшчэ прымажца да славы!

— Кандыдатура тут не тая —
Ён нашых твораў не чытае...

На ўзрост бываюць часта скідкі...
— Мы разам з ім
Насілі світкі...
Мы разам бегалі ў грыбы.
У яго ўзросце не любі
Працягвае пісаць упарта.
Прыняць за цягавітасць варта!..

— Мусоны дэзмулі і пасаты,
Шчырэў ён, чэсны працаўнік...

— Пачэсныя займаў пасады,
Як прынцыповы кіраўнік.

— Ён трохі ў росце быў засеў.
Хай невялікі —
Свой засеў!

— На пенсію ён пойдзе скорая.
Ім кіраваць —
Не ведаць гора!
Ён будзе ў клуб хадзіць ахвотна,
Бо дома ўжо сядзець маркотна!

Тут кожнага як след ацэняць,
А калі трэба, —
Дык зацэняць.

Калі б камісію прасілі
«Прафільтраваць» свой склад на міг,
Яны б, напэўна, пракацілі
На вараных
Сябе саміх...

ПОБАЧ З НАМІ

Мал. А. ЗАУЯЛАВА.

— Калега пачаў пісаць новы раман!

Аптыміст і песніміст.

Павел ШЫБУТ

ШРАЦІНКІ

Зайздросны, лёс у аўтарытэта: яго
і падрываюць, і павышаюць, а ён за-
стаецца самім сабой.

□ Чым тупейшы цвік, тым больш яму
дастаецца ад малатка.

□ Для некаторых свет клінам сыходзіць
і на прамой.

□ Не бойся пакідаць жонку адну: ад-
куль ты ведаеш, што яна будзе без
нагляду!

□ На этыкетках некаторых рэчаў трэба
пісаць не як імі карыстацца, а як
іх набыць.

□ Некаторыя і ногі маючы ходзяць
на галаву.

□ Не кожны, хто гарыць, выклікае
пажарную.

□ Блыха не згодна з тым, што вышэй
сябе нельга скокнуць.

□ Вартаўнік згараў, а аб'ект застаўся.

□ Ён меў багаты вопыт рабіць, а пасля
выпраўляць памылкі.

□ Той, хто не пакрыўдзіць мужі, можа
пакрыўдзіць слана.

□ Бывае, што ад іншага сябра цяжэй
пазбавіцца, чым ад ворага.

СВЯТКАВАННЕ Новага 7¹⁰ года па старому летазлічэнню супала са знамянальнай падзеяй: група антычасціц адной з галактык сузор'я Арыёна прайшла адлегласць у адзін светавы год за 352 светавыя дні. Так як гэтае дасягненне з'явілася самай выдатнай падзеяй звышновай эры, вырашана было адзначыць яго належным чынам.

— А як? — запытаў член зоркавага савета бледнатвары Юпітэр.

— Створым камісію, абмяркуем, уважым, вырашым, увойдзем з прапановай і... і адсвяткуем на самым высокім узроўні, — безапеляцыйна вырашыў уладар нябёс Марс.

Сказана — зроблена. Два светавыя дні прайшлі ў вялікіх клопатах. Вырашалі. Удакладнялі. Праваралі. Абмяркоўвалі членаў камісіі. Нарэшце камісія была створана. Старшыні яе прызначылі самага паважанага — Юпітэра.

Потым было першае пасяджэнне.

— Сябры, нам трэба будзе зрабіць вялікую і адказную справу — распрацаваць і прадставіць на зацвярджэнне сцэнарый святкавання 7¹⁰ Новага года, — трымаў слова Юпітэр. — Свята гэта павінна быць дастойна выдатнага рэкорда, які ўстанавілі нашы антычасціцы. Прыступаем да справы. У каго ёсць якія прапановы?

Гірапапоў аказалася больш, чым можна было чакаць. І ўсе яны былі незвычайнымі, нават самымі незвычайнымі.

— Новы год без ёлкі — гэта не Новы год, — мнагазначна прамовіў Альфа сузор'я Блізняцоў-Кастар.

З гэтым згадзіліся ўсе, дакладней, амаль усе, таму што ў важнага і самаўпэўненага Сірыуса наконт гэтага было другое меркаванне: калі Новы год павінен быць незвычайным — значыць, ніякай ёлкі. Але яго прапанова была адразу ж адхілена.

— Ёлка павінна быць не проста, а самая што ні ёсць касмічная, — заўважыла Вега з сузор'я Лры.

— І абавязкова ўсыпана нябесным пылам, — удакладніў Сатурн.

Прапановы пасыпаліся, як зорны дождж у верасні.

— Верхавіну ёлкі ўпрыгожым Паллярнай зоркай, — прапанаваў хтосьці.

— Або сузор'ем Паўночнай Кароны.

— А на галінках развесім Валасы Веранікі.

— І сузор'е Райскай Птушкі таксама.

— І Дзевы.

— Увесь ніз ёлкі трэба прыкрыць Вялікай туманнасцю Арыёна.

— Або Млечным Шляхам.

— А дзесьці ўверсе запаліць Паўночнае Ззянне.

— А каралевай балю выберам Венеру...

— Адно хвіліну, — спыніў членаў камісіі Юпітэр, — вы ўхіліліся кудысьці ўбок. Навошта Венера?

— Як — навошта? — здзівіўся Сатурн і, як быццам між іншым, паправіў на галаве сваё кальцо. — Яна ўпрыгожыць наша свята.

— А вы чулі аб апошнім прыбліжэнні да яе Плутона?

Наступіла нялоўкае маўчанне.

— Выбіраць Венеру каралевай балю не будзем, — катэгарычна заявіў Юпітэр. — Яшчэ невядома, як на гэта ўсё паглядзіць Марс.

Маўчанне зацягнулася.

— Прыкрыць ёлку Вялікай туманнасцю Арыёна няварта, — нарэшце аспярожыла заўважыў адзін з прадстаўнікоў сузор'я Хамелеона, — гэта можа сапсаваць яе святочны ўбор.

— Млечны Шлях неабавязкова, — падтрымаў яго хтосьці.

Здавалася, такога павароту толькі і чакалі ўсе члены камісіі. Папраўкі пасыпаліся адна за другой.

Папраўлялі.

Крытыкавалі.

Катэгарычна патрабавалі ні ў якім разе не вешаць сузор'е Дзевы. Хтосьці заўважыў, што Райскай Птушка ўжо не ў модзе, а Паўночная Карона наогул безнадзейны анахронізм. Не

пашкадавалі і Валасы Веранікі. Далася ўсім. Не зачалі толькі Паллярную зорку — што ні кажы, а гэта самае ўстойлівае свяціла. Але так як Паллярная зорка аказалася ў адзіным ліку, пасля доўгіх спрэчак было вырашана і яе не вешаць на ёлку.

— Та-а-ак... — пасля доўгага маўчання, якое пав'яла над членамі камісіі ўсім сваім цяжарам, загаварыў Юпітэр. — Дык да якога ж прыйдзем рашэння?..

Маўчанне, здавалася, давіла ўсёй цяжкасцю сусвету.

— Яно добра... Калі б... Як гэта сказаць... — пачаў здэльку Альдэбаран. — Яно добра, калі б усё было добра, але калі будзе дрэнна, дык гэта ўжо зусім дрэнна...

Сірыус замяяўся. Хтосьці яго абарваў, хтосьці іранічна ўсміхнуўся. Але наогул сітуацыя не змянілася — камісія па-ранейшаму перажывала становішча крызісу і творчай пустэчы.

— А ці трэба нам тут ламаць галаву? — апоў паспрабаваў разрадыць становішча Юпітэр. — Арыгінальнасць — гэта добра. Але навошта яна нам? Можна адсвяткуем наша свята традыцыйна?..

Сусвет, здавалася, адразу ж раскінуўся на некалькі светавых год. Над ім пранёсся ўздых аблягчэння.

— Вельмі правільна, — першым, і як раней, алгукнуўся прадстаўнік сузор'я Хамелеона.

— Безумоўна. Абсалютная прастата — першы прызнак арыгінальнасці. — пачаў разводзіць філасофію Вадалей.

— Вернасць традыцыям — самая каштоўная якасць, — падтрымаў яго Алзінарог.

Камісія ўвайшла ў творчае русла. Праз пятнаццаць светавых мінут сцэнарый святкавання Новага 7¹⁰ года быў гатовы.

А хутка прыйшло і само свята. Безумоўна, з ёлкай. На яе галінках віселі пацкі з цукеркамі, а ўнізе пад галінкамі сталі зробленыя з ваты дзед Мароз і яго ўнучка Снягурочка.

На ўрачыстым вечары трымаў слова Марс. Ён павішваў антычасціц з выдатнай перамогай і ўручыў ім дыпламы першай ступені. Выступілі таксама Юпітэр, Меркуры і Нептун. А потым быў вялікі святочны канцэрт. Баба-Яга спявала песні пра каханне, а фокуснік-аматар глытаў пластмасавыя шарыкі.

Вечар праходзіў у традыцыйным ключы.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў ВССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.
Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакрагара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКИ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.